

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Openingswoord	4
<i>Maurits Hassankhan, Minister van Binnenlandse Zaken en Milieubeheer</i>	
I. The Atlantic World and the Dutch	6
The Atlantic World and the Dutch: Achtergronden van het project	6
<i>Alex van Stipriaan</i>	
The Atlantic World and the Dutch Website	8
<i>Glenn Willemsen</i>	
Informatieve vragen bij presentaties A. Van Stipriaan en G. Willemsen	9
<i>Discussieleider Jerry Egger</i>	
2. Inleidingen immaterieel en materieel erfgoed	12
Pilot Gedeeld Immaterieel Erfgoed Suriname-Nederland	12
<i>Jack Menke</i>	
Pilot Gedeeld Materieel Erfgoed Suriname- Nederland	16
<i>Jerry Egger</i>	
Informatieve vragen bij presentaties J. Menke en J. Egger	21
<i>Discussieleider Glenn Willemsen</i>	
3. Casestudies immaterieel en materieel erfgoed	30
Casestudy 1 Immaterieel erfgoed	30
Cultuurstudies	
<i>Hillary de Bruin</i>	
Casestudy 2 Immaterieel erfgoed	33
Nationale Volksmuziekschool Suriname	
<i>Herman Snijders</i>	
Informatieve vragen bij presentaties H. De Bruin en H. Snijders	35
<i>Discussieleider Wonnice Boedhoe</i>	
Casestudy 1 Materieel erfgoed	40
Nationaal Archief Suriname: Ontwikkeling en perspectieven	
<i>Rita Tjien Fooh</i>	
Casestudy 2 Materieel erfgoed	45
Museale ontwikkelingen in Suriname	
<i>Jerry Egger</i>	
Informatieve vragen bij presentaties Rita Tjien Fooh en Jerry Egger	47
<i>Discussieleider Wonnice Boedhoe</i>	

Casestudy 3 Materieel erfgoed	53
Het gebouwd erfgoed van Suriname: Erfenis van een rijk verleden <i>Stephen Fokké</i>	
Casestudy 4 Materieel erfgoed	57
Behoud van de Kathedraal <i>Jozef Brahim</i>	
Informatieve vragen bij zelfevaluaties J. Brahim & S. Fokké	62
<i>Discussieleider Wonnie Boedhoe</i>	
4. Werkgroepen	63
Thema 1 Samenwerking tussen erfgoedinstellingen	63
Presentatie Werkgroep1	63
<i>Hillary de Bruin</i>	
Presentatie werkgroep 2	64
<i>Elfriede Baarn</i>	
Presentatie werkgroep 3	66
<i>Max Scriwanek</i>	
Thema 2 Samenwerkingsprojecten	67
Verslag Werkgroep 1	68
<i>Hillary de Bruin</i>	
Verslag werkgroep 2	69
<i>Yvonne Raveles</i>	
Verslag werkgroep 3	70
<i>Herman Snijders</i>	
5. Samenvatting en conclusies	71
Samenvatting & sluiting dag 1	71
<i>Alex van Stipriaan</i>	
Samenvatting & sluiting dag 2	72
<i>Glenn Willemsen</i>	
Prioriteiten toekomst en formuleren contouren van projecten	73
<i>Alex van Stipriaan</i>	
Samenvatting en conclusies workshop	77
<i>Jack Menke</i>	
Bijlagen	79
Bijlage 1 Programma AWAD	79
Bijlage 2 Participanten Workshop AWAD 13 – 15 juli Spice Quest 2006	81
Bijlage 3	82
Traditionele Creoolse klederdrachten ⁸² <i>Nadia Dankoor</i>	
Bijlage 4	83
Speech Cultureel erfgoed beleid <i>Ralph van Beek</i>	

Voorwoord

Van 13 tot en met 15 juli 2006 werd in Paramaribo een workshop gehouden naar aanleiding van de pilotstudies die in het kader van het internationaal project Atlantic World and the Dutch (AWAD) in Suriname zijn uitgevoerd. In Spice Quest zijn 34 vertegenwoordigers van culturele instellingen bij elkaar gekomen samen met de 2 uitvoerders van de pilotstudies en 2 AWAD vertegenwoordigers.

Deze workshop had zich de volgende doelen gesteld:

- Gezamenlijk inzicht krijgen in het Surinaams cultureel erfgoed veld inclusief de sterke en zwakke kanten;
- Gezamenlijk inzicht krijgen in bestaande en gewenste vormen van samenwerking;
- Gezamenlijk inzicht krijgen in de prioriteiten, hoe deze te verwezenlijken zijn en hoe te zorgen voor continuïteit;
- Gezamenlijk formuleren van toekomstige projecten inclusief een internationale oriëntatie.

Om deze doelen te bereiken werden twee inleidingen gehouden waarbij het vooronderzoek naar gedeeld immaterieel en materieel erfgoed in Suriname is gepresenteerd. Daarnaast kregen 6 erfgoed instellingen de gelegenheid om een zelfevaluatie te houden. Er is verder in werkgroepen gediscussieerd over de verschillende doelen en de inleidingen. Ook in plenaire sessies was er gelegenheid om te praten over aspecten van gedeeld immaterieel en materieel erfgoed.

Interessante punten die naar voren zijn gekomen, hebben onder ander te maken met de definitie van gedeeld erfgoed en ook de beperkingen van de Atlantische wereld in de context van de Surinaamse historie. In dit geval moet Azië zonder meer erbij betrokken worden al wordt dit continent niet omringd door deze zee. Alleen op zo een manier kan een beter begrip worden gekregen in de ontwikkeling van het land. Op de laatste avond zijn de gezamenlijke voorstellen gepresenteerd.

Het management van deze workshop was in handen van Wonnie Boedhoe die werd bijgestaan door Jennifer Goede, Melinda Reyme en Lilian Boedhoe. Ook Spice Quest heeft een belangrijke bijdrage geleverd om deze workshop te doen slagen. Verder hebben Henk van Eyck en zijn crew voor de bandopname van de presentaties en het geluid gezorgd. Tenslotte was de aanwezigheid van de Minister van Binnenlandse Zaken gedurende een groot deel van de workshop een wezenlijke steun in de rug. De organisatoren van de workshop Alex van Stipriaan, Glenn Willemsen uit Nederland en de Surinaamse uitvoerders van de pilots Jack Menke en Jerry Egger danken de participanten voor hun wezenlijke bijdrage aan de discussies en het resultaat van de AWAD workshop.

September 2006,

Jack Menke
Jerry Egger
Alex van Stipriaan
Glenn Willemsen

Openingswoord

Maurits Hassankhan, Minister van Binnenlandse Zaken en Milieubeheer

Vijf jaar geleden ben ik geconfronteerd met het AWAD project toen het idee werd geopperd voor een grootscheeps project dat geïnitieerd zou worden en waarvan ik zei dat Suriname zeker erbij betrokken moet worden. Als historicus en als onderzoeker voel ik mij heel erg betrokken bij alle onderzoek dat met geschiedenis te maken heeft. Daarom wil ik U meedelen dat het mijn intentie is om aan het hele seminar deel te nemen. Als er momenten zijn dat ik dringend weg moet, dan zal ik wel even weg moeten. Maar de intentie is dat ik echt volledig participeer. Ik hoop dat mijn bijdrage dan ook een bijdrage zal zijn tot het helpen slagen van dit seminar.

Als we kijken naar documenten die ik 9 maanden geleden heb uitgewisseld met name met het NiNSee is aan mij duidelijk gemaakt dat het gaat om presentaties van 2 pilots:

Ten eerste, wat er aan geschreven materiaal aanwezig is, een inventarisatie maken en presenteren.

Ten tweede een pilot project met betrekking tot Oral History. Als het goed is moeten er trainingen zijn geweest met Surinaamse en buitenlandse deskundigen. Ik ben heel benieuwd wat er uit de bus komt, en ik ben het eens met het NiNsee, dat in een stuk aan mij in september had geschreven, dat Oral History voor ons van groot belang is omdat:

a. heel veel geschreven materiaal verloren is gegaan door branden;

b. in de meeste Derde Wereldlanden er geen geschreven traditie bestaat, maar vooral een gesproken traditie. Daarbij komt dat de geschiedenis van de lagere klassen niet veel in geschreven bronnen is te vinden. Je bent afhankelijk van orale bronnen. Ik hoop dat in vervolg projecten heel veel aandacht aan oral history zal worden besteed.

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken is betrokken bij een meerjaren project dat een onderdeel is van een programma van samenwerking tussen Suriname en Nederland over gemeenschappelijk cultureel erfgoed. Het archiefwezen heeft een heel belangrijke plaats daarbij gekregen. Er is samenwerking met het Nationaal Archief in Nederland en in het kader daarvan is een groot project in uitvoering over microverfilming van archief materiaal in Suriname. We zijn nu bezig een vervolg project te formuleren voor een vernieuwde samenwerking die zou moeten komen. Daarbij is het de bedoeling, en daar gaan we ons hard voor maken en ik hoop dat AWAD dat zal ondersteunen, dat in het vervolg project niet alleen maar materiaal ontwikkeld wordt in Nederland. Dat kost veel geld. Bovendien beschikt Nederland dan als eerst over de microfiches en niet wij. Nederland krijgt van alles wat wij maken een kopie. Wij willen dat er een volledige verfilmingsunit hier in Suriname bij het Nationaal Archief Suriname wordt opgezet. Als we dat hebben opgezet zijn de kosten lager. We kunnen veel meer met het geld doen en we kunnen andere instanties helpen met hun materiaal. Ik denk aan het EBG archief, het Rooms Katholiek Bisdom enz.

Verder ligt gedeeld cultureel erfgoed niet alleen in Suriname maar ook in Nederland. Ons archiefmateriaal ligt voor een deel daar. Wat van ons is gaan we nadat de bouw van het archief gebouw voltooid is, terug brengen. Daarnaast is er materiaal over Suriname in Nederland dat niet van ons is, maar dat van belang is voor ons en uiteraard Nederland. Ik hoop dat Nederland alle medewerking zal verlenen, en ik hoop ook dat mensen vanuit het AWAD project die ondersteuning zullen geven zodat het materiaal dat voor Suriname relevant is en in Nederland aanwezig is, op microfilm wordt gezet en dat wij daarvan ook een exemplaar kunnen krijgen. Ik denk dat, dat niet anders dan billijk is. Daarvoor zullen we gesprekken voeren en misschien dat dit kan worden meegenomen.

Binnen het kader van de samenwerking hebben wij ook de training van personeel. Ik mag u verklappen dat wij voor het eerst getrainde archivariissen hebben op het hoogste niveau archivaris B. We hebben 10 tot 12 mensen op niveau archivaris B. Dat geeft reden tot optimisme. Mijn

bedoeling is, dat het 's Landsarchief, in de toekomst Nationaal Archief Suriname, ook een centrum voor historisch onderzoek wordt. Wij werken daar naar toe. Het is jammer dat we nog geen wetenschappelijke opleiding geschiedenis hebben of een wetenschappelijk instituut voor geschiedenis. Ik hoop dat dit op korte termijn gerealiseerd wordt. Dan kunnen professionals op het hoogste niveau dit werk doen.

Ik wil als laatste iets zeggen over mijn bemoeienis als wetenschapper. Het leek alsof ik geen tijd meer vrij zou kunnen maken voor historisch onderzoek. Gelukkig is het anders gebleken. Ik ben de laatste maanden dagelijks zeer intensief bezig met een project dat Bidesia heet. Dat omvat migratie geschiedenis betreffende de mensen die uit India zijn gekomen als contractarbeiders en wat er van hen geworden is. Hoe was de situatie daar? Is er een soort volkscultuur over hoe mensen gevoelens van pijn en smart hebben geuit als gevolg van het feit dat duizenden, tienduizenden, honderdduizenden familieleden weg zijn gegaan. Dat hebben wij ook zelf ervaren. Vanaf de jaren zestig zijn onze familieleden weggegaan naar Nederland. Die hebben ons ook achtergelaten met gevoelens van pijn en verdriet. Hoe hebben wij dat ervaren?

Dat stukje is ook gedeeld cultureel erfgoed van gedeelde geschiedenis. Ten aanzien hiervan wil ik naar voren brengen dat het AWAD project betrekking heeft op Atlantische geschiedenis, althans "The Atlantic World". Hoewel Nederland deel is van de Atlantic World en Suriname ook, is een deel van onze geschiedenis, niet alleen Atlantic maar ook Azië. Dus Atlantic World maar met een duidelijke verbinding naar Azië; de immigranten uit Indonesië, India en China. Onderzoek met betrekking tot de Azië connectie moet meegenomen worden in het kader van AWAD. Ik weet niet of dat kan. Dat moeten de heren van AWAD aan ons meedelen maar het is voor ons zeer relevant. Ik moet u meedelen dat mijn ogen open zijn gegaan toen ik een maand geleden in India was. Er is heel veel belangstelling om gezamenlijk de geschiedenis te bekijken. Dat is ook voor Nederland relevant. Er is veel materiaal over ons in India en wij hebben materiaal dat relevant is voor hen. Ik denk aan contractarbeid in Indonesië. Er is ook contractarbeid in Indonesië geweest. Hoe zijn de situaties daar geweest en bij ons? Kunnen wij daar ook niet wat over doen. Dat zijn een aantal punten die ik wil meegeven

Dames en heren ik moest kort het woord voeren. Het is niet de bedoeling dat ik een hele inleiding ga houden. De mensen die hier aanwezig zijn, zijn zelf bezig met onderzoek heb ik begrepen uit de stukken. Ik hoop niet dat er mensen zijn die hier alleen voor een ochtendsessie komen, of de andere komt voor een middag sessie. Dan wordt het doel niet bereikt. Wilt u echt goed participeren en uw bijdrage leveren, dan zult u de komende twee dagen heel intensief moeten participeren om dan op de derde dag, zaterdagavond, een goede bijdrage te leveren aan de afronding. Hiermee wil ik u veel succes toe wensen en ik hoop werkelijk dat dit seminar zal leiden tot goede vervolg projecten voor fase II.

I. The Atlantic World and the Dutch

The Atlantic World and the Dutch: Achtergronden van het project

Alex van Stipriaan

Het is voor mij een groot genoegen uw gast te mogen zijn. Mijn naam is Alex van Stipriaan, ik ben conservator cultuur en geschiedenis van Latijns Amerika en het Caribisch gebied bij het Tropenmuseum in Amsterdam en tevens hoogleraar geschiedenis op hetzelfde terrein aan de universiteit in Rotterdam. Dan weet u tenminste wie ik ben en hopelijk leer ik u de komende dagen ook allemaal kennen, voor zover dat nog niet het geval is.

Op 11 september 2001 ondertekenden hier in Paramaribo de Surinaamse minister Sandriman en de Nederlandse staatssecretaris Van der Ploeg een cultureel raamverdrag, dat als volgt begon:

“Het gemeenschappelijk cultureel erfgoed vormt binnen het Surinaams en het Nederlands internationaal cultuurbeleid een steeds belangrijker onderdeel. Binnen het Surinaams internationaal cultuurbeleid is gemeenschappelijk cultureel erfgoed een beleidsprioriteit. [...] In de beleidsnota van het Ministerie van Onderwijs en volksontwikkeling [...] staat vermeld dat het internationaal cultuurbeleid met name gericht zal zijn op het aangaan en intensiveren van relaties met erfgoedinstanties in de Caribische regio, internationale erfgoedorganisaties en met Nederland als partner met betrekking tot gemeenschappelijk erfgoed.

In Nederland gaat de aandacht vooral uit naar het duurzaam behoud en beheer van het gemeenschappelijk cultureel erfgoed in landen waarmee een langdurige wisselwerking tussen culturen heeft plaatsgevonden. Binnen het Nederlandse gemeenschappelijk cultureel erfgoedbeleid is Suriname een van de prioriteitslanden.”

Kortom, toen spraken we nog van gemeenschappelijk erfgoed, nu van gedeeld erfgoed. Van beide kanten van de Atlantische Oceaan werd al aangegeven dat de geschiedenis die we op allerlei manieren met elkaar delen heeft geleid tot erfgoed waarvan de betrokken samenlevingen wensen dat het bewaard blijft, onder meer om ervan te kunnen leren voor de toekomst.

Kennelijk was aan het begin van deze nog jonge eeuw de tijd rijp geworden voor dit soort initiatieven, want niet lang daarna kwamen er in Nederland diverse instellingen bij elkaar om te bespreken of we eigenlijk wel een beetje goed zicht hadden op al dat gedeeld erfgoed. Het gedeeld erfgoed dat Aziatische samenlevingen hebben met Nederland was inmiddels wel goed in kaart gebracht, maar voor het Atlantisch gebied was zoets nog nooit gebeurd. Zo ontstond, op initiatief van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde in Leiden en vervolgens gesteund door instellingen als het Gemeente archief Amsterdam, de Koninklijke Bibliotheek, Het Nationaal Archief, de universiteiten van Rotterdam en Leiden, het KIT Tropenmuseum en het NiNsee slavernij instituut het project AWAD: The Atlantic World and the Dutch. De Engelse titel geeft aan dat het van het begin af aan een internationaal project moest zijn. En de volgorde van de gebieden: eerst de Atlantische landen en dan pas Nederland, geeft aan dat het perspectief van het project moest liggen in de Atlantische landen en niet in Nederland. Daarom werd ook meteen partners gezocht in de zes meest voor de hand liggende landen, namelijk Ghana, Brazilië, Suriname, Guyana, de Antillen & Aruba, en de VS of liever gezegd Manhattan, voormalig Nieuw Amsterdam.

De Surinaamse partner, van het begin af aan, was onze vorige spreker, en een van de productiefste historici van dit land: Maurits Hassankhan. In gezamenlijk overleg tussen alle betrokkenen werd besloten subsidie te vragen voor de identificatie van alle met Nederland gedeeld erfgoed in het Atlantisch gebied. Dat heeft uiteindelijk geleid tot de lancering van een enorme website waar uiteindelijk alle digitaal beschikbare informatie over gedeeld erfgoed te vinden moet zijn. Glenn Willemsen, de directeur van NiNsee zal u zo dadelijk een kijkje in geven.

Toen dit eerste deel van de identificatie-missie vorig jaar werd gelanceerd en begon te groeien, kwam meteen de vraag op of dit dan voldoende was, en het antwoord was natuurlijk: nee. Nu begon er een overzicht te ontstaan van digitaal beschikbare info, maar uit ervaring wisten alle betrokkenen dat er nog zoveel meer gebeurt in alle betrokken landen en dat er waarschijnlijk ook nog zoveel meer prioriteiten zijn dan alleen een website. Dat betekende dat we de identificatie-missie vanuit cyber-space moesten laten landen op aarde. Oftewel, via de partners moest onderzocht worden wat de situatie was met betrekking tot het gedeeld erfgoed in de zes individuele samenlevingen, waar de behoeften en de prioriteiten liggen en welke richting het in de nabije toekomst op moet gaan met het identificeren, het behoud en het toegankelijk maken van al dat gedeeld erfgoed. Het initiatief kwam nu geheel te liggen bij de zes landen De AWAD adviesraad in NL zou alleen zorgen voor het faciliteren van die initiatieven. Er werd (opnieuw) subsidie aangevraagd bij Hgis, het internationaal cultuurfonds van de Nederlandse ministeries van Buitenlandse Zaken en van Onderwijs & Cultuur en eind 2005 ook verkregen, om in alle zes de landen workshops te organiseren die gericht zijn op de toekomst van het erfgoed. Om preciezer te kunnen bepalen waarover we het hebben, werden voorafgaand aan de workshop twee korte pilot-projecten opgezet: een op het gebied van materieel erfgoed en een over immaterieel erfgoed. Als er namelijk een manier is om gedeeld erfgoed niet hetzelfde te laten zijn als koloniaal erfgoed dan is het door veel aandacht te geven aan alle niet tastbare vormen van cultuur, want dat is een dimensie van cultuur die nooit totaal onderdrukt is kunnen worden. Over deze pilots zullen de projectleiders Jack Menke en Jerry Egger straks meer vertellen.

Voor we nu overgaan tot de presentatie van de website, moet ik misschien nog 1 ding heel duidelijk zeggen. AWAD is GEEN subsidiefonds, er hangt geen zak met geld aan waarmee projecten kunnen worden gefinancierd. AWAD is WEL een gemeenschappelijk instrument dat met de verkregen subsidie mensen en instellingen en initiatieven over de grenzen van hun eigen cultuursector en over de grenzen van landen heen bij elkaar brengt. En tegelijk faciliteert AWAD daarbij het zo effectief mogelijk vormgeven van erfgoedprojecten en het vinden van fondsen daarvoor. Zo kunnen we effectief werken aan de toekomst van het gedeeld erfgoed en misschien wel aan erfgoed in zijn totaliteit. Je kan namelijk niet vooruit rijden als je niet ook zo nu en dan in de achteruitkijkspiegel kijkt, de spiegel van het verleden in de vorm van nu aanwezig erfgoed. Dat betekent dat dit ook echt een workshop is, een plek waar met elkaar gewerkt wordt aan zo concreet mogelijke contouren van projecten die volgens u in de nabije toekomst prioriteit hebben. We willen dus in deze komende dagen niet toewerken naar algemene aanbevelingen of politiek correcte verklaringen, maar zo concreet mogelijke lijnen voor de toekomst uitzetten. Daarvan wordt aan u allen ook weer verslag gedaan en door alle landenworkshops worden die bevindingen ingebracht op een gezamenlijke conferentie rond 1 december dit jaar. Daar wordt dan de basis gelegd voor verdere concretisering van nationale en internationale projectplannen. In 2007 breekt dan de volgende fase van AWAD aan waarin met elkaar de fondsen voor die projecten zullen moeten worden gevonden. Een ding is daarbij al duidelijk: hoe creatiever er wordt samengewerkt en erfgoedsectoren aan elkaar worden gekoppeld des te meer geldbronnen kunnen er worden aangeboord.

De gemeenschappelijke AWAD website wordt dan overigens al die tijd verder uitgebouwd, want dat is financieel gegarandeerd tot in ieder geval 2011. Daar kan iedereen dus sowieso gebruik van maken, ook voor het vormen van projecten. Hoe, dat hoort u van Glenn Willemsen.

The Atlantic World and the Dutch Website

Glenn Willemsen

Dames en heren goedemorgen. Ik ben Glenn Willemsen, ik woon in Nederland en ik ben directeur van het Nationaal Instituut Nederlands Slavernij verleden. Zoals u weet, Nederlands slavernij verleden vond plaats in Nederland, in Suriname, op de Nederlandse Antillen, in Afrika, bijna overal op de wereld. Maar daar gaan we het vandaag niet over hebben. We hebben het over de website.

Die website vergelijk ik met het volgende. Er is recentelijk wereldkampioenschap voetbal geweest en toen vroegen ze aan Kuijt om aan vrouwen de buitenspelregel uit te leggen. Kuijt zei dat het heel moeilijk is. Je gaat het pas begrijpen als je het ziet. Maar Kuijt heeft altijd een beetje van die filosofische uitspraken. Luistert u goed naar die zin; “Je gaat het pas begrijpen als je het ziet”. Dat zei hij. Meestal zeggen we je gaat het pas zien als je het begrijpt. Deze website is ook zo. Je gaat het pas zien als je het begrijpt. De bedoeling is dat alles wat geïdentificeerd wordt op de website komt, en dat u daar ook een bijdrage aan levert. Dat het dus een soort discussie platform wordt. En dat u het voortdurend verandert. Er zal iemand zijn die u dan niet ziet. Hij zit ergens in Nederland, heeft toegang tot de website, daarmee kunt u communiceren en dan zegt u dat is fout.

De bedoeling is dat u op de hoogte blijft van wat er allemaal gebeurt, want er gebeurt veel in al die landen, op het terrein van immaterieel en materieel erfgoed. En welke wetenschappelijke projecten, welke onderzoeken, wie wat doet, wat gepubliceerd is, wie wie is. Dus als je met een project begint, ga altijd eerst op de website, kijk wie wat doet of het er op lijkt, of misschien heeft iemand het al gedaan, neem contact op met die persoon. Dat is de bedoeling van die website. Het is een hulpmiddel om sneller vooruitgang te boeken. We kunnen u even laten zien hoe het werkt. Boven staat dus hoe u erbij komt. De website is www.awad.kitlv.nl. U kunt ook rechtstreeks gaan naar de site van KITLV, Koninklijke Instituut voor Taal, Land, en Volkenkunde. Daar vind je ook AWAD. Schrijft u dit op. Dan hebt u gegarandeerd een belangrijk instrument in handen.

In de algemene inleiding staat wat de bedoeling is. Alex heeft u verteld van het project. Jerry heeft ook verteld wat de bedoeling is van vandaag. Het staat allemaal daar in eenvoudig taalgebruik. Als je naar Suriname gaat, zult u zien hoe het werkt. Dat zijn alle landen die meedoen. U ziet Suriname helemaal uiteen gezet in plaatsen, maar we kunnen ook iemand nemen, de Minster Hassankhan bijvoorbeeld; wat hij doet, wat voor onderzoek hij doet. Dit zijn de archieven. Je neemt bijvoorbeeld Oud Archief Justitie Suriname. Dan staat er waar het archief is, hoe je hem kan vinden, wat je kan vinden dat is dus belangrijk want anders zoek je in het rond en je vindt niets. Daarom is het de bedoeling dat u de website voortdurend ook aanvult. U ziet al de onderwerpen.

Het is de bedoeling dat er nog meer komen en dan zeggen ze waar het is, wat de stand is, hoe toegankelijk is dat archief. U ziet hoeveel archieven er staan, soorten manuscripten, documenten, waar je het vindt. Dat bespaart jaren zoekwerk. De mensen die onderzoek doen, weten het. Maar je kan ook zoeken naar personen. Mensen die zich bezighouden met onderzoek. Waar vind je die persoon, hun telefoonnummer, met welk onderzoek zijn ze op dit moment bezig. Het is net een soort encyclopedie. Daarom net als Kuijt; je gaat pas het nut ervan inzien als je ermee werkt. En dat voor alle landen en regio's. Maar u hebt allemaal een computer, dus probeert u het vanavond of morgen of in het weekend.

Mensen die zich bezighouden met onderzoek op alle gebied, materieel en immaterieel erfgoed, archieven, documenten en nog meer; daarvan is de bedoeling dat het op de website komt. Niet

omdat we het zo graag willen weten, maar om mensen te helpen die verder onderzoek willen doen.

Informatieve vragen bij presentaties A. Van Stipriaan en G. Willemsen

Discussieleider Jerry Egger

Jerry Egger (JE): Op uw programma staat dat Jack Menke de informatieve vragenronde zou leiden maar Jack is bezig zijn stem te sparen voor zijn presentatie zo dadelijk anders heeft hij geen stem. We hebben nu een paar minuten om informatieve vragen te stellen: als u meer wil weten over het AWAD project, wat de mogelijkheden zijn. In de loop van deze workshop heeft u natuurlijk meer mogelijkheden. Ik wil ik benadrukken wat Alex gezegd heeft. Hij heeft het niet zomaar gedaan, want op Curaçao kwam duidelijk naar voren dat AWAD op zich geen middelen heeft. Aan wie kan ik het woord geven.

Jozef Brahim (JB): Er wordt gesteld dat we tot concrete projecten moeten komen. Dan is natuurlijk de vraag op welke manier we in de toekomst de middelen gaan zoeken.

Alex van Stipriaan (AvS): Ik denk dat het zo het beste werkt in de praktijk. Je gaat in eerste instantie zoeken naar partners en instellingen in je eigen samenleving waar je het meest creatief kunt samenwerken op een bepaald terrein en een bepaald project. Met elkaar ga je iets formuleren. Maar je kan ook door meteen in overleg te treden met iemand van AWAD. In eerste instantie zijn dat in Suriname dhr. Hassankhan, Jerry Egger en Jack Menke. Dat zijn de mensen hier van AWAD. Het centrale secretariaat zit bij het KITLV. Daar is de administratief beheerder die alles weet van de organisatie. Dat is Hans Jordaan. U kunt hem mailen via jordaan@kitlv.nl, maar u kunt mij ook altijd benaderen. Ik zal als u mij zo dadelijk aanspreekt mijn kaartje geven. Daar staat een van mijn e-mail adressen op. Is dat een beetje wat u bedoelt?

Maurits Hassankhan (MH): Ik wil u erop wijzen dat er in AWAD landen en niet alleen in Nederland een Nationaal archief is. Ons archief heet nu ook Nationaal Archief. Dus voor de duidelijkheid zou ik willen suggereren om geen verwarring te veroorzaken dat u spreekt van Nationaal Archief en van Nationaal Archief Suriname. Zodat het voor de zoekers makkelijker wordt.

AvS: Dat is inderdaad een heel goede suggestie. Hetzelfde geldt ook voor de Antillen. Daar heet het ook Nationaal archief Nederlandse Antillen. En straks is de website ook helemaal in het Engels en dan staat overal National Archives. Dat geldt ook voor Ghana. Het is inderdaad een beetje verwarrend. Het zal zeker worden aangepast. Dat geeft mij de gelegenheid om aan te geven dat er ook op die site een formulier gedownload kan worden voor alle vergissingen, fouten, rampen die u aantreft op die website, om dat te veranderen. Het is heel belangrijk om uw eigen informatie daaraan toe te voegen. Alle archief materiaal waarvan u denkt, dat is relevant, of alle bibliotheken of gebouwd erfgoed of wat voor immaterieel erfgoed ook, oral history verhalen, dat kan allemaal gelinkt worden aan die website. Dus hoe meer u ook toelevert aan die website - het is echt interactief - hoe waardevoller die wordt. Het is ook een gedeelde verantwoordelijkheid, over gedeeld erfgoed gesproken, dat die website werkt. U bent dan zelf ook mede verantwoordelijk.

Rita Tjien Fooh (RTF): U heeft aangegeven dat het AWAD project benaderd wordt vanuit de Atlantische wereld. Mijn vraag is of er ook een inventarisatie gemaakt is van ons erfgoed in Nederland. Er zijn inventarisaties gemaakt hier in Suriname, materieel en immaterieel, maar in Nederland hebben we toch ook heel veel.

AvS: Ik zal niet zeggen het grootste deel van wat nu op de website te zien is, maar wel een heel groot deel is de inventarisatie in Nederland

RTF: Ik ben eerder op de website geweest en ik zag alleen inventarisatie archieven van het Nationaal Archief. Ik zag bijvoorbeeld het Zeister archief niet, gemeente archief Amsterdam, Rotterdam en die beschikken toch ook over heel veel materiaal over Suriname.

AvS: Als het goed is zijn de archieven van de gemeenten Amsterdam en Rotterdam inmiddels gelinkt aan de website. Dus via de website moet u daar absoluut terechtkunnen komen als het om gedeeld erfgoed gaat. En zo niet, als het niet lukt, stuurt u dan een e-mail of zo een formulier waarop je kan aangeven dat het niet lukt of als iets er niet op staat, want dan kan het verbeterd worden. Maar dat is absoluut wel de bedoeling. En daarnaast, dat kan ik nog aan toevoegen, dat geldt alleen voor erfgoed met betrekking tot het slavernij verleden, is er in Nederland een hele grote inventarisatie gedaan van het erfgoed slavernij verleden in Nederland. Daar ben ik zelf ook bij betrokken, dat is nu in de eindfase van publicatie. Het wordt een heel mooi boek. Volgend jaar wordt het uitgegeven. Daarvan zullen resultaten te zien zijn op de website. Maar dat is dan alleen tot slavernij verleden beperkt. Maar die inventarisatie vindt in Nederland ook wel plaats.

Herman Snijders (HS): Ik heb in de hand-out gelezen dat er straks van gedachten gewisseld zal worden over wat gedeeld erfgoed is en in de convocatie staat ook het woord “gemeenschappelijk erfgoed”. Mijn vraag is: als de discussie nog gevoerd moet worden en er al zoveel is gecollecteerd dan zou ik eerder verwachten van de organisatie dat ze al kunnen aangeven wat er verstaan wordt onder gedeeld erfgoed. En wat ik zag in die convocatie die ik gister in de mail kreeg stond vast dat het de periode van 5 eeuwen beslaat 1500- 2000. Op een gegeven ogenblik zit ik me af te vragen als ik mijn presentatie moet houden, hoever moet ik gaan wat moet ik precies doen. Nogmaals voor mijn gevoel zou het prettiger zijn, zeker als er zoveel is gecollecteerd om toch aan te geven wat AWAD als organisatie zelf verstaat onder gedeeld erfgoed of voor mijn part onder gemeenschappelijk erfgoed

AvS: AWAD heeft daar wel heel duidelijke definities voor geformuleerd. Dat is per land verschillend. Voor Suriname is dat geperiodiseerd tot 1975; voor Antillen en Aruba tot nu toe, voor Ghana tot 1876. Kortom een hele koloniale formulering. Zeg maar tot het moment dat Nederland daar aanwezig was en dan houdt het op. Dat is de beginsituatie geweest. Vandaar dat we het juist zo open mogelijk proberen te formuleren, en deel van de discussie willen maken. Want wat vindt u dat gedeeld erfgoed is, wat wilt u delen met Nederland, waar wilt u mee bezig zijn als het om erfgoed gaat. Het is juist bedoeld als een gebaar of een openheid naar de betreffende samenlevingen waaronder in dit geval Suriname om te proberen nou eens een keer niet op een neokoloniale manier voor te schrijven van dit is wat we willen en vullen jullie het verder maar voor ons in. De bedoeling is echt om in open discussies tot definities te komen die zo werkbaar mogelijk zijn. Is dat iets waar u zich in kunt vinden? De inzet is inderdaad om dat deel van de discussie te maken.

Elfriede Baarn (EB): Er zijn een aantal landen genoemd. Is het de bedoeling dat we in de toekomst een nauwere samenwerking op dit gebied tussen de landen aangaan en speelt AWAD daarbij een bemiddelende rol of in ieder geval een rol?

AvS: Dat is absoluut de inzet. Maar nogmaals, het is aan de betreffende landen en instellingen zelf om dat te willen. Maar AWAD hoopt dat, dat gebeurt en wil daar heel graag een faciliterende rol in spelen.

Julia Terborg (JT): Als het uitgangspunt inderdaad gedeeld erfgoed is, dan zou opnieuw gekeken moeten worden naar de titel, want het is eigenlijk the Atlantic World and the Dutch. En dat roept toch een beperkte focus op, the Dutch, terwijl het gaat om gedeeld erfgoed.

AvS: Wat verstaat u dan onder gedeeld erfgoed?

JT: Het gaat toch om verschillende gebieden en verschillende volken die, zeg maar, met elkaar erfgoed hebben geproduceerd?

AvS: Ja absoluut. De onderliggende noemer, het selectie criterium van de landen die hierbij betrokken zijn is dat ze ooit een band met Nederland hebben gehad. Dutch is het selectie criterium van die landen. We hebben niet heel de westkant van Afrika, niet heel de Atlantische kust van Zuid-Amerika, maar alleen dit zestal landen.

MH: Dan wil ik meteen meegeven, wat ik in mijn presentatie even naar voren heb gebracht. De Azië connectie van dat gemeenschappelijk erfgoed. Zowel Nederland als wij hebben een stukje erfgoed in Azië en dat delen wij ook met elkaar. Is het de bedoeling om in het kader van dit project ook daar wat werk van te maken en dat er voorstellen ten aanzien daarvan kunnen komen. Want als we het van ons perspectief bekijken wat u naar voren hebt gebracht dan denk ik dat het in elk geval van belang is om niet alleen de Atlantische wereld te betrekken. Een deel van ons verleden ligt ook ergens anders. En ook dat delen we met Nederland

JE: Dit project is flexibel genoeg en de voorbeelden die ik geef maken duidelijk dat het weliswaar om een Atlantic World gaat, maar in het geval van Suriname kan je Azië niet weglaten. De voorbeelden en de casestudies zijn soms ook van na 1975, dus ik wil iedereen ook een beetje geruststellen, want anders gaan de discussie alleen over begrippen; wat is de Atlantic World, hoe is de relatie met de Dutch. Ik weet dat het belangrijk is, maar ik denk dat in de loop van de workshop dit duidelijker wordt voor de participanten. Deze ronde was bedoeld voor de informatieve vragen. Dus als er geen vragen meer zijn stoppen we. We hebben nu een coffee break en dan beginnen we om half 10 met presentaties. Ik wil U danken. Om half 10 begint Jack met zijn presentatie.

2. Inleidingen immaterieel en materieel erfgoed

Pilot Gedeeld Immaterieel Erfgoed Suriname-Nederland

Jack Menke

Dit is een power point presentatie over een pilotstudy mondeling erfgoed. Op de eerste slide staan de hoofdpunten van mijn betoog. De tweede slide betreft het begrip immaterieel erfgoed. Een belangrijk aspect van het immaterieel erfgoed is de mondelinge traditie. Dat is het geheel van mondeling overgedragen cultuur van de ene op de andere generatie. Het is belangrijk te beseffen dat het niet alleen gaat om verbale maar ook en vooral om de niet verbale cultuuroverdracht in de samenleving. De website van Unesco hanteert het begrip intangible heritage (een ruimer begrip dan immaterieel erfgoed) dat duidt op het ontastbare, het ongrijpbare. Dit wordt hier wisselend gebruikt met immaterieel erfgoed. Hiertegenover staat tangible heritage, dat vaak als equivalent voor materieel erfgoed wordt gebruikt. Vanuit oosters standpunt bekeken kunnen kritische kanttekeningen worden gemaakt over het onderscheid tangible heritage - intangible heritage of materieel - immaterieel erfgoed. Maar dit is een theoretische discussie voor een ander seminar.

Wat moet worden verstaan onder gedeeld erfgoed? Eerst enkele opmerkingen die voortvloeien uit ervaringen met een oral history casestudy over de viering van Koninginnedag in de periode van 1940-1960. In de eerste plaats reikt materieel en immaterieel gedeeld erfgoed verder dan een bepaald geografisch gebied waarbinnen bijvoorbeeld het gedeeld Nederlands – Atlantisch erfgoed wordt gedefinieerd. Hierbij gaat men uit van landen en eilanden grenzend aan de Atlantische oceaan. We zien echter dat groepen, culturen of cultuurelementen die komen uit gebieden buiten de Atlantische wereld betrokken kunnen raken in een proces van Nederlandse erfgoeddeling in koloniën binnen de Atlantische wereld, zoals Suriname. Een voorbeeld vormen de culturele links van Aziatische contractarbeiders of hun nazaten in Suriname met het land van herkomst.

De relatie tussen materieel en immaterieel erfgoed. Deze twee sferen kunnen niet altijd gemakkelijk gescheiden houden. Er zijn vormen van materieel erfgoed - zoals foto's, traditionele kleding, voedsel, oude gereedschappen - die bij oral history onderzoek, kunnen worden gebruikt als stimulus in een interview situatie. In plaats van het stellen van vragen fungeren deze materiële voorwerpen dan als prikkel om mensen te laten vertellen of emoties los te weken. Voedsel is strikt genomen materieel maar het is niet altijd even gemakkelijk om die grens tussen materieel en immaterieel te trekken.

De Unesco onderscheidt de volgende sectoren van immaterieel erfgoed:

- Orale tradities & expressies
- Performing arts
- Rituelen & festiviteiten
- Kennis & praktijken over natuur & universum
- Traditionele kunstnijverheid en ambachten

Deze sectoren van immaterieel erfgoed kunnen worden gebruikt om de diverse overheids- en particuliere instituten op het gebied van immaterieel erfgoed in te delen.

Hierbij moeten twee kanttekeningen worden gemaakt. Ten eerste dekken de diverse erfgoed instituten maar een fractie van het totale oraal erfgoed. Een belangrijk deel is institutioneel niet beheerd of in kaart gebracht. In de tweede plaats brengt onze culturele diversiteit ook tot uitdrukking de institutionele diversiteit van Suriname. De meeste instituten richten zich op de

cultuur van een bepaalde etnische groep. Er zijn natuurlijk instituten die zich richten op meerdere culturen of etnische groepen. Cultuurstudies is wat dit laatste betreft een voorbeeld. Vanaf haar oprichting correspondeert de hoofdindeling van haar activiteiten met de culturele groepen in de Surinaamse samenleving. Dit is een weerspiegeling van de wijze waarop onze samenleving in elkaar zit. Kenmerkend hierbij is dat de verschillende culturele groepen elkaar respecteren en dat deze op de een of andere manier voortdurend met elkaar in overleg staan over hun plek in de samenleving. Misschien is een van de mooie aspecten van onze samenleving de culturele diversiteit waarbinnen de verschillende collectiviteiten een stem hebben op cultureel, sociaal en misschien ook politiek gebied. Dit heeft consequenties voor het maken van beleid. Als je samenwerkingsstructuren wil maken, dan is de vraag hoe de diverse activiteiten van instituten waarvan elk zich bezighoudt met een bepaalde cultuur, dicht bij elkaar kunnen worden gebracht om gezamenlijk prioriteiten vast te stellen.

In de pilotstudy mondeling erfgoed is ook de conditie van het materiaal beoordeeld. De diverse instituten zoals het Doe theater beschikken over materiaal zoals dia's, foto's, cassettetapes, videotapes, en zelfs 16 mm filmbandjes. Een van de eerste problemen betreft de opslagruimte. Deze is vaak te klein, maar belangrijker nog is dat de opslagruimte van vele instituten niet geschikt is vanwege de hoge vochtigheid en de afwezigheid van ontvochtigers. Hierdoor dreigt een deel van het materiaal te vergaan. Er zijn gevallen bekend waarbij een klein deel is aangetast door schimmels.

In het algemeen is de toegankelijkheid voor buitenstaanders vrij goed. Soms is de toegang beperkt door te korte openingstijden of door een tekort aan personeel bij kleine particuliere instellingen. Een ander probleem is dat een deel van het materiaal vaak buiten het instituut ligt, meestal bij kennissen of vrienden. Dat schijnt bij oraal materiaal bijna regel te zijn.

Een algemeen probleem vormt de documentatie van materiaal. Sommige instellingen hebben helemaal geen documentatie. Andere instituten documenteren wel, maar niet op de juiste manier. Een misschien nog groter probleem vormt het digitaliseren van het materiaal dat reeds jaren lang op cassette - of video bandjes is opgeslagen. Een minderheid heeft een website, maar deze zijn vaak niet up to date.

Er is in het kader van de pilotstudy mondeling erfgoed een Oral History training gehouden. Oral history is een methode om door middel van mondelinge overlevering informatie over het verleden te krijgen. Nu iets over de casestudy. Er is in het verleden wat gedaan aan mondelinge geschiedenis onderzoek. Ik heb een aantal van de belangrijkste, maar niet alle publicaties op een rijtje gezet. Eerlijk gezegd schrok ik want aan het begin van deze rit dacht ik "het is heel beperkt". Maar je ziet veel publicaties variërend van Trudy Guda tot André Loor. Ik moet heel kort stil staan bij Ben Scholtens, nu wijlen. Ik kende hem heel goed maar ik stond versteld toen ik nog een keer enkele van zijn werken las. Hij heeft veel bijgedragen om het vraagstuk van (historische) bronnen uit de doeken te doen. Hij heeft bijvoorbeeld in SWI forum een artikel over Oral History (SWI forum 4/1, 1987). Eigenlijk gaat hij veel verder dan wat ik nu citeer: "het is een heel groot probleem om historisch onderzoek te doen in Suriname. Het vindt voornamelijk in het buitenland plaats". Maar Scholtens heeft het ook over bronnenmateriaal. Hij geeft aan dat we veel meer gebruik moeten maken van materiele erfgoed en orale bronnen. Hij betoogt aan hoe belangrijk het is om in samenlevingen van ons binnenland, waar er geen geschreven traditie is, gebruik te maken van de rijke potentie aan oraal materiaal. Maar ook buiten het binnenland, in de stad en de rurale districten, is er veel oraal materiaal.

Dit brengt me naar de volgende slide. Er is een casestudy gedaan over de koloniale overgangperiode 1940-1960 via orale overlevering. Het thema was hoe koninginnedag werd

gevierd en wat er aan gedeeld erfgoed was. Het doel was meer zicht te krijgen op de vormen en de aard van het Nederlands gedeeld erfgoed en inzicht krijgen in de sociale, culturele en economische processen in de periode 1940-1960. Dit was een heel belangrijke overgangperiode, als U denkt aan de bloeiende bauxietindustrie, de Tweede Wereld Oorlog, het Welvaartsfonds 1948, de eerste algemene verkiezingen van 1949. Maar ook de urbanisatie van de immigranten of de nakomelingen van de immigranten naar de stad en allerlei processen, niet alleen politiek, maar vooral op sociaal-economisch en cultureel gebied waren kenmerkend. Het oraal materiaal is verzameld in Paramaribo, Domburg en Nieuw-Nickerie. Het waren interviews van personen tussen 65 -85 jaar.

Nu volgen kort enkele resultaten. Er vielen drie interessante aspecten op:

- De officiële viering van Koninginnedag
- Konfryari
- Economische opportuniteiten

Over de officiële viering is er doorgaans wel wat bekend. Er waren recepties bij de commissaris in de districten, en bij het gouverneurspaleis in Paramaribo. Het werd ook op school gevierd, als onderdeel van de officiële feestelijkheden. Daarnaast waren er volksactiviteiten op publieke plaatsen, zoals het oranjeplein. Deze volksactiviteiten varieerden van steltlopen, beschuit eten, tot mastklimmen.

Een voorbeeld van gedeeld erfgoed bij de officiële viering waren de liederen die werden gezongen. Zo werd het Wilhelmus gezongen bij het hijsen van de vlag en ook wel 'Suriname's trotse stromen, Suriname heerlijk land'. Maar ook zaken die te maken hadden met de parade en de politie-kapel waren qua ceremonie voor een belangrijk deel wel Nederlands. Er was natuurlijk een grote dosis Surinaamse flavor, ook wat betreft de composities of de arrangementen.

Konfryari is een heel interessant verschijnsel. Tot 1948 met Koningin Wilhelmina, werd het officieel op de jaardag, op 31 augustus gevierd. Maar volgens het oraal materiaal was de volksviering, waaronder konfryari, in de augustus- september periode niet alleen langer en intensiever, maar ook veel dynamischer. Met het aantreden van Juliana als koningin in 1948 werd de verjaardag gevierd op 30 april. Toch werden de volksfestiviteiten zoals konfryari in augustus-september gehandhaafd. Volgens de geïnterviewden was deze periode gunstiger omdat deze samenviel met de schoolvakantie, de droge tijd, en de oogst van vele landbouwgewassen. Dit aspect speelde vooral in de rurale gebieden zoals Domburg en Nieuw-Nickerie. Konfryari werd volgens de informanten sterk gekoppeld aan de dagelijkse overlevingsactiviteiten. Dus ook economische activiteiten. De manifestatie van ondernemerschap was heel belangrijk. Voor vele mensen was Koninginnedag niet zozeer iets koloniaals, al zeiden bepaalde Creoolse informanten dat Hindostanen uit de districten in grote getale kwamen naar de stad omdat die zouden houden van de koningin. Maar aan de andere kant valt op dat Hindostanen, Javanen, Creolen en andere groepen zich concentreerden op de dagelijkse overleving. Voor hen was het een moment van economische opportuniteiten om geld te verdienen gecombineerd met creativiteit. Deze bedrijvigheid in de vorm van bijvoorbeeld huisnijverheid, zuurgoed maken, koto's maken, hoofddoeken maken moeten we niet uit het oog verliezen. We denken vaak dat cultuur niets anders is dan normen en waarden die zijn los gemaakt van de economische basis. Maar ik ga er vanuit dat cultuur de hartslag van de samenleving is, die innig gebonden is met de drang van mensen om samen te overleven en ook hun cultuur over te dragen naar de volgende generatie, met als een van de belangrijkste drijfveren om simpelweg te overleven. Eigenlijk moet konfryari ook in die context worden geplaatst: een passende overlevingstrategie in een samenleving waar er voor grote delen veel ellende en armoede was. Met andere woorden gedeeld Nederlands-Surinaams erfgoed werd bij Koninginnedag tot uitdrukking gebracht in orale tradities, performing arts, folklore en feesten. Maar ook ontstonden er economische mogelijkheden om te linken met

groepen in omliggende landen. Gedacht moet worden aan Mighty Sparrow, King Fighter en Calypso Rose die present waren op de kermis. Maar ook in rurale gebieden zoals Nickerie werd op eigen wijze vorm gegeven aan economische mogelijkheden. Hier werd de konfryari op bepaalde punten anders gevierd dan in Paramaribo. De inbreng van de Aziatische groepen, van de Hindostanen, Javanen was toch wel heel duidelijk zichtbaar. Er waren bijvoorbeeld ezelkarren wedstrijden. (Ik denk niet dat in Nederland op koninginnedag ezelkarren wedstrijden werden gehouden) Er kwamen ook mensen uit Guyana om deel te nemen aan de wedstrijden. Dus dit brengt me weer op het punt van culturelementen die als bakermat Azië hebben en een vorm zijn van het gedeeld Nederlands – Surinaams erfgoed. Dus dit is een ruimere definitie van gedeeld erfgoed die verder reikt dan eigenlijk sec een geografische afbakening van kolonies of ex-kolonies die in de Atlantische oceaan liggen of daaraan grenzen.

Een belangrijke conclusie is: “gedeeld erfgoed ontstond tevens als reactie op de sociaal economische situatie in ieder gebied in Suriname”. Ieder gebied heeft een specifiek antwoord, omdat cultureel erfgoed en gedeeld cultureel erfgoed niet alleen maar betrekking heeft op delen, maar vaak ook een response is op levensomstandigheden. En die response kan de vorm aannemen van misschien een vredige ezelkarrenwedstrijd, maar kan ook een strijd of protest vorm aannemen. Dit is het geval met wat bijvoorbeeld Dobru (Robin Raveles) heeft gedaan. Zijn werken in de vijftiger en zestiger jaren, waren een reactie op wat hij noemde de koloniale culturele onderdrukking. Daarmee begon hij eigenlijk met zijn antikoloniaal verzet. Taal is een centraal gebied in de hele culturele constellatie en het erfgoed. Dus nogmaals, cultuur is dus niet zo losgemaakt van de basis van de samenleving zoals vele moderne wetenschappelijke stromingen in Europa en de Verenigde staten verkondigen. Ook klassieke stromingen zoals het Marxisme gaan uit van een scheiding tussen onderbouw (economie) en de bovenbouw (cultuur). Ik ga er van uit dat cultuur heel nauw verweven is met de concrete levensomstandigheden en de ‘struggle for survival’ en creatieve ontwikkeling van mensen.

Conclusies over de koninginnedag

De viering van koninginnedag is illustratief voor de wijze waarop immaterieel erfgoed wordt getransformeerd van de ene op de andere generatie. Volwassenen leren kinderen ook dus bij het deelnemen aan activiteiten hoe je bijvoorbeeld traditionele kleding (sari, koto) moet maken en dragen. Er werd creatief ingespeeld op die opportuniteiten die werden geboden vanuit die officiële koloniale overheid om de dingen te doen zoals je dat wilde doen als culturele of etnische groep of als Surinamer. Een tweede punt betreft de pluralistische identiteiten die werden gerespecteerd en de verschillende culturele groepen die een stem hadden en dat deze identiteiten verder werden ontwikkeld en wederzijds werden geaccepteerd, wat tot uiting komt in allerlei symbolen (gedenktekens) in de hedendaagse samenleving.

De problemen van het cultureel erfgoed moeten direct gekoppeld worden aan de behoefte van bewaren, beheren, toegankelijkheid, documenteren en digitaliseren. Er is heel weinig gedigitaliseerd bij de instituten. Ook in de digitale technologie lopen we achter. Bijvoorbeeld, als je mondelinge interviews wil afnemen, kan je dat natuurlijk doen met cassetterecorders, MP3-players of I-pod. De opname apparatuur moet aan een aantal eisen voldoen, zoals:

- Externe microfoons; deze hebben een veel betere opname en weergave en zijn veel makkelijker in een interviewsituatie. Maar de meeste apparaten in Suriname hebben niet eens een mogelijkheid voor een externe microfoon aansluiting, terwijl een moderne eis is dat het opname apparaat twee externe microfoons moet hebben. Bij het interviewen hebben we ook te kampen gehad met het probleem van geschikte apparatuur.
- Goede pc's software voor transcripties. Vele instituten hebben problemen met software. Dat is wel een heel serieus vraagstuk om eigenlijk zaken toegankelijk te kunnen maken, te digitaliseren en goed te kunnen bewaren. De fysieke infrastructuur is ook een

- vraagstuk. De meeste instituten zijn niet ingericht om materiaal te bewaren en goed te beheren.
- Er is een probleem van professionele expertise. Door de institutionele fragmentatie (vooral bij de overheid) zijn professionele kaders losgemaakt van elkaar. De instituten staan ook los van elkaar.

Tenslotte enkele aanbevelingen. Ik denk dat we moeten gaan zitten op het punt van coördinatie van lopende en toekomstige projecten. Het eerste punt is in kaart brengen van wat allemaal de lopende oral history projecten zijn. Sommigen spreken van fragmentatie in Suriname. Ik ben geen voorstander van het woord fragmentatie van taal, cultuur, radiostations. Ik ben van mening dat er een diversiteit ontstaan is vanuit die basis in de samenleving. Echter, vanuit de politiek manifesteert zich deze diversiteit ook institutioneel. En ik denk dat het heel pragmatisch moet zijn. We moeten dealen met de realiteit van onze culturele diversiteit om te kijken hoe we gaan coördineren en managen. Want je kan niet een instituut verbieden zich bezig te houden met sec de Hindostaanse cultuur en een ander instituut met de Creoolse cultuur of Kawina muziek. We moeten wel een manier zoeken hoe de nodige verbindingslijnen te leggen. En in de dagelijkse samenleving kunnen we dat vrij goed. Historisch is dat denk ik op een hele prettige en navolgingwaardige manier gebeurd. Hoe cultuur en struggle for life is gedeeld door de verschillende culturele groepen. We zouden die exercitie nu moeten doen op het punt van coördinatie en management van wat er allemaal institutioneel is en wat er nog niet is.

Een ander punt is de training van kader van instituten. Dat is een must. Niet alleen wat moderne digitale technologie betreft, maar ook wat betreft beheer en het toegankelijk maken van materiaal. Samenwerking is nodig bij het opzetten en managen van een website. Een website is een heel belangrijk medium om informatie toegankelijk te maken en om zaken te democratiseren.

Tenslotte is een heel belangrijk punt het bewust maken van mensen van het belang van orale bronnen. Ook vele academisch geschoolde mensen staan sceptisch tegenover orale bronnen. Zij gebruiken liever schriftelijke bronnen. Niet voor niets hebben vrouwen gezegd “history is his story”. Het is de mannenlijn, de lineaire lijn, die natuurwetenschappelijke lijn. Vrouwen hebben er van gemaakt “her story” om aan te geven dat er van uit mannen perspectief een bias is in de traditionele geschiedschrijving. Surinamers spreken in het alledaagse leven wel eens van “dis na a tori”. Niet *his* of *her*, maar *dis na a tori*. *Tori* geeft eigenlijk aan hoe belangrijk orale bronnen zijn. Trudy Guda spreekt over “a tori fu wi egi sreffi” van Alex de Drie. Dus het begrip *tori* geeft misschien heel treffend aan dat schriftelijke bronnen eigenlijk niet het heiligdom zouden moeten zijn van de historicus of van welke sociale wetenschapper dan ook, maar dat er ook andere bronnen zijn waar we gebruik van moeten maken. Alleen ga je wel moeten dealen met de bestaande vooroordelen en de manier waarop we zijn opgeleid. Ik heb ook academische vrienden die zeggen: “Indien je via oral history 50 jaar terug in de tijd wil gaan, dan krijg je een vervorming. Want als je nu mensen zou interviewen dan gaan ze het probleem bekijken door een andere bril en ook de vele vervormingen die er sindsdien zijn ontstaan meenemen”. Maar methodologisch zijn er altijd problemen met iedere methode. Dus zelf met kwantitatieve methoden heb je methodologische beperkingen. Als je, je de professionele skills eigen maakt kan je er natuurlijk goed gebruik van maken. Dus zo ook van de oral history methode.

Pilot Gedeeld Materieel Erfgoed Suriname- Nederland

Jerry Egger

Architectuur, monumenten, sites, parken maar ook musea, collecties en archieven behoren allemaal tot het materiële erfgoed van een land. In het Engels is het tangible heritage dus wat je met je hand kan voelen, wat je kan aanraken. Dames en heren bij de voorbereiding stond ik

voor de keus om van deze presentatie een power point presentatie te maken. Ik heb gekozen voor het verhaal. Hopelijk dwingt het u kritischer te luisteren en nog beter na te denken over voorstellen en suggesties.

Aangezien materieel erfgoed zo ruim is, moest er voor deze inventaris een keus worden gemaakt. Er is gekozen voor de volgende case studies: Stichting Oranjetuin voor het gebouwd erfgoed en de archieven van de districten voor het papierengedeelte. Ik wil nu eerst een algemeen beeld geven van het gebouwd erfgoed en dan naar de casestudy kijken. Vervolgens geef ik weer een algemeen beeld van het archief en dan de casestudy.

Gebouwd erfgoed symboliseert bij uitstek het idee van gedeeld erfgoed. Nederland had als koloniale macht zeggenschap over Suriname, dus ook op het gebied van de bouwkunst. Maar het waren Surinaamse arbeiders die, al dan niet gedwongen, hebben meegedaan. Het materiaal dat is gebruikt kwam deels uit de Surinaamse bossen. Onze gebouwen, monumenten en parken zijn getuigen van dat gedeeld verleden dat nog steeds met ons is en dat we moeten conserveren. Niet omdat het altijd zo een prachtig stukje verleden was, maar omdat het deel is van wat we vandaag zijn, van wat we hebben opgebouwd vaak tegen de verdrukking in. Bovendien is er op het gebied van de bouwkunst het nodige ontwikkeld dat we met voorzichtigheid typisch Surinaams kunnen noemen. Kortom het was een kwestie van selecteren wat een casestudy zou kunnen zijn.

Laten we enkele decennia teruggaan om meer te weten te komen over de toenemende belangstelling voor dit erfgoed. Aan het eind van de jaren vijftig van de 20ste eeuw was er een groeiend nationalisme te bespeuren in Suriname. Dit leidde tot het benadrukken van het eigene. Het was een kleine groep maar soms kunnen die grote invloed uitoefenen. Dit is de periode toen de vlag met de verschillende sterren die de bevolkingsgroepen symboliseerden en het volkslied met daarin een couplet in het Sranan tot stand zijn gekomen. De toenmalige minister van Onderwijs, A.J. Morpurgo, zag dat de binnenstand snel veranderde. Hij wilde het historische karakter toch proberen te behouden. Zo werden de contacten gelegd met instanties in Nederland. Prof. Ozinga maakte de eerste lijst met monumenten. Weer met de nodige voorzichtigheid kunnen we dat de eerste vormen van beleid noemen. Toen speelde al het probleem van het ontbreken van het instrumentarium om ook te kunnen optreden indien zaken fout gingen. Er kon niet echt worden opgetreden tegen mensen die monumenten schade berokkenden. Bovendien was er geen beleid om mensen incentives te geven om gebouwen goed te onderhouden. Het oprichten van stichtingen en het benoemen van commissies zijn belangrijk maar dat is nog geen echt beleid. Toch moeten de commissie Monumentenzorg en de Stichting Monumentenzorg genoemd worden die in deze periode van de grond kwamen en met vallen en opstaan zich hebben gehandhaafd en vandaag de dag nog steeds bestaan.

Een andere positieve ontwikkeling van de jaren zestig en zeventig is dat er steeds meer gepubliceerd werd over monumenten en de architectuur van Suriname. Volders, *Bouwkunst in Suriname* (1966) kan genoemd worden maar vooral het door Temminck Groll, Tjin A Djie en anderen geschreven *De Architectuur van Suriname* (1973) is een bijzondere publicatie. Zaken, de architectuur en de bouw aangaande werden nu, tenminste op papier, vastgelegd voor het nageslacht.

Tenslotte kan nog worden genoemd de restauratie van het Fort Zeelandia. Het Fort Zeelandia onder verschillende namen is een vroege getuige van de Europese aanwezigheid in de Guianas. Dit bouwwerk dat in de loop der eeuwen een gevangenis werd, voldeed niet meer aan deze bestemming. Temminck Groll kreeg de opdracht een ontwerp te maken waarna het fort werd gesloten als gevangenis. De gedetineerden werden op 31 mei 1967 ondergebracht in de nieuwe gevangenis Sant Boma. De grote restauratie werd met veel zorg en liefde gedaan. In 1972 gingen

de deuren weer open maar als museum. Tien jaren lang werden tentoonstellingen daar opgezet en weer afgebroken. In verschillende zalen kwamen permanente expo's. Dit bouwwerk werd een voorbeeld van het nuttig gebruik van een belangrijk historisch monument. De geschiedenis van het fort is vastgelegd in een prachtig boek van Jos Fontaine uit 1972.

Het bovenstaande geeft een kort beeld van de beginfase van de belangstelling voor het gebouwde erfgoed van overheidszijde. Dit groeide in de tachtiger en negentiger jaren, maar ging hand in hand met een zichtbare verwaarlozing en met besluiten die voor grote beroering hebben gezorgd zoals de sluiting van het fort Zeelandia als museale instelling in 1982. De economische crisis waarin Suriname terecht kwam, kon men ook aflezen aan de gebouwen. Plannen waren er, zijn er nog steeds maar aan de uitvoering schort het nodige. Laten we aan de hand van de Oranjetuin de hedendaagse situatie bekijken.

De Stichting Oranjetuin werd in 1988 opgericht. Het is een initiatief van de Rotarians van de Club Paramaribo die bij hun 35 jarig bestaan het besluit namen de gemeenschap een project aan te bieden. Het oorspronkelijke doel was het conserveren van de begraafplaats Oranjetuin. Er zou een stadswandelpark worden aangelegd, een genealogisch instituut, een iconografisch bureau en een grafzerkenmuseum. Dit project is een voorbeeld van de lange weg die moet worden bewandeld om op het gebied van gebouwde erfgoed iets tot stand te brengen.

Het begon met de suggestie van een minister in de jaren tachtig om de begraafplaats maar te ontruimen en op deze centraal gelegen plaats een Paleis van Justitie op te zetten. Dit leidde ertoe dat verschillende mensen hun stem lieten horen en de hele gemeenschap erop wezen dat op deze bijzondere plaats vele prominenten uit de geschiedenis van Suriname hun laatste rustplaats hadden gevonden. Alleen al vanuit dat oogpunt zou het buitengewoon jammer zijn als dit ontruimd zou worden. Een van de mensen die zijn stem liet horen was Henk Reteig, nu wijlen, die toen voorzitter was van de Stichting Monumentenzorg. Hij was de trekker van het project dat toen onder de aandacht van de Rotarians werd gebracht. In de Rotary zaten voldoende captains of industry die oor hadden voor dit geheel. Zo werd dus het gebaar gemaakt naar de samenleving. Bovendien bezat de club het netwerk snel toestemming te krijgen van de regering de doelstelling van de stichting te verwezenlijken. Dit project kon gemakkelijk worden "verkocht" aan de toenmalige ambassadeur van Nederland in Suriname omdat de Oranjebegraafplaats bij uitstek een voorbeeld is van gedeeld erfgoed. Dit gebeurde in een periode toen de ontwikkelingssamenwerking nog niet van de grond was gekomen na de herdemocratisering.

Verschiede gouverneurs, en andere hoogwaardigheidsbekleders zijn vanaf de 18de eeuw daar begraven. De link met Nederland is gauw gelegd. De eerste stap van de stichting was een zo volledig mogelijke inventaris maken van de graven en de mensen die daar begraven liggen. Van de ambassade kreeg de stichting een camera om dit ook vast te leggen. De Nederlandse ambassadeur, Koch, bleek een tante te hebben die daar begraven was. Hoe je het ook draait of keert, dit soort dingen zijn belangrijk. De assistentie die verkregen werd, geeft aan hoe belangrijk networking in dit geval was. De stichting kreeg de volledige inventaris die Oudschans Denz gemaakt had in 1921. De begraafplaats is later weer opengesteld. Ook de meer recente graven moesten worden geïnventariseerd. Zo is H.J. De Vries daar ter aarde gelegd evenals F. Lim A Po. Steeds meer gegevens van mensen die daar begraven waren, kwamen boven water. Zo werd een database aangelegd.

Het gevecht dat de stichting steeds moest leveren was het onderhouden van de tuin. Dit was geen gemakkelijke taak aangezien het land in de jaren negentig midden in een structureel aanpassingsprogramma zat, waarbij alle kosten met de dag omhoog gingen. Dus aan de ene kant kwamen er meer gegevens over de begraafplaats, maar aan de andere kant werd het uitvoeren van

de plannen moeilijker om te realiseren omdat de middelen niet toereikend waren en omdat begrotingen snel verouderd waren. Mogelijkheden uit de ontwikkelingsfondsen de middelen te krijgen, bleken niet zo gemakkelijk te zijn. Ik hoef het verhaal van de moeizame relatie tussen Nederland en Suriname in de jaren negentig niet te vertellen. De belangstelling voor het project bleef, maar de uitvoering stagneerde. In een samenvattend rapport van oktober 2000 constateerde de toenmalige voorzitter van de stichting Oranjetuin, Ir. M. Meyer, dat zij het niet konden maken dat na heel hard werken “wij niet in staat zouden zijn om het project tot een goed einde te brengen.”

De Oranjetuin bleek een project te zijn van de lange adem maar het maakt het er niet minder belangrijk om. Er is intussen veel meer bekend over de mensen die daar begraven zijn en over de plaats zelf is het nodige boven water gekomen.

Welke conclusies kunnen we trekken?

- Na de militaire periode was het project Oranjetuin één van de eersten om de aandacht te vestigen op monumenten en sites. Daarna zijn er verschillende stichtingen gekomen die een enkel project naar zich toe trokken. Een voorbeeld is stichting Waaggebouw. Er was dus kennelijk een positieve uitstraling.
- Een uitgebreid netwerk in binnen- en buitenland is belangrijk aan gegevens te komen over het eigen verleden.
- Het is belangrijk donoren in binnen en buitenland te zoeken, maar dat zal de uitvoering van het project er niet gemakkelijker op maken. Buitenlandse donoren hulp is nu eenmaal afhankelijk van de politieke situatie.
- Samenwerking in Suriname is niet altijd even gemakkelijk. Vele instanties hebben meegedaan maar toch lukte het niet alle gezichten naar één kant te laten kijken.
- Niet iedereen is zich ervan bewust dat goed geconserveerde delen van het Gebouwd erfgoed ook economische voordelen heeft. Oranjetuin zou een belangwekkende toeristische attractie kunnen zijn waarbij zo middelen kunnen worden gegenereerd

Het archief. Een belangrijk keerpunt in het archiefwezen van Suriname was augustus 1996 toen een grote brand het gebouw van de Nationale Assemblee, het niet meer bestaande ministerie van Algemene Zaken en dat van Buitenlandse Zaken in de as legde. Belangrijke archiefstukken van de Assemblee en van de raad van ministeries gingen verloren tezamen met andere stukken zoals buitenlandse verdragen. We kunnen een parallel trekken met de minister midden jaren tachtig die de Oranjetuin wilde ontruimen. Kennelijk kan een ramp of mogelijke ramp ons toch wel wakker schudden.

Terug naar het archief. Voor velen was het duidelijk dat dit niet zo kon doorgaan Er moesten fundamentele besluiten worden genomen om op structurele wijze te zorgen dat documenten ook in de toekomst konden worden geraadpleegd. De belofte van de Nederlandse regering een nieuw archiefgebouw te financieren werd de basis voor de verdere ontwikkelingen van het archiefwezen. Dat is overigens niet over rozen gegaan. In het verleden waren de archieven niet optimaal behandeld. Daarover zijn er verschillende rapporten uitgebracht, maar veel werd er niet gedaan. Hoewel de belofte er was, zijn door de al eerder genoemde politieke ontwikkelingen, momenten geweest waarbij er stagnatie is opgetreden. Projecten die al van de grond waren gekomen zoals het op microfilm zetten van archiefstukken konden nauwelijks worden voortgezet. Er kwam een kentering in 2001. Nu kon wel worden gewerkt aan de projecten. De archiefcommissie Hassankhan verzette het nodige werk. Er is samen met deskundigen uit Nederland gewerkt aan een archiefwet, die begin dit jaar is aangenomen.

Voordat ik overga op de casestudy wil ik het een en ander zeggen over het idee van archiefvorming in Suriname. Als onderdeel van het AWAD project zijn wij langs diverse

archieven geweest, uiteenlopend van sportbonden tot politieke partijen en grote bedrijven. Een algemene conclusie is dat het nodige moet worden gedaan mensen en bedrijven bewust te maken van het belang van een goed archief. Indien er wel een archief is, is men behoorlijk terughoudend om toestemming te geven daar gebruik van te maken. In andere gevallen waar wel belangstelling bestaat een goed archief op te zetten, ontbreekt meestal de deskundigheid. In weer andere gevallen blijkt het dat stukken juist makkelijk door eigen mensen kunnen worden meegenomen. Vaak is het dan een probleem die terug te krijgen. Verhuizingen zijn meestal de manier om heel wat stukken te verliezen of zwaar te beschadigen. En tenslotte hebben de meeste archieven geen goede inventarislijsten of catalogi waardoor zij vaak zelf niet weten wat zij aan archiefmateriaal hebben. Om toch dit stukje op positieve manier af te sluiten wil ik het archief van Staatsolie als voorbeeld stellen van hoe het wel moet. Er is deskundig en gekwalificeerd personeel, van elk jaar is er een jaarverslag, er zijn faciliteiten de vele scriptiemakers te helpen en daar te laten werken. Berichten in de kranten over het bedrijf, worden systematisch verzameld. Staatsolie heeft dus door dat een goed archief helpt een bedrijf te promoten. Misschien verklaart dit, los van de prijs van olie op de wereldmarkt, mede het succes en de goede naam van Staatsolie.

De volgende casestudy. In 1863 kwamen er districten. Dit was één van de maatregelen toen de slavernij werd afgeschaft. De koloniale overheid wilde een betere manier om het land te besturen. Een districtscommissaris werd belast met de leiding van een district. Dit moet niet gezien worden als een vorm van decentralisatie want het centrale gezag in Paramaribo had nog steeds macht over het hele land. Deze constructie leidde tot archiefvorming in de hoofdplaatsen waar de DC gevestigd was.

Waarom zijn deze archieven zo interessant? In de districten had je de meeste economische activiteiten. Daar werden in de beginfase de meeste Caribische en Aziatische contractanten naar toe gestuurd. De verschillende etnische groepen kwamen in de meeste gevallen daar voor het eerst in contact met anderen. Vandaar dat het nuttig was om na te gaan of er van dit alles sporen waren in deze archieven. Er blijkt inderdaad dat het nodige te vinden is over het dagelijkse leven, de zaken die zich voordeden b.v. brieven van plantagedirecteuren in de beginfase van het Staatstoezicht met klachten tegen de voormalige slaven. Maar er zijn ook stukken waarbij – om eens een concreet geval te noemen – Johanna Pollack toestemming krijgt samen met haar 4 kinderen Richard, Juliana, Petronella en Josephine te worden ontheven van het Staatstoezicht. Zij was een huisbediende op een van de plantages. Je vindt ook lijsten van de officieren, onderofficieren, korporaals en soldaten die in de districten gestationeerd waren. Dit zijn allemaal voorbeelden van Commewijne. Na 1873 komen Hindostanen in het beeld.

Laat mij een voorbeeld geven van de Brits Indiër Badreasing uit 1907. Hij woont als landbouwer op de vestigingsplaats Hecht en Sterk maar verricht op dat moment arbeid als hoofdman op de plantage Zorg en Hoop. Hij geeft aan dat hij gevraagd was zoveel als mogelijk vrije arbeiders te bewegen om op de plantage te werken. Er zijn problemen met de betaling en hij schrijft de DC. We vinden brieven van de leiding van de plantage die reageert op de aantijgingen. Daarin wordt gezegd dat Badreasing helemaal niet op Hecht en Sterk woont, en dat hij al eerder was ontslagen vanwege totale ongeschiktheid bij het werk dat hij niet had afgerond volgens de overeenkomst. Dit geval leidt tot vragen over gezagsverhoudingen en nog veel meer in de districten. De archieven zijn zo interessant omdat je ziet hoe Suriname aan het eind van de 19de eeuw en in het begin van de 20ste eeuw steeds meer ruimte moet maken voor groepen die op hun eigen manier zullen participeren in die gemeenschappen. Het idee van een assimilatiepolitiek die de Nederlanders zouden voeren volgens de geschiedenisboekjes, wordt voor je ogen tenietgedaan.

Nog enkele opmerkingen over de archieven. Er zijn regelmatig verslagen van de DC met allerlei gegevens over de districten. Er zijn gegevens over hoe het staat met de ziekten in de

gemeenschappen. Je ziet hoe in de jaren veertig van de 20ste eeuw steeds meer landskinderen posten gaan innemen. Eerlijkheidshalve moet ik er wel bij zeggen dat de latere verslagen minder interessant worden. Aan het begin van de jaren zeventig vond ik geen verslagen meer met diverse aspecten van het district. Wat wel weer interessant is, zijn verslagen van politieagenten die naar massameetings van politieke partijen moesten om verslag uit te brengen van wat er gezegd werd. Soms zijn die heel kort in de trant van “Ik ben geweest, ik verstond geen Javaans dus ik weet niet wat er gezegd is”.

Kortom systematische ontsluiting van de districtsarchieven zal veel boven water brengen over de geschiedenis van Suriname in de tweede helft van de 19de eeuw en eerste helft van de 20ste eeuw. Een belangrijke constatering is voorts dat we wel degelijk meer dan genoeg materiaal hebben om onze eigen geschiedenis te schrijven en dat het niet altijd nodig is om direct naar Nederland te rennen omdat er hier niks is. Wat het Nationaal Archief nu doet, het ontsluiten van het districtsmateriaal is heel belangrijk en hopelijk kunnen er mensen vrij gemaakt worden om inhoudelijk onderzoek te doen.

Informatieve vragen bij presentaties J. Menke en J. Egger *Discussieleider Glenn Willemsen*

EB: Een vraag aan Jack Menke. Heeft u bewust gekozen voor de kuststrook en niet voor het achterland of een combinatie daarvan.

Jack Menke (JM): Of er bewust gekozen is voor de kuststrook? De pilot was een voorstudie. Eigenlijk ging het meer om te kijken wat we in huis hebben dus om oral history als methode toe te passen. Aanvankelijk zouden we alleen maar Paramaribo doen, maar we hebben Nickerie en Domburg meegenomen in de pilot.

EB: Zoals u het vanmorgen zei, de slave route commissie is ook bezig geweest en om te voorkomen dat het wiel steeds wordt uitgevonden is het goed om met hun van gedachten te wisselen want ik heb begrepen dat zij juist een ander gebied enigszins hebben onderzocht op orale vertellingen en tradities.

Hillary de Bruin (HdB): Ik zou graag twee korte opmerkingen willen maken bij twee statements die Jack heeft aangegeven aan het begin van zijn voordracht. Hij zei van “het is niet negatief bedoeld dat bepaalde studies in etnische groepen of culturele groepen worden opgedeeld.” Het is in mijn ogen helemaal niet negatief. Veel van de studie projecten geschieden op basis van taal. Als je bepaalde tradities moet gaan onderzoeken bij groepen dan doe je dat vaak in de taal van de mensen als het om oude tradities en oude gebruiken gaat. Je komt er niet onderuit om langs lijnen van etnische groepen en culturele groepen te werken bij bepaalde onderwerpen. Ik wilde dat ondersteunen, dat het niet negatief bedoeld is. De realiteit is zo.

En dan had je het aan het eind van je voordracht over het fragmentarische bij de culturele instituties. Je had ook iets gezegd over radiostations. Met het bewustwordingsproces van cultuur krijg je dat veel groepen in deze samenleving een eigen plekje zoeken. Een voorbeeld. Er wordt de laatste tijd veel gesproken over het stimuleren van de eigen moedertalen; onderwijs in de eigen moedertalen. Talen verdwijnen, het Javaans verdwijnt, het Caraïbisch verdwijnt. Er wordt gezegd in conferenties en bij bepaalde projecten dat de talen gestimuleerd zouden moeten worden. Bij sommige groepen gebeurt dat. De groepen gaan creatief nadenken. Hoe kan ik mijn eigen steentje bijdragen aan het bevorderen van het spreken van die taal. Een van de manieren is een radiostation. Ik hoor dat uit de praktijk van het werken met de groepen waarmee we bezig zijn. Er zijn radio en televisiestations die bezig zijn met talenprogramma's. Dus ik wilde die opmerking even maken. Men zoekt naar een stukje identiteit. Op de reguliere radiostations komen bepaalde

cultuurgroepen, bepaalde muziekstijlen totaal niet aan bod. En dan is het niet verwonderlijk dat bepaalde groepen hun eigen plekje zoeken.

Winnie Karijopawiro (WK): Ik weet niet aan wie ik eigenlijk deze vraag moet stellen. Zijn jullie op de hoogte dat er op Nieuw Amsterdam heel wat materiaal is? Een paar jaar geleden was de heer Falix bezig met de informatie op microfiche te doen. Zijn jullie daar van op de hoogte?

JE: Ja, want ik werkte toen bij Cultuur. Op Nieuw Amsterdam had je de DC archieven, maar je had ook een deel van het archief van de gevangenis. Een deel van het archief van Commewijne was in de gevangenis ondergebracht. John Falix heeft dat deel beheerd. Wat er toen precies met dat deel van het materiaal is gebeurd, dus archieven die in de gevangenis waren, dat weet ik nog niet.

WK: En hoe lang geleden was dat?

JE: Dat was in de jaren tachtig.

WK: De periode toen wij nog onze vorige directeur hadden dhr. Mitrasingh, hadden wij een bezoekje daar afgelegd. Het blijkt dat er nog materiaal daar binnen zit en ik vrees dat het materiaal zou kunnen verdwijnen.

Henk Tjon (HT): Ik heb een opmerking of een gedachte. We moesten zo lang onze eigen gedachte, onze eigen beeldvorming over onze geschiedenis en van ons zelf ontberen. En het is zo lang dat we al zoeken naar een manier om onze eigen beeldvorming gestalte te geven. Wanneer ik denk aan het gedeelde erfgoed, dan denk ik dat het heel belangrijk is. Toch denk ik dat we meer het accent zouden moeten leggen op onze gemeenschappelijk erfgoed. We lopen heel erg achter want we hebben een hele grote afstand in het bouwen van onze eigen zelf verbeelding. Daarna komt Nederland wel en het gedeelde erfgoed. Er zijn zoveel dingen die we niet weten, zelf onderling, de verschillende etnische groepen. We weten niet eens iets van de Inheemsen. Hoe zij vroeger hebben gedacht. Als we eens zouden weten hoe zij dachten over de invasie door al die verschillende Europese machten in ons land en hoe zij ertegen hebben gevochten, hun verhaal. Dan zouden wij, die veel later zijn gekomen, heel anders denken zoals met de onafhankelijkheid over onze onafhankelijkheidswording. We weten nog hoeveel discussies er waren tussen de Hindostanen en de Creolen, en de Javanen en de Indianen over onze onafhankelijkheid. En zouden een heleboel vragen niet eens gesteld worden. We zouden anders denken als we van elkaar wisten hoe we dachten over elkaar en hoe die geschiedenis eigenlijk ontstaan is. Er zou dan geen spraken zijn van een twijfel, moeten we wel onafhankelijk worden. Dus ik denk dat de gemeenschappelijke geschiedenis, het is ons gemeenschappelijke erfgoed op de eerste plaats zou moeten staan en dat we ons daarop moeten concentreren. Als we alleen maar denken dat het eerste hoofdstuk in ons geschiedenisboek over de ontdekking al een leugen is. Het klopt volgens de orale geschiedenis en volgens de inheemsen niet dat Alonso de Ojeda het land in bezit heeft genomen voor Spanje. Dan zouden we denk ik daarna bezig kunnen zijn met het andere deel van gedeeld erfgoed.

Glenn Willemsen (GW): U hebt een betoog gehouden. Ik zou iedereen willen uitnodigen om daarop te reageren. Niet zozeer alleen maar van de tafel, want we zijn nu eigenlijk al bij het werkgroepgedeelte. We waren bezig een paar informatieve vragen te stellen aan beide inleiders. Dit is niet informatief, maar dit raakt misschien de meeste uit de zaal.

JM: Een korte reactie. Ik kan me verenigen dat wij ons gemeenschappelijk Surinaams erfgoed, dus wat er onder ons is gebeurd, op de eerste plaats moet stellen. Maar je kan ook via de

invalshoek van het Nederlands kolonialisme en de effecten en de interacties tussen de groepen bij de confrontatie met het Nederlands kolonialisme zeggen hoe dat eruit zag. Ik denk dat er daarbinnen goede mogelijkheden zijn, omdat je dan kan vaststellen hoe de groepen of afzonderlijk dan wel gemeenschappelijk elkaar support gaven in moeilijke tijden van het kolonialisme. Ik kan me herinneren van Abrabroki in de veertiger, vijftiger jaren, dat er veel meer samenwerking was tussen de Aziatische groepen, de Javanen en de Hindostanen die daar woonden, en de binnenkomende Marrons dus de mensen uit het Binnenland die zich gingen vestigen rond de Domineekreek. En ook de huisvesting, de manier waarop voorzien werd in huisvesting op het water voor binnenlandbewoners. Ik denk dat zeker wat te zeggen is om het eigene te bestuderen en dat als uitgangspunt te nemen. Je kan gedeeld erfgoed bestuderen vanuit de vraag wat de houding was van de groepen gezamenlijk dan wel afzonderlijk, als antwoord op de koloniale exploitatie.

JE: Mag ik ook even naar aanleiding van wat Henk gezegd heeft over het benadrukken van het gemeenschappelijke iets zeggen. Ik denk dat de districtsarchieven een beeld geven van het gemeenschappelijke als je die een beetje nauwkeuriger raadpleegt. Het is natuurlijk een latere tijd, want jij hebt het over de periode vóór de kolonisatie. Als we ons beperken tot eind 19^e begin 20^e eeuw dan kan je veel halen over hoe dat gemeenschappelijke langzaam groeit, soms terugvalt, soms een beetje problematisch is maar waar je ontdekt hoe dat proces plaats vindt. Ik heb een voorbeeld gegeven hoe 's lands kinderen langzamerhand in de structuur van het bestuur van een district binnengeloosd worden en hoe zij staan tegenover wat er gebeurt in hun district.

GW: Kan je een beetje duidelijker worden. Het laatste begrijp ik niet zo goed. Geef een voorbeeld.

JE: Heel concreet. In de jaren veertig zie je dat heel veel Surinamers in de ambtelijke structuur van de districten terecht komen. Je ziet een verschil met hoe men kijkt tegenover de groepen in dat district.

AvS: Nog een kleine toevoeging misschien, want ik kan me op zich heel erg vinden in het betoog van Henk Tjon. Soms moet je misschien heel praktisch zijn. Als een project als dit daarvan afhangt en het leidt tot geld en wellicht tot technische expertise doe het, maar qua inhoud moet je, je eigen programma vasthouden. Altijd! En je eigen speurtocht moet je voorop stellen en niet die van een ander. Maar het kan een middel zijn om infrastructuur te krijgen om die speurtocht te maken. En ik denk dat het handig kan zijn om die middelen te grijpen.

JM: Nog een klein punt. Ik begrijp ook van Henk Tjon dat een heel belangrijk aspect van mondelinge geschiedenis is het bestuderen van schriftloze samenlevingen. Het is een belangrijk aspect waar we heel weinig over weten en waar we zelf heel weinig over hebben gedaan. Ik denk dat dit toch wel een hoge prioriteit zou moeten hebben.

Yvonne Raveles (YR): Het is van groot belang natuurlijk dat wij ons diep gaan bezinnen over datgene wat wij allemaal als bijzonder belangrijk zien. Maar er is ook een ander aspect en ik dacht dat Jack daarover gepraat heeft en zijn zorg heeft hij daarover ook uitgesproken met betrekking tot laten we zeggen, ik weet niet meer precies hoe hij dat gezegd heeft, maar onze geschoolde mensen die in feite een bagage hebben maar die niet worden ingezet in die branche waarvoor ze gekozen hebben, dat daarbij veel verloren gaat. Wat gaan we doen met die groep. Hoe gaan we ze erbij betrekken. En het volgende is; hoe gaan we onze jonge mensen interesseren om zich in te zetten voor het behoud van dat erfgoed. Want het is inderdaad zo, dat we hier met zijn allen zitten te praten maar voor mij is van belang hoe gaan we onze jonge mensen interesseren dat ze in feite worden ingezet om actief bezig te zijn want dat is ook een deel van het

behoud van dat erfgoed. Zij zijn tenslotte degenen die dat beheer over moeten nemen, die dat voort moeten zetten. Welke bijdrage gaat de school daarin leveren. Zijn er al aanzetten gegeven tot het schrijven van cultuurboekjes voor de scholen waarbij ook dat van het archief wordt meegenomen. Als je niet weet wat een archief is, wat een archief inhoudt dan weet je ook niet wat voor bijdrage je vanuit je culturele achtergrond kan leveren. Dat is ook een probleem. Dat is één. Ons land ademt cultuur uit. Het is een wezenlijk deel van ons allen. Jerry heeft het over gebouwd erfgoed gehad. Ik kan zeggen dat ik het heel erg jammer vind van de Oranjetuin. De Oranjetuin is namelijk een deel van mij. Ik ben daar aan de overkant geboren. Mijn kamer keek uit op de Oranjetuin. Ik heb me ook afgevraagd wat er zo moeilijk is aan het onderhoud van de Oranjetuin. Minister Hassankhan, er zijn een heleboel arbeiders. Waarom kunnen een aantal niet worden ingezet alvast voor het onderhoud van die tuin. Er zijn een heleboel arbeiders die niet zijn ingezet. Ze gaan elke morgen tekenen, dan gaan ze weer naar huis. Sorry, ik moet een kleine politieke bijdrage leveren maar tot behoud van ons erfgoed. Het is niet zomaar. Verder zijn er een heleboel objecten waar de arbeiders ingezet kunnen worden. Daarom is de Palmentuin zo mooi. Palmentuin wordt elke dag onderhouden. Ik ga echt een beroep doen op de minister om arbeiders in te zetten op elk object in ons land om die te gaan onderhouden. Kijk maar naar de Palmentuin. Een heleboel van ons gebouwd erfgoed gaat verloren. Terwijl we nu hier zitten te praten storten een paar prachtige huizen in. Wat doen we daarmee? Hoe kunnen we aanspraken doen gelden. Dan ga ik weer naar de minister kijken.

GW: Nee, hij zit niet hier als minister.

YR: Hij is éénmaal 24 uur minister.

GW: Maar hij doet gewoon mee.

YR: Ja, maar ik stel het bijzonder op prijs, en het is geen aanval op de minister, want als het een aanval is doe ik dat op een andere manier. Misschien is het goed als voor het algemeen onderhoud van onze cultureel erfgoed wij een goudader aanspreken dat specifiek voor dat deel wordt gebruikt zodat renovatie plaatsvindt en dat geld ergens op een rekening wordt gestort waarbij dat op adequate wijze wordt ingezet om ons cultureel erfgoed te behouden/te beheren. Want ik ben het er niet mee eens dat we daarmee naar het buitenland moeten. Ik vind dat we het zelf wel kunnen doen. We zijn rijk genoeg, we hebben natuurlijke hulpbronnen en wij moeten dat doen.

JE: Ik zou even reageren op wat mevrouw Raveles gezegd heeft. Ten eerste is het interessant. Ze begint te zeggen dat zij daar geboren is. Ze keek uit op de begraafplaats. Dat is ook het verhaal van Marcel Meyer. De eerste betrokkenheid was; daar in de buurt is hij grootgebracht en de begraafplaats was ideaal om je vlieger op te laten want je had geen elektriciteitsdraden. Dus de persoonlijke betrokkenheid is belangrijk.

Ten aanzien van uw pleidooi over jongeren; als u goed hebt gekeken naar de presentatie van Jack dan zag u bij de training van Oraal erfgoed dat er overwegend jongeren waren die mee hebben gedaan aan die workshop. Ik denk dus voor wat dat betreft, het goed zit. Het is natuurlijk belangrijk dat het doorsijpelt naar de onderwijsinstellingen. Een aantal van de mensen die u daar ziet, zijn ook studenten op het IOL, studenten geschiedenis, en ik denk dat het daar ook goed zit want in de toekomst en eigenlijk nu al en daarvoor al zijn er trainingen geweest in oral history. Het punt van het IOL en verschillende onderwijsinstellingen is dat er veel geschreven wordt maar het blijft op de rekken van het IOL. Dus scripties die geschreven worden gaan naar de bibliotheek.

GW: Maar goed. U hoeft u niet te verdedigen. Zij bedoelde dat niet als een aanval.

JE: Nee, het is ook geen verdediging. Het is een gegeven dat er veel gebeurt. Een van de problemen in Suriname is dat het naar buiten toe treden een groot probleem is. Ten aanzien van de Oranjetuin en het onderhoud; dat is een gecompliceerdere zaak. Het is vaak onderhouden en mensen worden ingezet en ik hoef meneer Hassankhan niet te verdedigen want straks zal hij zelf veel zeggen, maar milieubeheer zet zich al in. Vier keer per jaar wordt de tuin al onderhouden. Ik geef nu het woord aan de minister.

MH: Mag de minister de parlementariër beantwoorden.

GW: Maar we houden het punt van die goudader vast, want dat is een concreet voorstel

MH: Laat mij toch dat van de Oranjetuin aanhalen. Een van de eerste dingen die deze minister heeft besloten is dat alle openbare begraafplaatsen in Paramaribo volgens de taakstelling van Milieubeheer werkelijk onderhouden worden. Ik wil u meegeven dat onderhoud van pleinen en parken ook onder de taakstelling van Milieubeheer vallen. Maar helaas, misschien kunt u zeggen het is voor sommige gevallen goed, zijn er bepaalde objecten onttrokken aan de verantwoordelijkheid van Milieubeheer. Palmentuin valt onder Cultuur. Milieubeheer heeft daar ook een dienst, maar het valt tegelijkertijd onder directe verantwoordelijkheid van het kabinet van de president. Er is een presidentiële commissie ingesteld om de Palmentuin in betere staat te brengen.

Nu de Oranjetuin. Het probleem is daar dat je een stichting hebt die het beheer heeft over de Oranjetuin. Het van wreed ontdoen; dan kan ik de verzekering geven dat Milieubeheer ervoor zal zorgen, en die opdracht hebben ze gehad. Maar of die graven in een goede staat worden gehouden is niet de taak van Milieubeheer. Ik vind het ook jammer dat de schutting er vreselijk uit ziet. Dat is niet de taak, niet de bevoegdheid van Milieubeheer. Dan ga ik nu met name naar de presentatie van Jack. Zijn power point presentatie ging voor mij een beetje te snel. Ik zou willen vragen, is er een kopie beschikbaar want er zijn nogal wat punten, ik wilde aantekeningen maken, maar het ging te snel. Ik wilde dat gebruiken voor de verdere workshop. Is het materiaal van de training die is gehouden ook beschikbaar? Ik zou die graag willen gebruiken. En ik wil ten aanzien van de methodiek wel een aanbeveling, een waarschuwing geven. Ik dacht dat het een basisregel is bij oral history, want er zijn in het verleden discussies geweest. Wat is de waarde van orale bronnen? Hoe ga je ermee om? En er is daarover het een en ander geschreven. Als het gaat om feiten reconstrueren dan is de aanbeveling dat je toch ook geschreven bronnen moet raadplegen om de feitelijke gegevens, als die er zijn, met elkaar te vergelijken. Dan vullen ze elkaar aan. Een voorbeeld in de presentatie van Jack; konfryari. Ik weet 100% zeker dat konfryari tot ruim na 1948 nog op 31 augustus werd gevierd. Omdat ik zelf in 1947 ben geboren en ik weet dat ik tot mijn 10^e, 12^e13^e jaarlijks dit vierde. Het was een hoogtepunt op Lelydorp, konfryari voor de districtsbewoners van het district Suriname ten zuiden van Paramaribo. In elk geval was 31 augustus de verjaardag van Koningin Wilhelmina. Dat werd dus in stand gehouden.

Dan even ten aanzien van instituten en sectoren op oraal erfgoed. Is er al een inventarisatie welke instituten en personen zich daarmee bezighouden? Waarmee houden zij zich bezig? Wat voor materiaal is er? En waar, dus een inventarisatie daarvan, want die zouden we dan ook op de website moeten zetten zodat we die ervaring en gegevens met elkaar kunnen delen.

De lijst die Jack heeft gepresenteerd van instituten en sectoren. Ik ben blij dat hij heeft meegedeeld dat die lijst niet volledig is. Ik wil aanraden om het werkelijk volledig te maken, want zoals het beeld daar is, is het heel duidelijk onvolledig. Er is wat dat betreft nog heel wat te doen bij instanties die bezig zijn.

En dan de publicaties over orale geschiedenis. Het ging een beetje snel, maar ik meen te missen een paar keien op dit gebied. Hoogbergen, die daarover heeft geschreven. Richard Price. Als iemand met oral history bezig wil zijn, moet hij volgens mij met Richard Price beginnen voor wat Suriname betreft. En dan wil ik anderen noemen die bij jou misschien minder bekend zijn; Bea

Lalmohamed, 'Zeven generaties Hindostaanse vrouwen', of een Roekminie Debipersad over Hindostaanse vrouwen alleen op basis van oral history. En ik weet niet of Pakosi ook aan oral history heeft gedaan. Hein Vrugink.

Daarnaast heb je mensen die bezig zijn en niet hebben gepubliceerd. Ik denk dat die zaken op korte termijn in orde moeten worden gemaakt. Ik ben het heel erg eens met Jack dat er heel veel fragmentatie is. Ik ben nu zelf ook vrij intensief bezig met oral history en materiaal dat in het verleden verzameld is, wordt in heel slechte toestand bewaard en als we niet snel zijn is al de moeite verloren. En dan neem ik het voorbeeld van Cultuurstudies. Het IMWO heeft voor het Bidesia project medewerking van Cultuurstudies gehad om materiaal dat bij Cultuurstudies aanwezig is te gebruiken. Ze zijn op geluidsband, op video, en toen wij er mee gingen werken bleek werkelijk dat ze beschimmeld waren. Een heel unieke geluidsvideo over Tadyia van bijna 20 jaar geleden. Het heeft ons veel tijd gekost. We zijn naar 3 plaatsen geweest om die videoband aan de praat te krijgen. In feite hadden we de moed al opgegeven. Dankzij Jan Soebhag die zelf aan het project heeft gewerkt, is het deels gelukt. Hij zei het moet aan de praat, maar het is niet volledig gelukt. Ik denk dat het voor 90 of 95% is gelukt. We hebben het nu op DVD gezet

Ik denk dat in het kader van dit AWAD project, waar al heel veel gegevens verzameld zijn dat een van de prioriteitsgebieden zou moeten zijn: apparatuur aanschaffen een project om al dat materiaal professioneel te digitaliseren. En hier is wel bundeling van krachten nodig, want ik heb over Cultuurstudies gesproken maar waar is er nog meer materiaal aanwezig. Misschien moet er een centraal iets komen waarin al die instanties kunnen samenwerken. Ze kunnen hun materiaal daar brengen voor mijn part gratis, laten ze daarin participeren. Dat is ook een mogelijkheid van wie niet participeert, krijgt geen service. Net zoals in Nederland bij het verlenen van subsidies, je gaat een overkoepelende organisatie oprichten vanuit de overheid en wie niet daarin deelneemt, komt niet aan bod. Dat is een stok achter de deur die je kunt gebruiken. Dit is misschien een harde aanpak, anders is het zonde dat al het materiaal verloren gaat.

GW: We hebben al 2 goede adviezen van Raveles en van de Minister.

MH: Dan wil ik nog ondersteunen wat Jerry heeft gezegd over het materiaal dat in ons archief aanwezig is. Er is veel niet aanwezig, maar er is zoveel aanwezig dat er heel wat te doen is. Het probleem is nog steeds dat het materiaal niet ontsloten is. Dat is een uitdaging voor de archiefdienst. Ik hoop dat de mensen in hun presentatie daarop zullen ingaan.

Het is een achterstand van 20 tot 25 jaar. Misschien meer, want als het materiaal van de districten en van de overheidsdiensten naar het archief komen moeten die worden ontsloten. Het is een hels karwei. Net als een bibliotheek vol met boeken maar zonder catalogus. Stel je eens voor een bibliotheek met 5 miljoen boeken, ze zijn niet geordend en je moet daaruit studeren. Hoe moet je dat doen? Ik wil het voorlopig hierbij laten.

HdB: Ik ben blij met de instake van de minister dat hij dus aangeeft dat we inderdaad meerdere instanties moeten gaan inventariseren en linken. Hij had het over een paar namen die hij miste. Ik zou graag nu we allemaal hier samen zijn en i.p.v. op de website te gooien en daardoor veel mensen het niet weten; in 1989 is er op het gebied van oral history een colloquium geweest via meneer Hoogbergen zijn instituut, vakgroep Culturele Antropologie. In de voorbereiding op mijn babbelen van vandaag ben ik daar per toeval op gestuit. Namen die zijn genoemd Pakosi, Hein Vrugink, Agerkop, Maganya.

Er is in Nederland een colloquium geweest en het is gebundeld. Het is dus heel handig voor de mensen die geïnteresseerd zijn en we zullen dit linken op de website. Deze Oso ligt ook in de bibliotheek van Cultuurstudies waarbij aangegeven wordt de diepere achtergrond, wat je allemaal onder Oral history kan verstaan. Er zijn case studies gegeven van mensen die allemaal in Suriname hebben gewerkt en de resultaten. Het artikel van Terry Agerkop zit hier. "Oral history een inleiding". Heel goed artikel.

JM: Dit is een heel interessant artikel omdat het in gaat op iets specifiek; de niet bevroren vorm van orale tradities van vooral ongeschreven samenlevingen met ongeschreven geschiedenis.

HdB: En ook de niet-verbale kant wat we vergeten. The non-verbal is heel erg belangrijk in het proces van oral history. Ik zou het willen aanbevelen, het ligt bij ons maar we moeten het dus linken op de website

JM: Die lijst met publicaties van mij is niet bedoeld om volledig te zijn. Ten aanzien van minister Hassankhan - want nu ben je minister geworden en vanmorgen was hij Maurits Hassankhan - ik ben het helemaal eens met al zijn punten. Maar toch een klein punt. Dat van feiten reconstrueren om orale bronnen en geschreven bronnen als aanvulling te gebruiken. Dat blijkt vaak een probleem. Het gaat niet altijd op. Laat me een voorbeeld noemen. Fridus Steijlen is de nieuwe expert van orale geschiedenis in Nederland naast Selma Leydersdorff. Fridus heeft een boek gepubliceerd over de Molukken die naar Nederland vertrokken. De geschreven bronnen zeggen dat de Molukken vrijwillig zijn vertrokken naar Nederland na die toestanden met Indonesië. Uit zijn orale onderzoek geven de meeste informanten aan dat ze op commando zijn vertrokken naar Nederland. Ik weet niet hoe dat boek verder is ontvangen. Hij moest het in opdracht van Mevr. Verdonk doen.

Hij zit voor twee dilemma's.

- Hoe te dealen met het vraagstuk van geschreven en orale bronnen die echt botsen.
- Hij moet het doen voor een ministerie die bekend staat om haar rauwe taal ten aanzien van allochtonen. En Molukken zijn ook allochtonen neem ik aan.

Dus dan heb je twee dilemma's:

Dat ethisch vraagstuk van die onderzoeker van hoe gaat hij dat presenteren. Geschreven bronnen geven iets aan dat misschien aangenamer is voor de Nederlandse overheid. Maar de orale bronnen geven eigenlijk het gezichtspunt van de vergeten groep van Molukken.

MH: Ik denk dat we juist komen in het hart van orale bronnen onderzoek als methode en als je ermee werkt. De vraag binnen de historische wetenschap is; wanneer ben je bereid een mening als een feit te aanvaarden. Hier gaat het om interpretaties. Richard Price heeft voorbeelden gegeven van bijvoorbeeld Arabi's World. Voor de Marrons was het verraad. Wie heeft het vredesverdrag verbroken in 1747. Wat zeggen de officiële bronnen en wat zeggen de orale bronnen van de Marrons. En een probleem wordt het wanneer de orale bronnen massaal eensluidend zijn. Dit is het verhaal en dat wordt met geschreven bronnen vergeleken, dan heb je het vraagstuk van interpretaties. Maar ik had het meer over harde gegevens. Die moet je verifiëren omdat je geheugen je in de steek kan laten. Want als je mij vraagt tot wanneer precies Konfryari op 31 augustus is geweest dan weet ik het niet meer. Maar ik weet wel dat het lang na 1947 is geweest.

GW: Ik heb een nog leukere voor u. De datum van de afschaffing van de slavernij 1 juli. Waarom is de datum 1 juli? Bronnen zeggen dat het te maken heeft met de regentijd. Toen kwam Trudy Guda die zegt dat het te maken had met de uitdelingen. Slaven kregen twee keer per jaar een uitdeling. Eén op 1 januari en één op 1 juli. Ze hadden voorzien dat als je de slavernij afschaft op 1 juli en je geeft ze een uitdeling dat ze zich dan rustig hielden. Maar de bronnen hebben iets heel anders. De bronnen brengen het in verband met de regentijd want dan konden ze nog 1 keer een suikerroest binnen halen. Wie spreekt de waarheid?

AvS: Ik denk dat Maurits Hassankhan zelf het beste antwoord heeft gegeven. Je moet altijd alle bronnen die je weet te vinden weten te combineren. Als het nou oraal is of uit archieven of mentale bronnen dat maakt niet zoveel uit. Probeer het zoveel mogelijk te combineren dan krijg je ook zoveel mogelijk perspectieven. Want de verklaring die jij nu geeft zegt me niets over de klimatologische omstandigheden op Curaçao waar de regentijd of droge tijd niet speelt.

GW: Nee, omdat de afschaffing van de slavernij niets met Curaçao te maken had. Curaçao was niet belangrijk.

HS: Er is al een memorandum of understanding getekend door minister Sandriman en dhr. Van der Ploeg. Ook opgenomen is de ondersteuning over culturele en kunstzinnige vorming op school als pakket ingebed in het curriculum. Er zijn discussies geweest hieromtrent. Er zijn nota's gegeven aan de minister en ik denk dat het moment er nu is voor de implementatie, omdat ook dat stukje bewustwording is opgenomen. Misschien zou u als parlementariër, als minister van Binnenlandse Zaken dit onder de aandacht willen brengen van de Minister van Onderwijs. En niet alleen dat het structureel wordt aangepakt, maar dat men er ook op zal toezien dat men het vak blijft geven. Tegen deze tijd wanneer de examens voor de deur staan, dan gaan alle creatieve vakken aan een kant en dat is zonde. Sommige vakken worden niet meer gegeven. Willen we echt een stukje awareness kweken en een stukje continuïteit garanderen voor behoud van ons erfgoed, dan is het zaak dat het binnen het onderwijs gebeurt.

Het zal wat kosten met zich meebrengen, maar dat laat ik aan de bewindslieden over.

Arthur Lamur (AL): Een aanvulling op de literatuurlijst. Twee publicaties van Hertzkovits zijn toch wel belangrijk om meegenomen te worden bij een onderzoek; Rebel Destiny en Surinam Folklore. Dat zijn twee bronnen die goed van pas zouden kunnen komen

GW: Het punt dat meneer Tjon vanmorgen naar voren heeft gebracht. Meneer Tjon heeft u het gevoel dat we voldoende op het punt zijn ingegaan?

HT: Ik heb dus steeds een probleem. We hebben een verschrikkelijke achterstand met onze eigen beeldvorming. Hoe we denken over onszelf, hoe we onszelf zien en hoe we elkaar zien is helemaal gevormd vanuit de gedachte van Nederland. Vanuit die bril is alles geschreven. Ze hebben alles gedaan om er voor te zorgen dat niemand van ons trots kan zijn op onszelf. Nergens ga je dat tegen komen. Dus zodra je praat over Koninginnedag dan verlies ik tijd, want er zijn zoveel dingen die niet kloppen en die wil ik eerst aanpakken, eerst over praten. Natuurlijk kan alles helpen en natuurlijk kan het gedeelde ook helpen, maar ik moet eerst mezelf vinden. Ik moet eerst mezelf beeld geven en vormgeven.

Ik zei daarnet van ons eerste hoofdstuk. Er staat gewoon letterlijk dat in 1493 Domingo De Vera het land in bezit heeft genomen voor Spanje. Maar het wordt omschreven als een wilde kust, dat het wilde Indianen waren, barbaren, kannibalen en moordenaars. Dat verhaaltje is gemaakt. Terwijl hij gewoon ontvangen werd, dat zeggen de orale bronnen. Het wordt non-stop doorverteld en ik vind het jammer dat het nog niet is verwerkt. Zoveel huiswerk moeten we nog maken. Hij is ontvangen door een delegatie van hoogwaardigheidsbekleders en geen barbaren en kannibalen. Een van de hoogwaardigheidsbekleders was de Pyai. Het schip is gekomen, ze konden niet aan de kant komen, met een sloep zijn ze aan een kant gekomen; Domingo de Vera en zijn mensen. Op een gegeven ogenblik geven de mensen hem drinkwater. Hij dronk het. Hij kreeg een tweede beker en gooide dat op het strand. Het eerst wat hij deed was een zwaard trekken. De mensen zijn heel specifiek in het vertellen van de dingen. Zijn eerste daad was dat hij het oor van die Pyai afhakte. Dus met bloedende oren renden de mensen weg terug naar hun dorp. En hij geeft de opdracht, ga terug naar het schip, breng het kruis, breng het wijwater, breng de bijbal want we gaan dit land in bezit nemen voor koning van Spanje. Ondertussen den ingi kis de srefi, long kon baka met wapens en hebben het een en ander gedaan. Vermoord enz. Het is Domingo de Vera gelukt in het water te springen. Maar het is dus nooit in bezit genomen, want die mannen zijn nooit gekomen met bijbel en wijwater. Dus i lasi. Het verhaaltje dat jij gaat schrijven als historicus, want dat kan jij als je die macht hebt, is dat het barbaren zijn en dat het kannibalen zijn, dus je saka den sma. Ik kan nooit trots zijn op mijn voorouders en of ik nou Indiaan ben Javaan ben, Hindostaan ben of wat dan ook, ik kan nooit trots zijn op die Inheemse voorouders.

So langa me taki en me taki over ai, dan me las ten want we moeten al die dingen inhalen omdat het aldoor fout geschreven is voor ons. Ik bedoel afschaffing van de slavernij what about al die duizenden voorouders die eeuwenlang hebben gevochten en dood zijn gegaan. Dan fa e kisi afschaffing van slavernij. A ne klop. We moeten zoveel dingen doen om het te herschrijven, te herbedenken, eigen waarde te krijgen, zelfrespect te krijgen een eigen beeld, zelfverbeelding te krijgen over ons zelf. Wij moeten zoveel eerst inhalen voordat we met Nederland bezig kunnen zijn. Dat is mijn probleem. Zolang we dit niet aanpakken groeien onze kinderen krom. Saka fasi en niet bewust van wie ze zijn en we verloochenen onszelf. Daar heb ik problemen mee. En dat is wat ik steeds hoor. Dus zolang dat aan de gang is dan mi e las ten.

GW: Wil iemand hierop reageren want we moeten op onze tijd letten.

AvS: Misschien een kleine reactie. Misschien denk ik met alle respect dat er te weinig communicatie is over wat er wel allemaal gedaan wordt en wat er allemaal wel verschijnt. Want het beeld dat Henk Tjon schets, herken ik uit heel wat literatuur. Er is inmiddels toch ook het een ander verschenen en er is ook wel onderzoek in Suriname, in Nederland, in Amerika misschien ook wel door historici, antropologen en anderen die wel een ander beeld schetsen. Bijvoorbeeld het verhaal van de afschaffing van slavernij daar is echt wel het een en ander gepubliceerd over wat al eeuwenlang het systeem heeft uitgehouden en 1 juli 1863 was niets meer dan een moment. Ik denk dat je elkaar wel moet informeren over wat wel gebeurt.

JM: Het proces van herschrijven van onze geschiedenis is toch wel urgent geworden.

MH: Ik denk dat er drie dingen zijn. Hoe dragen wij kennis van wat er aan onderzoek wordt verricht en wat gepubliceerd is. Ik ben zelf niet op de hoogte van wat er over Suriname nu verschijnt in Suriname laat staan buiten Suriname. De curriculum ontwikkelaars en in het onderwijs daar is er een heel grote gap; een achterstand van misschien 25-30 jaar. Ik heb daar geen oplossing voor. Maar daarnaast is er een andere taak in onze multiculturele samenleving. We hebben in de doelstelling van geschiedenisonderwijs - ik zie me nog dat ik op alle scholen ging met een geschiedenis commissie - nationalisme, nationaal besef bijbrengen. We hebben aangegeven hoe het zou moeten. Het zijn hele mooie doelstellingen in het blauwe boekje waarmee mevr. Caprino werkt bij Vakdidactiek en op de kweekschool, maar hoe brengen we dat in de praktijk. Het is niet alleen maar zaak van het geschiedenisonderwijs. We praten over nationaal besef. Het moet doorgedrongen zijn in leesboeken, in rekenboeken, in taalboeken, in alles moet het doorsijpelen. Wanneer we in die boeken niets leren over Boslandcreolen, over Marrons, over Inheemsen, hoe gaan die kinderen daar kennis van dragen. Zelfs de leerkrachten weten bijna niks over andere groepen en dan kunnen we onze mond vol van hebben. We hebben heel veel huiswerk, samen met de onderwijsvakbonden ook. De leerkrachten, zelfstudie voor leerkrachten. Dus een hele mentale ombuiging.

GW: Okay, ik word aan de tijd herinnerd.

YR: Ik denk dat er een duidelijk punt is gemaakt. Maar er is een ander punt. Wij hebben een beleidsdocument over het nationaal educatief plan dat geïmplementeerd moet worden. Inherent bij het nationaal educatief plan hoort er een nieuw curriculum geschreven te worden. Ik denk dat een van de aanbevelingen moet zijn dat bij het herschrijven we dit allemaal meenemen, want het is waar wat zowel Henk als Maurits zeggen. Het is inderdaad zo dat je nooit en te nimmer kan praten over een nieuw nationaal educatief plan zonder dat je tegelijkertijd jouw eigen zaken gaat implementeren. Als we weer gaan schrijven gebaseerd op het oude dan kunnen wij het vergeten. Want onze kinderen moeten eindelijk eens een keer leren om trots te zijn op het eigene.

3. Casestudies immaterieel en materieel erfgoed

Casestudy 1 Immaterieel erfgoed

Cultuurstudies

Hillary de Bruin

Ik wil in het begin van mijn voordracht de organisatie van harte bedanken voor de gelegenheid die onze afdeling gekregen heeft om zich binnen dit forum te presenteren, maar nog meer om onderdeel te worden van dit samenwerkingstraject. We hopen van harte dat er een duurzame samenwerking hieruit kan voortkomen.

Er is me gevraagd een overzicht te geven van activiteiten en lopende projecten, een inzicht te geven in de omvang van ons erfgoed waarmee we bezig zijn, de expertise die we nodig hebben om alles beter te laten verlopen, ontsluiting van de collectie, toekomstplannen en hoe wij zouden willen dat Cultuurstudies er over tien jaar uitziet. Ik wil beginnen met het beleid. We zijn bezig met behoud van cultureel erfgoed en de verdere ontwikkeling daarvan. Daarnaast proberen we een bijdrage te leveren aan het bevorderen van de waardering van elkaars leefwijze. Dat staat in het beleidsdocument van het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling en in de regeringsverklaring.

De taken waarmee wij bezig zijn, zijn onder andere onderzoek doen, studiecollections aanleggen en ontsluiten, en de resultaten van de studies toegankelijk maken. We hadden rond 2001 vanwege een deskundige een eigen website, die ongeveer 2 jaar operationeel was. Met het vertrek van deze deskundige is onze website ter ziele gegaan. Een bevriende instantie in het buitenland die bezig is met de Javaanse cultuur heeft een website. Die heeft Cultuurstudies op gegeven moment gelinkt.

De structuur van Cultuurstudies is dat we werken langs studieprojecten. Jack Menke heeft in zijn inleiding al uitgelegd waarmee het immaterieel erfgoed bezig is. Hij zei dat er een moeilijke scheidslijn tussen immaterieel en materieel is. In mijn titel heb ik het woordje materieel ook meegenomen, maar de basis is inderdaad het immateriële, oral history. Als we denken aan muziekinstrumenten, kleding en ander materiaal dan verwijzen wij toch naar materieel erfgoed. Onze structuur is dus langs studieprojecten in de meeste gevallen langs etnische groeperingen. Ik heb het net in mijn bijdrage in de discussie gezegd. Veel van de tradities lopen langs talen, de moedertaal. Je bent verplicht om binnen etnische studieprojecten te werken. We hebben een eigen documentatie centrum met een eigen bibliotheek. We hebben een educatieve dienst. In de jaren '80 - '92 hadden we de sectie muziek, sectie fotografie, sectie communicatie. Sectie muziek was erg actief tot 2002. Als kader wegtrekt dan kan je wel grootse plannen hebben, maar dan lukt het niet altijd om je taken uit te voeren.

Welke activiteiten hebben we? Dat heb ik net al even verteld. We geven inzicht in het voorbeeld van een etnische groep. Projectmuziek van Aukaners heeft een hele tijd gelopen. Het lexicografisch project was een heel intensief veldwerkproject, waarbij een heleboel informanten zijn geïnterviewd. Het resultaat van het lexicografisch project is het woordenboek Surinaams Javaans. Dat is in 2001 gepresenteerd. Heel recentelijk nog het boek Drie Eeuwen Banya, dat in april dit jaar is uitgekomen. Dat is voortgekomen uit langer dan 20 jaar onderzoek in de Creoolse oude tradities. Ik geef geen opsomming van alle projecten die we hebben gedaan maar wil aan de hand van een concreet onderzoeksproject dat opgedeeld is in 3, inzicht geven in hoe wij studies doen, veldwerk en hoe dat binnen een project kan worden ingezet. Ik heb als voorbeeld 3 projecten Hindostaanse muziek. Eentje is van 1981, het sangiet project waarbij Cultuurstudies 3 maanden lang in het Lalla Rookhgebouw, toen nog in goede staat, twee keer in de week geïnteresseerden les gaf in het bespelen van oude Hindostaanse muziekinstrumenten. We hebben de muziekinstrumenten laten maken voor zover die niet voorhanden waren. Jongeren en

leerkrachten kregen les in het bespelen van de instrumenten. Het eindresultaat was een publieke presentatie. Er is ook een televisie programma uit voortgekomen. Toen we zagen dat, dat een succes is geweest, zijn we doorgeshaan met het onderzoek naar Surinaams-Hindostaanse muziek. We hebben in 1984 veldwerk gedaan in Paramaribo, Nickerie en Wanica. Uit die grote veldwerkstudie is voortgekomen 4 televisieprogramma's waarbij alle liederen die verzameld zijn, toegelicht zijn, vertaald zijn naar het Nederlands. Er is ook een geschreven document uit voortgekomen dat als naslagwerk gebruikt wordt. Alle instrumenten die wij hebben aangeschaft, zijn systematisch gefotografeerd, op dia vastgelegd en gedocumenteerd. In 1986 hadden we op basis van hetzelfde concept een workshop vrouwenliederen van 3 maanden gedaan in het cultureel centrum Shanti Dahl. Daar was ook veel belangstelling voor. We hebben de liederen vertaald en het materiaal van deze 3 projecten waarmee wij lang bezig zijn geweest, zo goed als mogelijk geprobeerd te documenteren. Dat materiaal wordt nu heel dankbaar ingezet in het Bidesia project waarvan de naam vandaag al 2 keer is gevallen en waar Cultuurstudies heel graag haar medewerking aan geeft, omdat je ziet dat waar je jaren lang mee bezig bent geweest en waarin je tijd hebt gestopt om dat zo goed mogelijk te documenteren en toegankelijk te maken, nu binnen een groter project van meerdere landen kan worden ingezet. Via dit project hebben we de mogelijkheid om delen uit de collectie te digitaliseren. Want het Bidesia project biedt wel de mogelijkheid om collecties te digitaliseren.

Dan ga ik naar educatieve dienst. We moeten zoveel als mogelijk proberen de studieresultaten beschikbaar te maken voor een heel divers publiek. Je hebt de educatieve dienst waarin de leskist muziek is en sinds kort is er de kleding kist. De leskist muziek is ontwikkeld in 1989 en is speciaal gericht op scholen. Er zitten muziekinstrumenten in van alle cultuurgroepen in Suriname. Ze zijn op ware grote als ze klein zijn en miniatuurtjes als het om grote instrumenten gaat. Dat was een heel leuk project om de instrumentenbouwers op te sporen en om ze uit te leggen hoe belangrijk het is om voor de school bespeelbare instrumenten te maken. Naast de instrumenten heeft het project een paar 100 foto's die aangeven hoe de Surinaamse muziekinstrumenten apart bespeeld worden, maar ook in context. Er zijn lesprogramma's bij, er zijn geluidsdragers bij en muziekboekjes. Het project loopt heel goed.

De gebruikers van de muziekliskist vroegen ook om Surinaamse kleding. We hebben de afgelopen twee, drie jaar langzamerhand Surinaamse kleding ingebouwd. We zijn nu bezig een kleding kist te maken. Wat nog moet gebeuren is dat het materiaal beschreven wordt, maar de kleding wordt verhuurd via onze afdeling. We hebben aan 1 juli gekoppeld "Laat je kleden en fotograferen in Surinaamse klederdrachten" en dat is goed overgekomen bij het publiek. Op 1 juli is ons kantoorgebouw open. Mensen kunnen informatie krijgen op die dag speciaal over de Afro-Surinaamse cultuur. Men kan in de hele omgeving daarvan genieten. Op 1 juli en 25 november, wanneer wij open house hebben, doen wij ook een stukje kennisoverdracht met het publiek. We geven een demonstratie van muziek en dansstijlen uit onze samenleving. De jongeren van NAKS zijn ingezet omdat ze 2 jaren lang door een dans pedagoge getraind zijn in de studie van de eigen Surinaamse dansstijlen. De jongeren van NAKS hebben me dit jaar zelf gebeld met de vraag wat we doen op 1 juli. Ik vond het heel leuk. Men heeft het er vaak over dat jongeren niet geïnteresseerd zijn, maar als je jongeren goed traint en bewust maakt, zijn ze enthousiast om zich in te zetten. Dus ook dit jaar was dit project een groot succes.

De samenwerkingsverbanden spreken voor zich. Op dit moment is actueel voor ons het Bidesia project. We hebben binnen Cultuurstudies dr. Narinder Mokhamsingh. Hij wordt heel intensief in het project ingezet. De kledingkist, de muziekliskist dat zijn ongoing projecten, dienstverlenend en die lopen het hele jaar door. Naar aanleiding van hoogtijdagen doen we in ons gebouw mini fototentoonstellingen. Je kan blijven verzamelen, maar als er geen geld is om boeken uit te geven moet je op een creatieve manier kijken hoe je, je informatie overdraagt. Wij hebben duizenden

foto's en proberen een thema te vergroten om zo een mini tentoonstelling in ons gebouw te houden.

Ons documentatiecentrum is opgebouwd uit de bibliotheek, het visueel archief en het geluidsarchief. De bibliotheek spreekt voor zich, boeken, tijdschriften, scripties van stagiaires die door ons worden begeleid, maar ook de kranten hebben wij heel systematisch vanaf 1980 geknipt op alles van cultuur. Het visuele archief heeft foto's, een heleboel dia's, want die zijn qua kwaliteit beter. En videobanden. Ons geluidsarchief heeft cassettes, reel to reel tapes uit de jaren '60 en '70, grammofoonplaten en cd's.

Onze bibliotheek is een hele kleine bibliotheek. Het is niet opgezet als een openbare bibliotheek. De bibliotheek is speciaal voor de wetenschappers binnen de afdeling en voor geïnteresseerde wetenschappers en studenten op het gebied van cultuur en antropologie. Op een goed moment moesten wij onze deuren opengooien want een van de belangrijkste bibliotheken op het gebied van Surinamica, het Surinaams museum, sloot vanwege renovatie en restauratie haar deuren. Wij hebben onze bibliotheekdeuren open gegooid, maar de ruimte is erg klein. Er zijn 5 boekenrekken en een paar archief dozen. Het is een gespecialiseerde collectie. De artikelen die we hebben zijn op een hele verfijnde manier ontsloten waardoor wij veel geschreven informatie beschikken.

Het visuele archief. We hebben heel veel vastgelegd via fotografische techniek. Heel veel is vastgelegd op dia's. We hebben op dit moment 11.000 dia's, 3.000 foto's, 75 video's inclusief DVD's. Ons geluidsarchief beschikt over 1000 cassettes, 50 grammofoonplaten en ongeveer 40 muziek cd's, want daarmee zijn we pas begonnen. Classificeren van het materiaal. Onze mensen zijn getraind in het inschrijven op systeemkaarten. Die kaarten hebben we zelf ontwikkeld. Deze systeemkaarten zijn voor het geluidsarchief om via je geluidsdrager heel fijn te ontsluiten wat op je geluidsdrager zit, zodat je makkelijker toegang hebt tot de vele stapels van cassettes die je verzamelt in een bepaald project. De afdeling is door etno-musicoloog Terry Agerkop opgericht. We hebben veel aandacht besteed aan muziekstudies. Voor bepaalde muziekwerken zijn er kaartjes met muziek notenbalken ontwikkeld. Voor ons fotoarchief zijn er foto kaartjes ontwikkeld om elke foto apart te beschrijven. Oral history, je werkt veel met personen, informanten. Je hebt ook de persoonsgegevens nodig van de informanten. Daarvoor zijn ook de informanten kaarten ontwikkeld.

De conditie van ons bestand. Jack heeft het al gezegd. Een aantal dia's van de jaren '80 hebben schimmel opgelopen. Niet allemaal. Maar die moeten worden gerestaureerd. Boeken, artikelen zijn meestal in een goede conditie. Cassettes en videos vooral van de jaren '80 hebben ook schimmel. Die moeten dus goed gerestaureerd worden. Ondanks dat collecties oud zijn, blijkt steeds weer dat het vastleggen op dia's heel belangrijk is geweest. De kwaliteit is in vele gevallen bewaard gebleven. De dia's zijn de beste manier geweest om materiaal lang goed te houden.

Welke expertise hebben we nodig. Zeker voor het studiewerk is het kader in de loop der jaren weggetrokken. We hebben nodig een antropoloog, een musicoloog, een historicus minimaal voor het onderzoekswerk naast de twee wetenschappers die er op dit moment werken. Voor de bibliotheek hebben we op dit moment dringend een documentalist of nog een bibliothecaresse nodig, want onze documentalist is vorig jaar met pensioen gegaan. We hebben een assistent bibliothecaresse, maar dat is te weinig.

Onder de voorzieningen die verbeterd moeten worden behoort het automatiseren van de bibliotheek. Er zijn al pogingen ondernomen het boekenbestand te automatiseren, maar vanwege het defect raken van de computer is dat steeds misgegaan. Het audiovisuele bestand moet gedigitaliseerd worden. Apparatuur is nodig. Onze bibliotheek en het audiovisueel archief zouden we toegankelijk willen maken via de website. Welke eigen initiatieven hebben we ontplooid. In 1999 hebben we bij de IDB een project ingediend om de collectie te digitaliseren. Dat is niet goed gekeurd. We hebben het in 2001 opnieuw ingediend. Het is weer afgewezen. Deloitte & Touche vrienden van de documentalist hebben de bibliotheek bezocht en hadden het initiatief het project

in te dienen in Nederland. Dat is gebeurd maar niet gehonoreerd. In 2005 heeft een bevriende etno-musicologie student die regelmatig in Suriname is een aantal cassettes zelf op cd geplaatst.

Onze toekomstplannen. Betere ontsluiting van ons archief. Een paar van onze boeken die we hebben uitgegeven, willen we in het Engels publiceren. Er is vraag naar. Er ligt een manuscript bijna klaar om uitgegeven te worden over winti liederen met een muziek cd. Ook een vcd hoort daarbij. Welmoed de Boer, onze indoloog, heeft een boekje voorbereid over Sarnami spreekwoorden. Het blijkt in een behoefte te voorzien. We zouden dat dit jaar willen uitgeven. Kledingkast beschrijven en renovatie van ons kantoorgebouw op het Fort Zeelandia. Over 10 jaar willen wij een volledig geautomatiseerd archief waarbij wij de mogelijkheid zouden willen hebben de bezoekers via de computer foto collecties te laten bekijken en naar muziek te laten luisteren. Uitbreiding van onze wetenschappelijk staf. Zonder wetenschappers is het heel moeilijk te doen aan cultuurstudies. Wat ook nodig is, is opvolging van het huidige afdelingshoofd, want zij is van huis uit researcher op het gebied van muziek. Er valt nog heel veel research te doen op dit gebied. In de functie van afdelingshoofd lukt het niet zo goed, dus het is tijd voor opvolging van het afdelingshoofd.

Casestudy 2 Immaterieel erfgoed

Nationale Volksmuziekschool Suriname

Herman Snijders

Ik begin met een beetje vrolijke noot. Het gaat voornamelijk om de tamboer die de brief moest brengen naar William Byam, de Engelse gouverneur. Dat is voor mij de aanleiding om te beginnen met militaire muziek. De eerste Nederlandse militair die hier voet aan wal zette is een militaire muzikant geweest.

Ik ben zelf lid van een internationale organisatie die zich bezighoudt met militaire muziek in Oostenrijk. Ik heb les gehad op het conservatorium van iemand die in de Nederlandse samenleving toen als directeur van het Koninklijke Militaire Kapel toch wel een belangrijk figuur is geweest. Hij heeft in 1966 een publicatie gedaan over de Nederlandse militaire muziek. Hij volstond met een alinea over Suriname. Na verschillende voordrachten bij conferenties waaraan ik deel had genomen, was het voor mij echt de moeite waard om te zeggen dat iemand nu moest opstaan om dit zelf te gaan vastleggen. Dat heb ik gedaan. Een ondergesneeuwd onderdeel van de muziek bij de gewapende macht is de schutterijmuziek. Ik heb de politie kapel daar ook aan toegevoegd, want zodra er een vacature vrij kwam, verlieten de leden de politie kapel of ze kozen dan voor de militaire kapel omdat de salarissen, de voorzieningen daar beter waren. Zij moesten eerst een auditie doen. Ik heb een manuscript dat in principe klaar is. Ik heb de wereld bewogen om het uit te geven hier en in het buitenland. Maar het lukte niet.

Met de muziek van Helstone heb ik me ook bezig gehouden. Van het een komt het ander. Ik ben vaak in het archief geweest en heb volop de gelegenheid gehad van meneer Telgt om door de kranten te gaan. Terwijl ik bezig was met de militaire muziek zag ik zoveel artikelen over Helstone en zijn leerlingen. Wat weten we eigenlijk van Helstone? Er is ooit iets gepubliceerd, maar dat is bij lange na niet voldoende. Hij heeft ook een aantal leerlingen gehad; Oma Jo Pinas, de moeder van Henna Guicherit, die nog leeft, tante Esseliene Polanen. Ik heb in ieder geval zoveel mogelijk informatie uit de kranten en wat ik nog van tante Esseliene Polanen heb meegekregen. Dit heb ik verzameld en het is ook wat muziek betreft klaar voor publicatie. Er zijn veel artikelen vanaf 1909 in De West over aanhoudingen van verboden danspartijen. Dat vond ik allemaal interessant. Daar heb ik onderzoek naar gedaan, met mensen gesproken. Ik heb het manuscript hiervan zo goed als af, van Banya tot Kaseko. Ik hoop dat ook te publiceren.

After the Slavery. Ik blijf met de kranten bezig. Ik zie dat er wordt aangegeven welke schepen binnenkomen met Barbadianen en wat zij allemaal deden. Alexander de Drie vertelt over het ontstaan van de Laku dat onder invloed moet zijn geweest van de Engelssprekenden op de plantages. Ik ben gaan onderzoeken waar die mensen allemaal kwamen, hoe die mensen leefden. Ik ben zelf verder gegaan om aan te geven aan welke ziektes ze kwamen te overlijden. De hoge mortaliteit onder de mensen. Ook zaken als gronduitgifte. Vooral in Nickerie hebben ze veel gronden gekregen, Nieuw Weergevonden, alles wat ik aan data kon verzamelen van deze groep heb ik gedaan. Mijn persoonlijke mening is dat zij zeker een steentje hebben bijgedragen tot wat wij vandaag kennen als Kawina, anders dan wat Alexander de Drie zegt. Hij meent dat het iets moet zijn van een zekere Antoni Perica. De naam Perica verbindt hij ten onrechte met Commewijne, Kawna. Antoni Perica is geboren op Para en hij is onder andere de maker van het liedje Le lesi na go en te mi dede sa au go psa nanga mi. Hij heeft nog een paar nummers op zijn naam. Hier zit ontzettend veel informatie. Jerry gaf al een beetje informatie over de journalen van de DC's. Het kwam voor dat een Brits Indiër de behoefte had om zijn beklag te doen bij de Agent Generaal. Hij deed dan wel eens een beroep op iemand die de Engelse taal kon schrijven. Zo zijn er nog meer interessante zaken waarin je ziet dat als mensen elkaar nodig hebben ze elkaar vinden. We belichten meestal de negatieve kant terwijl er ook hele leuke dingen zijn van 'dress negers' die zich bekommeren om de wonden die de Brits Indiërs hebben opgelopen tijdens plantage arbeid. Zo zijn er interessante zaken.

Een andere collectie waarover ik me zorgen maak is van de componisten. Van Eddie Vervuurt ligt nog bij de erfgenamen. Ik heb begrepen dat laatst Rodriques Robles de Medina wat werken van hem heeft gespeeld, maar het is niet echt toegankelijk. Van Eddie Snijders helemaal niet. Het is bij Ronald en er is tot nu toe niets mee gebeurd. Ik kan U ook niet vertellen over de staat van deze collectie. Lou Lichtveld's zoon Peter heeft alles overgedragen aan John Helstone. Ik weet niet in welke staat die muziek zich bevindt. Lou Lichtveld is voor mijn gevoel een typisch voorbeeld van gedeeld erfgoed. Hij heeft onder andere voor Philips muziek geschreven voor een bedrijfsfilmje toen de eerste radio's van Philips in productie gingen. Van J.N. Helstone zijn er 4 manuscripten over de liederen die in 1913 zijn gecomponeerd bij 50 jaar afschaffing slavernij. De manuscripten zijn er maar ik weet niet in welke staat zij nu verkeren. De rest van de muziek is bij John Helstone. Bij Nelom heb ik een vraagteken geplaatst omdat ik geen idee had hoe ver dat reikt en of er echt sprake is van gedeeld erfgoed. Dat geldt ook voor Max Noordpool en Andre Ong A Lok. Een andere persoon die ik ben vergeten is Dahlberg. Zijn muziek zit als het goed is in het Haags museum. Het is niet zo toegankelijk. En nog een leerling van Helstone is Cornelis Anijs. De muziek ligt hier en daar. Het is wel in Paramaribo, maar bij mensen en daarover maak ik me zorgen. Ik praat nu alleen maar over muziek. Maar U moet nagaan dat er foto's zijn van optredens van deze mensen, recensies, programma boekjes. Allemaal belangrijke zaken. Hiervoor wil ik een aantal van U die regelmatig in het archief zijn, toch wel warm maken. Ik heb ontdekt uit de kranten dat het muzikleven in 1832 echt goed opgang komt met concerten in het Waagegebouw en Loge Concordia.

Er zijn een heleboel interessante zaken over het muzikleven in zijn totaliteit. Het bleek dat rond 1903-1906 op Commewijne, Asu Baba – zo werd hij genoemd en dat staat ook zo in de krant - er zorg voor droeg dat er op gezette tijden op Flora voorstellingen werden gehouden. Ook was het zo als er een groep uit Nederland kwam, ze in de gelegenheid werden gesteld een susa en een laku pley mee te maken op Domburg. Ook bij bepaalde gelegenheden werd er gemusiceerd. De programma's, de mensen die allemaal les gaven, maar ook de mensen die privé lessen thuis gaven. Dus het onderwijs aspect komt dan ook aan de orde. Dat is teveel voor mij. Maar dat moet ook in het project gegoten worden anders gaat dit verloren. Ik begrijp best dat mevrouw Gobardhan, die onderzoek doet over het onderwijs, niet alles kan doen en dat wij dat ook niet van haar kunnen verlangen. Maar het ligt aan ons hier om onze schouders onder het werk te zetten en

dat dit ook in het boekje verschijnt. Ik denk dat de mensen die na ons komen, het nageslacht ons hiervoor zeer erkentelijk zal zijn.

Het toenmalig filharmonisch orkest heeft veel steun gekregen van de Sticusa. In die tijd heeft Eddie Sniijders het een en ander geschreven voor dit orkest. Dat is toch wel zeker de link met de Sticusa en dat is zeker ook een stukje gedeeld erfgoed. De mensen waren semi-professionals, ze werden betaald.

Bijzondere aandacht voor de muziekcollectie van het Nationaal Leger. Ik ben een keertje gaan kijken, de situatie is niet zo best. Maar ik ben wel van mening dat er toch wat daar kan liggen van Nederlandse kapel meesters. Ik heb hier en daar wat aantekeningen gezien en de namen gelezen zoals Hartman, noem maar op en ik vind dat, dat toch wel de nodige aandacht verdient. Het is al eerder gezegd dat niet iedereen het belang van archieven erkent. Tot slot wil ik hieraan toevoegen. De stukken die ik daar heb gezien hebben een bijzondere waarde. U weet dat tijdens de Tweede Wereldoorlog Duitsland is plat gebombardeerd. En voor de oorlog waren de Duitse uitgeverij de pro's in Europa. We hebben heel veel muziek daarvan hier gehad. Dat zie je in de programma's die in de kranten staan. Dus op gegeven ogenblik hebben we misschien zelfs een pre op wat ze niet meer hebben in Europa. Dus een onderzoek om na te gaan wat er allemaal ligt is toch wel op zijn plaats. Hiermee wil ik afsluiten.

Informatieve vragen bij presentaties H. De Bruin en H. Sniijders

Discussieleider Wonne Boedhoe

MH: Een vraag voor Hillary de Bruin. Je hebt aangegeven dat er gebrek aan personeel vooral wetenschappers is. Hoe denk je dat op te lossen. De praktijk is dat wetenschappers elders veel beter kunnen verdienen. Zijn er mogelijkheden? Bij Cultuurstudies wil je niet zomaar mensen als je werkelijk op niveau onderzoek wil doen.

HdB: Het is een groot probleem, omdat meerdere wetenschappers die bij Cultuurstudies gewerkt hebben en ook willen komen werken de Nederlandse nationaliteit hebben. Dat wordt steeds meer een probleem. In het verleden zijn er mensen gekomen, die langer hebben gewerkt maar wegens allerlei persoonlijke omstandigheden voor een andere werkplek kozen. Voor mensen met een andere nationaliteit wordt het moeilijker om te kunnen werken. Ik heb niet zo lang geleden daar met onze directeur over gesproken en ook met U als minister. Wij vonden het niet zo onfortuinlijk dat U minister werd van Binnenlandse zaken, want we zagen daar een opening, U met zo een groot hart voor cultuur en het cultureel erfgoed. Wij hopen dat U een steentje kan bijdragen daar waar medewerkers beter gefaciliteerd moeten worden of de condities verbeterd moeten worden op plekken waar kader nodig is. We zitten nu aan het begin van een overleg met U om na te gaan in samenwerking met de minister van Onderwijs, hoe wij in ieder geval mensen die willen werken op het gebied van Cultuur beter kunnen faciliteren.

MH: Ik heb het eigenlijk over structurele zaken. Ik kijk ook naar het ministerie van Onderwijs met kern afdelingen waar je altijd kwalitatief goede mensen moet hebben. Ik denk aan de afdeling curriculum ontwikkeling, begeleiding, onderzoek en planning. Het zijn mensen met diploma's die buiten het overheidsapparaat als leerkracht of op de universiteit of op het IOL en misschien met minder inzet meer verdienen. Ik heb nog geen oplossing er voor. Als er geen structurele oplossing is gevonden, blijf je afhankelijk van Nederlanders die zeer ideëel zijn en bij Cultuurstudies werken. Mijn oplossing is dan niet die Nederlanders althans mensen met Nederlandse nationaliteit. Mijn vraag is gericht op de beschikbaarheid van Surinamers, want ik neem aan dat er ook Surinamers zijn met die opleiding.

HdB: U bedoelt dus dat de mensen een betere financiële waardering moeten krijgen, hun financiële positie moet verbeterd worden.

MH: Ja

HdB: Ik ben het helemaal met U eens, maar dat ligt niet op het bord van Cultuurstudies. Dat is des regerings. Dus vandaar dat we allemaal blij waren toen U minister werd van Binnenlandse zaken. Dan kunnen zaken sneller en efficiënter lopen.

MH: Nog een vraag voor de heer Snijders. Heb ik goed begrepen dat U al een publicatie klaar hebt liggen, dat U daarvoor geen uitgever kan vinden? En dat er nog meerdere op komst zijn. Ik heb het vermoeden dat voor de commerciële uitgeverijen Uw onderwerpen niet interessant genoeg zijn. Zij moeten geld maken dan pas publiceren zij. Zijn er binnen het kader van AWAD mogelijkheden om dit soort publicaties die het resultaat zijn van onderzoek althans als ze het resultaat zijn van onderzoek betreffende gedeeld cultureel erfgoed die wel gepubliceerd te krijgen in de toekomst tenminste.

AvS: Ja, we hebben het een paar maanden geleden al over gehad. Ik denk dat AWAD op zich een infrastructuur biedt om mee te helpen zoeken naar een goede uitgever, dat moet wel mogelijk zijn.

HS: Ik kan U zeggen dat ik naar een heleboel ben gegaan, de laatste die in eerste instantie wel belangstelling had was het KIT. Maar toen kwamen er allerlei bezuinigingen. Ik heb echt geprobeerd maar het is niet gelukt.

AvS: Wat ik juist zeg is dat al die mensen die bij AWAD zijn nog meer mogelijkheden biedt.

HS: Daar ben ik 100% met U eens. Ik zou het erg appreciëren. Maar me eigen trots zegt toch dat het moet hier kunnen. Ik begrijp dat er geen financiële middelen zijn. Ik moet U zeggen dat toen in 2002 de militaire kapel haar 60ste jaardag herdacht mij is toegezegd naar aanleiding van de lezing die ik daar heb gehouden, dat het gepubliceerd zou worden. Niet dat ik een schuldige aanwijs. Ik wil aantonen dat er wel interesse is, maar steeds weer blijkt dat de fondsen er niet zijn. Niet dat ik een luxe uitgave ervan wil hebben, maar toch wel iets dat representatief is.

AvS: En het mooiste zou natuurlijk zijn om er wat bij te laten horen zoals bij het Banyan boek. Dus een cd erbij.

HS: Dat is de bedoeling.

HT: Er zijn een aantal dingen met onze cultuur. De manier hoe onze cultuur buiten wordt gebruikt, hoe onze cultuur buiten Suriname beschikbaar is. Zo is een tijd geleden in de 70'er jaren hier geweest the American Missionary, een kerkgenootschap, die in het binnenland heeft gezeten bij de Wayana's. Die hebben op een gegeven moment ook een vliegveld daar gebouwd en ze vlogen zonder toestemming van de overheid van Boven-Suriname bij Boven Lawa en Boven Palumeu rechtstreeks naar Miami. Dan namen ze een heleboel kettingen mee, pijl en bogen, hoofdtoeien en verkochten ze daar. Dat gebeurde gewoon. Het is een misdaad. Een ander ding wat ze deden is dat ze de bijbel in het Wayana en Trio hadden vertaald. Dat is natuurlijk goed en heel leuk maar ze hebben die taal gestolen en aan het Amerikaans Pentagon verkocht en dat werd gebruikt als code taal in de Vietnam oorlog. Dat gebeurde. We spraken net over meneer Richard Price, fantastische man, fantastische boeken, maar hij heeft op gegeven moment een expositie samengesteld over houtsnijkunst. Meest fantastische houtsnijkunst expositie, prachtige werken. Er is een boek van uitgekomen. Het is daarna naar New York geweest en daarna naar California. Er zijn zelfs stukken bij van houtsoorten die wij hier in Suriname niet hebben. De slaven hadden in hun zakken een stukje ebbe hout meegenomen, blaka udu, zwart hout wat ze alleen in Afrika

hebben en daar hebben ze ook nog dingen van gemaakt. En dat is een belangrijk ornament, belangrijk stuk houtsnijwerk. Dat soort dingen zijn ook meegegaan, maar we hebben het nooit terug gekregen. Al die dingen die deze mensen hebben verzameld, hij en zijn vrouw, Richard en Sally Price, beloofden ze die mensen je krijgt het terug hoor, maar die spullen hebben we nooit terug gekregen. Zo is het nog steeds daar alsof het permanent is. We praten over een heleboel werken die zijn verschenen. Ook in Nederland ligt er een heleboel werk. Vaak hebben wij niet echt de accommodatie en de faciliteiten om die dingen te bewaren. Maar toch zijn er heel veel dingen van ons ergens anders. Van onze cultuur, ons cultureel erfgoed. Hoe kunnen we op een bepaalde manier, kopieën, iets terug krijgen, muziekwerken. Wanneer en hoe kunnen de dingen terugkomen, hoe kunnen we de dingen beschermen. Hoe kunnen we muziek beschermen, stijlen en vormen en genres. Want w'e lasi.

JE: Even een reactie wat betreft Richard en Sally Price. Er is toen een boek verschenen Afro-American Arts of the Suriname Rainforest. Het was eind jaren '70 begin jaren '80. Henk, ik kan je verzekeren een groot deel van de collectie was van het Surinaams museum. Jimmy Douglas is toen zelf naar daar gegaan en die dingen zijn teruggekomen. Een deel ervan is nu op Curaçao, omdat je nu een expo hebt Erfenis van de Slavernij. Die komt ook hier naar toe. Die dingen zijn onderdeel van de collectie van het Surinaams museum en zijn echt niet verdwenen. Ik wil je garanderen dat ze hier zijn.

EB: Meneer Snijders wat is de invloed van de Barbadianen?

HS: Het woord breng ik in verband met Bidjan. En ik heb wat muziekstukken van de Barbadianen bestudeerd en in mijn analyses kom ik tot de voorzichtige conclusie dat die muziekstijl daar vandaan moet komen. Het blijkt ook en dan kom ik weer terug op konfrijari van meneer Menke, dat de Guyanezen de Corantijn overstaken met de SMS en naar Paramaribo kwamen met hun bandjes. Die speelden ook soortgelijke muziek. Dat moet grondiger onderzocht worden, maar dat is de informatie die ik zelf heb kunnen verzamelen. U zult bij de oude mensen ongetwijfeld het woordje jambel hebben gehoord dat je ook in Frans-Guyana tegenkomt. Trouwens kaseko muziek is zeker onder invloed van Franse vluchtelingen geweest, die hier gedoopt werden zolang ze zich aan de regels hielden. Een paar van ze waren uitstekende musici. Eén van ze is zelf leraar geweest van Lou Lichtveld.

EB: Alexander de Drie heeft welke muziekvorm verkeerd ondergebracht. Is het kaseko?

HS: Nee, niet verkeerd. Hij vertelt dat de Laku zoals hij het beschrijft onder invloed is van de muziek die de Engelssprekenden maakte. En ik heb wat overeenkomsten kunnen vinden in de muziek van de Barbadianen.

EB: Dus hij heeft het niet correct beschreven.

HS: Dat zeg ik niet. Naar aanleiding van zijn uitspraak ben ik verder gaan zoeken.

AvS: Een vraag voor Herman Snijders en Hillary de Bruin. Uit beide verhalen, voordrachten komt naar voren dat er van alles is, maar verspreid. De vraag die bij mij opkwam luisterend naar beide voordrachten is wie moet wat waar bewaren? Is het verhaal van Herman Snijders een pleidooi voor een nieuw muziekcentrum waar kwartetten en banden bewaard moeten worden alleen over muziek? Moet Cultuurstudies een eigen kleine bibliotheek hebben, of zou het moeten worden overgebracht in een grote efficiënte centrale bibliotheek? Zouden muziekbanden en etnografische opnames in een audiovisueel centrum moeten komen van alle mogelijke instituten

samen? Is dat een rare gedachte of moet je het per culturele sector, per private sector of per overheidsinstituut doen?

HS: Ik heb ten aanzien van het aantal afdelingen van het directoraat altijd een eigen mening op na gehouden. En nog steeds. Mijn mening blijft dat Cultuurstudies een stichting moet worden. Autonoom, de ondersteuning kan wel blijven met personeel. Ik dacht altijd aan een groter informatiecentrum. Ik weet dat het Surinaams museum zoetjes aan toch wel een muziekcollectie op na houdt. Als ze verder mee willen gaan of specialiseren. Ik denk dat dit juist het forum is om nog nadrukkelijker na te gaan denken van hoe moet het nou met al die collecties die hier en daar liggen. Moet er niet een plek komen dat toegankelijk is, op de juiste manier beheerd wordt.

AvS: Zou er een nieuw archief gebouw moeten zijn.

HS: Dat weet ik niet. Daar wil ik geen uitspraak over doen. Feit is dat we er vanaf moeten komen dat dingen op zoveel plaatsen liggen en meestal ook niet toegankelijk zijn.

HdB: Het voorstel om een stichting te worden is vaker naar voren gekomen. Feit is je moet in ieder geval een goede staf hebben die bereid is om te werken aan die stichting. Over de vraag of Cultuurstudies een kleine bibliotheek moet blijven, moet het niet een groter centrum worden, moet je het niet ergens anders onderbrengen. Sowieso is het belangrijk dat een deel van onze collectie ook elders toegankelijk wordt gemaakt. Je komt er niet onder uit dat je informatie over je archief kunt afstaan als je zelf goed daarover geïnformeerd bent. Je kunt hem dus wel afstaan, maar je moet ook de menskracht hebben die zich kunnen blijven inzetten voor die ontsluiting. Ik geef maar een voorbeeld. Het is misschien een minder leuke opmerking die ik ga maken, maar mensen komen vaak naar ons toe en zeggen tegen ons als ze onze bibliotheek komen bezoeken: "jullie zijn in staat om ons op elk gebied dat we vragen te helpen". Die service die wij willen geven en ook geven, die dienstverlening krijgen ze niet op alle plaatsen waar ze naar toe gaan. En dat is, ik hoop niet dat het arrogant of elitair overkomt, een opmerking die ons vaak wordt gezegd. Jullie zetten je in om je materiaal goed te kennen en als er een vraag is dan geven we antwoord daarop. Je moet deskundige mensen hebben. Er zijn dingen in je archief en je weet niet eens wat er in je archief is. En een aantal mensen die nog bij Cultuurstudies zijn, zijn gegroeid in de afgelopen 25 jaar en kennen dus het materiaal. Dus vandaar onze zorg dat je deskundig kader moet hebben dat moet blijven. Maar ik vind dat deze fora wel belangrijk zijn om ons te helpen richting te geven naar welke kant we op moeten, want het is wel heel belangrijk.

Astrid Spier (AS): Ik wilde een vraag stellen en waarschijnlijk is dat voor de leiding of misschien komt het wel naar voren in de komende dagen. Ik hoorde een discussie die ging over de uitgave van het manuscript van meneer Snijders waar er dus financiële problemen zijn en waarbij meneer Hassankhan opmerkte kan AWAD daaraan iets doen. De reactie is dat we het best zelf willen doen. Maar er is geen geld. Dat geldprobleem speelt al de hele tijd in mijn hoofd bij alle presentaties en bij alles wat er moet gebeuren. Mijn vraag is als je met elkaar samenwerkt ga je dan ook samenwerken en dat je dan gaat praten over delen van het geld.

Winnie Boedhoe (WB): Ik denk dat we dat sowieso kunnen meenemen in de werkgroepen. Er was een hele belangrijke vraag die mevrouw De Bruin stelde aan meneer Snijders. Hoeveel kost het en daarop heeft ze geen antwoord gekregen. Misschien dat wanneer we netwerken we dit soort van zaken ook kunnen bespreken.

HS: Even een correctie. Ik ben voorzichtig met bedragen noemen, want als je 1,5 maand geleden een offerte heb gekregen van een drukkerij dan kan het weer veranderen. Ik heb een bedrag gekregen van drukkerij Leo Victor, maar ik moet gaan kijken of het bedrag nog valide is.

WB: Dus daarom zeg ik netwerken om dit soort zaken concreet op te lossen.

RTF: Geen vraag, maar een opmerking. We hebben vorige maand een project voorstel ingediend voor het opzetten van een audiovisuele unit bij ons nieuw archief gebouw. Het voorstel is ingediend bij de Hgis commissie, omdat we ervan uitgaan dat een archief ook over een beeld en geluid archief moet kunnen beschikken.

AvS: Dat lijkt me een hele goede suggestie. Ik denk vanuit de ervaring met allerlei fondsen zoals Hgis en in het verlengde van waar we het net over hadden. Van die kant zou gezegd kunnen worden: "Okay, maar bundel je krachten en als je een audiovisueel archief wil hebben of voorzieningen daarvoor of equipment daarvoor dat doen we maar 1 keer en dan is het voor en muziek en film en foto en you name it." Wat dat betreft is het eigenlijk een dwingende noodzaak om te zoeken naar samenwerking.

WB: Dat was ook één van de aanbevelingen in de presentatie van Jack de noodzaak voor coördinatie op het gebied van vastlegging en onderzoeksactiviteiten.

MH: Aansluitend op het laatste en een opmerking van Hillary. Ik geloof niet dat wanneer je krachten bundelt en misschien dingen ergens centraal wil doen je, je collectie volledig moet weggeven. Juist in de digitale wereld is het makkelijk een onbeperkt aantal kopieën te maken. Ik denk dat het belangrijk is dat elk instituut een kopie van zijn eigen materiaal of voor mijn part het origineel heeft, als het maar onder goede omstandigheden bewaard kan worden. Maar ik denk dat het ook van belang is dat je gegevens met elkaar kan uitwisselen en dat alles op een centrale plaats te vinden zou moeten zijn. En als we het hebben over toegankelijkheid zie ik twee aspecten. Eén is de toegankelijkheid in de zin van openingstijden en 2 is toegankelijkheid met betrekking tot ontsluiting. Aan de ontsluiting moet er heel veel gedaan worden. Daarvoor heeft Cultuurstudies ondersteuning nodig en ik kijk naar de directeur van Cultuur. Ik praat dan echt niet als de minister van BiZa. Ik praat als onderzoeker en iemand die op het gebied van cultuur belang heeft dat er veel onderzocht wordt. En ik zie dat er daar echt versterking dringend nodig is. Zelfs op het gebied van de audiovisuele dienst. Een middelbare kracht die verstand heeft van een paar audiovisuele technieken en kan omgaan met de computer en dingen vanuit een geluidsbandje op de computer kan omzetten. We hebben in een project gewerkt met het materiaal van Cultuurstudies. Een jongen van LBG0 heeft ons geholpen, we hebben echt niet veel nodig. Wat kosten de apparaten tegenwoordig. Het moet mogelijk zijn alvast met eenvoudige investeringen, lage investeringen, dan praat ik echt niet over miljoenen investeringen. Het materiaal van Cultuurstudies heeft veel waarde, laat het niet zo blijven. We moeten al het mogelijke doen om dat veilig te stellen door het te laten digitaliseren.

En dan praat ik nog niet over de andere instellingen. Daarom was mijn vraag aan Jack zo snel mogelijk alles te inventariseren, waar is er wat, zodat we misschien een plan samen kunnen maken. Mensen en sommige instanties willen wel hun zaken laten catalogiseren, maar ze hebben de mensen niet, de know-how niet, tijd niet, geld niet. Ik heb ook heel veel materiaal thuis liggen. Die wil ik niet zomaar ergens afgeven. Ik heb 20 interviews van immigranten, maar ik heb de tijd niet om de interviews te laten transcriberen. Ik besef ook wel dat ik het niet eeuwig bij mij moet houden en kan houden. Ik heb ook geluidsbandjes, ik weet niet eens of ze wel nog beluisterd kunnen worden. Dus er moet iets komen.

Casestudy 1 Materieel erfgoed
Nationaal Archief Suriname: Ontwikkeling en perspectieven
Rita Tjien Fooh

Vandaag gaan we de diepte in met het Nationaal Archief Suriname. Ik zal even vertellen over de organisatie van onze Archiefdienst. Op dit moment werken er 38 personen bij het Nationaal Archief Suriname. Tot voor kort was onze naam Lands Archiefdienst, maar met de afkondiging van de archiefwet in februari 2006 hebben we de naam veranderd in Nationaal Archief Suriname. De leiding wordt uitgemaakt door een managementteam bestaande uit 3 personen, mijn persoon, meneer Cumberbatch en mevrouw Ammersing. Er is nog geen nationale archivaris benoemd. De bedoeling is dat die op kort termijn wordt benoemd.

Als we kijken naar de organisatiestructuur dan zijn er verschillende afdelingen bij het Nationaal Archief. We hebben afdelingen voor bedrijfsvoering, inspectie en selectie, publieksdiensten en voor materieel beheer. Deze afdelingen moeten er voor zorgen, dat wij de taken die zijn vastgelegd in de archiefwet zo goed mogelijk kunnen uitvoeren. Wat is het Nationaal Archief voor een organisatie? We zijn een archief bewaarplaats voor overheids-, parastatale- en particuliere archieven. Tot nu toe hebben we alleen overheidsarchieven in huis. De parastatale en particuliere archieven hebben we nog niet overgebracht, omdat we thans kampen met ruimte gebrek. We moeten de particulieren bewust maken van het feit dat ze hun archieven bij ons kunnen brengen, want overheidsarchieven geven een bepaald beeld van de samenleving. Met de aanvulling van de particuliere archieven kunnen we een zo volledig mogelijk beeld van de samenleving schetsen.

Wat zijn de taken van onze dienst? Wij moeten er voor zorgdragen dat de archieven op een deskundige en effectieve manier worden beheerd. De archieven moeten goed geordend zijn, toegankelijk worden gemaakt en de materiële staat van de archieven moet constant onder controle worden gebracht. Een andere taak van ons is het toezicht houden op het beheer van de overheidsarchieven, men spreekt ook wel van een dynamisch en semi-statisch archief. De ministeries werken er nog dagelijks mee. Daar moet in principe de input van Nationaal Archief te merken zijn, want deze archieven worden na verloop van 10 jaar bij ons overgebracht, dus dan moeten ze wel in goede geordende en toegankelijke staat worden gebracht alvorens ze bij ons terechtkomen. Wat was het geval de afgelopen jaren? Mensen of instanties hebben archieven bij ons binnen gebracht zonder dat ze in een geordende staat verkeerden, waardoor wij nu met de problemen zitten. En dat is dus ook een van de redenen waarom het zo moeizaam gaat met de ontsluiting van archieven. Ze zijn op ongeordend elkaar gestapeld. Daar moet je dan een zekere ordening in brengen. Enkele mensen hebben ons bezocht en weten waarover ik praat. Ook de archiefruimte is van belang, wij moeten dat ook controleren. We kunnen zeggen dat de overheid geen geld heeft, maar die archiefruimten moeten toch voldoen aan de minimale voorwaarden.

Een hele andere belangrijke taak van ons is de archieven die we in huis hebben toegankelijk maken en beschikbaar stellen voor het publiek. We hebben ongeveer 4 km strekkend archief. Als we die archieven niet toegankelijk maken en beschikbaar stellen voor het publiek waarvoor doen we het dan en voor wie. Dan zouden ze dus niet geraadpleegd kunnen worden. Het is ook een kerntaak van ons en we hebben hier dus prioriteit aan gegeven. We hebben de primaire taken en de secundaire taken.

Wij hebben de verantwoordelijkheid voor het opleiden van archiefkader. Wij zijn geen opleidingsinstituut, maar in samenwerking met andere opleidingsinstituten moeten we er voor zorgen dat er een constante aanwas is van archiefkader, zowel bij Nationaal Archief als bij de ministeries.

Verder ontplooiën we educatieve en onderzoeksactiviteiten. Gisteren hebben we het gehad over studenten, historisch besef moet aangekweekt worden onder studenten. Daarmee zijn we reeds

bezig. We krijgen studenten op bezoek van VWO, HAVO scholen die bezig zijn met hun scripties. We doen onderzoek op heel bescheiden schaal. We hebben een website en we hebben bezoekers, veelal mensen die in het buitenland zijn, die vragen dus van ons om kleine onderzoekjes te verrichten. Dit doen we op heel bescheiden schaal, omdat we hiervoor nog geen kader hebben.

Adequaat beheer en beschikbaar stellen van de archieven als deel van het nationaal cultureel historisch erfgoed en daarnaast ook bevordering historisch besef en benutting erfgoed, zijn onze doelen. Met name het beheer en de beschikbaarstelling.

Ik heb het al aangegeven we hebben 4 km archief. Als het niet geordend wordt hebben we daar niet veel aan. Het historisch besef moet worden aangekweekt en natuurlijk moeten die archieven benut worden.

We hebben verschillende archieven. Het oud archief, dit is het archief van de gouverneur van Suriname vanaf 1846. De inventaris van het gouverneursarchief is net afgerond. Binnenkort kan het op de website en ook in de studiezaal aangevraagd worden. We hebben ruim 2 jaar over dit archief gedaan, maar dit archief heeft ook een omvang van 600 meter. Dus het is een heel groot archief en er zitten heel veel belangrijke stukken in.

Het archief van algemene zaken. De inventaris ligt reeds klaar in de studiezaal. Omtrent de onafhankelijkheid, revolutie, heb je hier heel veel informatie over.

Van Onderwijs en volksonwikkeling hebben we een plaatsingslijst en noem maar op.

Het notarieel archief, ik zie de archiefbeheerder van het notarieel archief hier zitten, Mr. Jadnansingh. Dit archief is beperkt openbaar. Alleen met toestemming van onze archiefbewaarder kan dit archief geraadpleegd worden. Een en ander moet nog gedaan worden aan dit archief, maar we hebben dus afspraken lopen met de archiefbewaarder.

Het immigratiedepartement. Ik wil mensen warm maken voor dit archief, omdat we hier ook heel veel informatie hebben over de West-Indische immigranten, de Chinezen, Portugezen, Hindostanen, Javanen, alle immigranten. Dit archief komt ook in aanmerking voor verfilming.

Verder nog archieven van het domeinkantoor, de districtsarchieven daar heeft Jerry het gisteren over gehad. Heel belangrijk. We hebben nog niet alles kunnen inventariseren, want we hebben het in gedeelten overgebracht. Straks bij de foto's gaat U zien hoe het is gesteld met de districtsarchieven. We kunnen het niet in een keer overnemen.

Daarnaast hebben we de burgerlijke standsregisters. We hebben recentelijk enkele belangrijke registers van CBB overgebracht naar het nationaal archief en de microfiches hiervan zijn ook reeds aanwezig.

We hebben ook een grote krantencollectie vanaf 1806. Je noemt het en we hebben zo een krant in huis. Een deel hebben we reeds op microfiche met name de Ware Tijd, dat is recente informatie.

Overheidspublicaties, dan praat ik over de Staatsbladen de 'ARS', de Handelingen van de Staten, hebben we in huis. De fishes van de GB's hebben we ook 1828-1975. De bedoeling is dat we dit digitaliseren, maar De Nationale Assemblee beschikt reeds over een digitaal bestand daarvan en de bedoeling is dat we met hun praten en kijken of we daarvan ook een kopie kunnen krijgen.

De collectie microfiches is heel belangrijk voor de bezoekers. De bezoekers in onze studiezaal kunnen gewoon binnen stappen en bijvoorbeeld geboorteakten raadplegen, overlijdensakten van Paramaribo, de kranten, gouvernementsbladen. We hebben recent, enkele weken terug, ook de fishes van de volkstelling van 1921 in handen gehad. Er zijn daar duplicaten van. Dit archief ligt bij het Nationaal Archief in Nederland. We hebben kunnen bewerkstelligen in het kader van het verfilmingproject tenminste een duplicaat hiervan in Suriname te krijgen. Het is een heel belangrijk archief. Het archief van de Nederlands-Portugese Joodse gemeente hebben we ook ter beschikking in de studiezaal in micro fiche vorm.

Het overzicht van onze activiteiten. Onze kerntaak is ontsluiting van onze archieven. We kunnen niet alle archieven tegelijk ontsluiten. We kijken daarom naar de prioriteiten. Welke archieven

worden het meest geraadpleegd, welke archieven verkeren in slechte materiële staat. De archieven die het meest worden aangevraagd in de studiezaal, die genieten prioriteit bij ons. Natuurlijk zijn we niet tevreden over de snelheid waarmee het gepaard gaat. Maar U moet zich voorstellen 20 tot 30 jaar achterstand kunnen we niet in 3-4 jaren inlopen. De eerste dag van de workshop hebben we het er over gehad dat de archieven moeilijk toegankelijk zijn of er zijn geen inventarissen. Maar ik vraag de mensen toch wel begrip hiervoor, want het is niet zo eenvoudig als het lijkt. Vooral als we kijken naar de wijze waarop die archieven naar binnen zijn gebracht bij ons. Jerry zei gisteren ook al dat bij de verhuizing een aantal stukken zijn kwijt geraakt. Dus we moeten dat nog even uitzoeken.

Daarnaast conservering van archiefbronnen. De archieven die in slechte materiele staat verkeren, genieten constante aandacht van ons. Ze moeten herverpakt worden in zuur vrije omslagen. En regelmatig moet gecontroleerd worden of er geen termieten, houtluizen of andere insecten in die dozen voorkomen. De depots bij ons zijn nog niet gekoeld. Dat is wel een minpunt voor onze afdeling.

Verder gaan we naar micro verfilming. Micro verfilming is een vorm van conservering. Waarom doen we aan micro verfilming. De archieven die het meest geraadpleegd en in slechte materiële staat verkeren worden verfilmd en de originelen worden dan bewaard. De studiezaal bezoeker krijgt zo een micro fiche in handen en de originelen kunnen dan voor eeuwig tijd bewaard worden.

Beschikbaarstelling van de archieven is nog een activiteit. De archieven die we hebben ontsloten stellen we ter beschikking in de studiezaal. We krijgen dagelijks heel veel bezoekers, studenten, wetenschappers, maar ook gewoon geïnteresseerden die op zoek zijn naar hun roots. Ik moet er bij vermelden dat stamboomonderzoek de laatste tijd gegroeid is in Suriname. Genealogisch onderzoek geniet de laatste tijd veel belangstelling in Suriname.

Dienstverlening, wat moeten we daar onder verstaan. We moeten ook adviezen geven aan de ministeries, aan parastatale bedrijven, ook aan particulieren. Dit is een van de activiteiten, waarbij de inspectie ploeg naar Nickerie is gegaan om de archieven te verpakken in dozen. Daar was geen enkele orde in te brengen. De mensen hebben toch wel geprobeerd dossiers bij elkaar te vormen en in dozen te plaatsen. De zorg van de districtsarchieven en beheer ervan daar moet echt prioriteit aan worden gegeven. Anders gaat een deel van ons papieren erfgoed weg. En wat weg is, is weg.

Inspectie overheidsarchieven. Op dit moment zijn we bezig met een ronde langs alle districten. In Commewijne lagen de stukken boven op zolder. Onze mensen zijn naar boven gegaan om de stukken te halen, terwijl de medewerkers van het commissariaat niet bereid waren daar te gaan en hun medewerking te verlenen. Wij moesten de trap op en proberen ordening te brengen. Een deel van dit archief heeft Jerry geraadpleegd. Een ander deel van het archief moet nog geïnventariseerd worden, dat is dus meer van recente tijd.

In de archiefwet is ook opgenomen dat de archieven na 10 jaar moeten worden overgebracht naar het Nationaal Archief in goede geordende en toegankelijke staat, maar dat gebeurt helaas niet. Vandaar dat de dienstverlening, het verstrekken van adviezen naar de overheid, naar de verschillende ministeries toch belangrijk is, anders zitten wij zelf met een probleem. Kijk maar wij moesten die archieven in dozen inpakken en het naar ons toe brengen. In principe is het de verantwoordelijkheid van een ministerie om die archieven helemaal netjes met een inventarislijst naar ons toe te brengen. Helaas is dat nog niet het geval.

Aan internationale samenwerking hebben we de laatste tijd ook heel veel aandacht besteed. Met name met het Nationaal Archief Nederland hebben we heel veel projecten kunnen uitvoeren, nu nog steeds. Met het gemeente archief Amsterdam en Rotterdam hebben we dus flink veel gebruik gemaakt van de stedenbank die Suriname is aangegaan met de verschillende gemeenten. Ook met

Antwerpen, daar moeten we nog invulling aangeven. We zijn ook lid van de Carbica. Dit jaar wordt er een conferentie gehouden op Curaçao in november. We zijn ook lid van de ICA. Op die manier proberen we toch wel op internationaal niveau bij te blijven en waar nodig die ondersteuning te krijgen, want niet alle kennis hebben we in huis. Daar moeten we ook eerlijk voor uit komen. En waar wie die nodig hebben daar gaan we ook naar zoeken.

Professionaliseren archief kader. We werken constant aan het professionaliseren van onze eigen mensen. Het is natuurlijk belangrijk.

Verder hebben we ook een onderzoekspoot op heel bescheiden schaal, maar de bedoeling is dat we dit jaar nog HBO'ers in dienst nemen om onderzoek te verrichten. Wij zijn geen onderzoeksinstelling, maar het is zonde dat er zoveel archiefbronnen daar liggen en mensen er geen gebruik van maken. We proberen toch op bescheiden schaal publicaties te verrichten op het gebied van de archiefbronnen die we hebben bij het Nationaal Archief.

Vanaf 2002 tot 2005 hebben we enkele projecten gerealiseerd. Deze projecten zijn wel gefinancierd uit Hgis middelen met name de archiefopleidingen op MBO en HBO niveau. Er is een crash course verzorgd in 2003 waarbij 12 archivariissen getraind zijn door de archiefschool in Nederland. Op HBO niveau zijn mensen naar Nederland gegaan om de studie archiefwetenschap bij de UvA te volgen. Een deel daarvan heeft de studie reeds afgerond.

Daarnaast het wettelijk kader. De Assemblee heeft de archiefwet aangenomen in februari 2006. We hebben nu dus de modernste regelgeving in de wereld. Belangrijk is dan om invulling hieraan te geven en ons ook hieraan te houden.

Een ander project is conservering van archieven. We hebben deskundige uit Nederland gehad. We hebben dus trainingen gehad op verschillende gebieden.

Micro verfilming. Dit project is nog niet afgerond. We hebben een budget neutrale verlenging gehad tot 2007. Bij de start van dit project hadden we heel wat technische problemen, waardoor we niet veel archieven konden verfilmen. Vandaar dat gekozen is om nog 2 jaren extra verlenging te krijgen hiervoor. Het doel van dit project is om de archieven te conserveren. De archieven worden hier verfilmd. De filmrollen worden getransporteerd naar Nederland, daar wordt het ontwikkeld, op micro fiche geplaatst en hier naar toegebracht. Het is een heel ingewikkeld proces, het duurt veel te lang, dus vandaar dat we naar andere mogelijkheden hebben gekeken, maar dat hebben we in een nieuw project voorstel gegoten.

Het Nationaal archieven overzicht. Dat is reeds afgerond. We hebben een archievenoverzicht gemaakt, landelijk op nationaal niveau van de archieven die op de ministeries liggen. Want daarvan moeten we een goed overzicht hebben bij de verhuizing in 2009 in onze nieuwbouw. Dan moeten we ook weten wat de omvang is van de archieven, de materiele staat. We zijn naar alle ministeries geweest, districtscommissariaten en parastatale instellingen. En het nationale archieven overzicht hebben we in een database gegoooid. De bedoeling is dat we dit overzicht ook via onze website ter beschikking stellen aan het publiek, zodat dat de mensen weten wat er allemaal nog ligt bij de ministeries. Maar we moeten nog even werken aan de lay-out en aan die database zelf. We moeten dus nog heel veel doen.

Management ondersteuning hebben we ook wel gehad van een Nederlandse archivaris in 2000 tot 2003. Het management team is in 2001 in dienst getreden bij het Nationaal Archief. We hebben overgenomen van de heer Telgt, die nu gepensioneerd is. Toen hadden we helemaal geen beeld van wat de archieven precies waren, we waren helemaal blanco wat archieven betreft. We komen uit de geschiedenis hoek, vandaar dat toen gekozen is om ondersteuning te krijgen van een Nederlandse archivaris, terwijl wij die studie toen nog volgden. Al deze projecten zijn dus eigenlijk gericht op de nieuw bouw. We leiden mensen op, we conserveren de archieven, hebben

een archieven overzicht gemaakt, zodat wij straks bij de oplevering van de nieuw bouw in principe alles in huis hebben, kader, de archieven zijn op orde, goed geschoonde archieven. Overzicht van de projecten 2006 tot 2009. We hebben nu dus projecten lopen. Opleiden van een conserveringsdeskundige is heel belangrijk voor ons. De staat van de archieven laat het niet toe dat we het zo laten, vandaar dat we een conserveringsdeskundige nodig hebben op kort termijn. Deze persoon zal dan of in Curaçao of in Nederland een opleiding moeten volgen.

Verder trainingen op diverse gebieden: conservering, inventarisatie, EAD. Wat zijn de EAD beschrijvingen precies? Dat staat voor Encoded Archival Description. De inventarissen hebben we gemaakt in ISADEE vorm. ISADEE is International Standard of Archival Description, dat staat in de studiezaal, maar voor de website moet je toch een uniforme code hebben. Heel veel landen hebben nu op EAD wijze werk verricht en op de website geplaatst.

Voortzetting microverfilming dat loopt nu nog. We willen de SOD opleidingen ook starten voor de overheid voor het kader dat nu bij de overheid, bij de verschillende ministeries werkzaam zijn. Als kader daar wordt aangekweekt, wordt opgeleid, kunnen we op die manier ook opgeschoonde archieven binnen krijgen.

De archieven in het buitenland willen we ook inventariseren. Dan praten we niet alleen over Nederland, maar ook Engeland, India, Indonesië. Overal in de wereld hebben we archieven liggen. We focussen nu nog op Nederland, ook in verband met onze nieuw bouw. We willen die archieven terug hebben, zodra we onze nieuw bouw gereed hebben. In het begin van de 20ste zijn die archieven overgebracht naar Nederland. Een deel is dus van ons. En dat willen we natuurlijk hier terug hebben. Nu is dat nog op micro fiche, maar later als we ons gebouw hebben, willen we dat toch graag zelf in beheer hebben.

Nieuwe projectvoorstellen hebben we ook geïdentificeerd. Begin juli is de staatsecretaris voor Cultuur en Europese zaken de heer Nicolai hier geweest en ook ambassadeur Hoekema voor culturele zaken. We hebben met hem een aantal projectvoorstellen besproken m.n. het opzetten van een ontwikkelings- en digitaliseringunit. Het is heel belangrijk voor ons. We willen onze eigen unit hebben. De manier hoe het tot nu toe gebeurd is, is niet erg rendabel voor ons. We transporteren die fiches naar daar, het wordt daar ontwikkeld en na enige tijd, maanden krijgen we het hier. We willen een digitaliseringunit opzetten waar ook andere erfgoed instellingen gebruik van kunnen maken.

Daarnaast het opzetten van een archief opleiding op HBO en universitair niveau. Reeds zijn er initiële gesprekken gevoerd met Peter Meel van de Universiteit van Leiden. Dat moet verder uitgewerkt worden. Indien dat niet lukt willen we, indien er een MOU getekend wordt met de universiteit van Leiden, wel studiebeurzen beschikbaar krijgen voor archiefkader.

Verfilming en digitalisering van archiefbestanden in het buitenland is ook heel belangrijk. Bestanden die we niet kunnen krijgen willen we wel toch in digitale vorm of in micro fiche vorm krijgen. Het staat dus ook op de lijst van de nieuwe projectvoorstellen.

Het opzetten van een audiovisuele unit. Wat is de achterliggende gedachte hiervan? Wij krijgen archieven binnen met foto materiaal, met geluidsbandjes. Bijvoorbeeld in het archief van Algemene zaken hebben we audio grammen met de stem van Henck Arron en dat moeten we ook allemaal ontsluiten en digitaliseren. Daarom hebben we nodig expertise, restauratie, ontsluiting van audiovisueel archief etc.

De toekomstvisie, waar willen we naar toe? Alle archieven die we in beheer hebben, willen we in een goed geordende staat toegankelijk maken. Dus in 2015 kunt U zo in onze studiezaal plaats nemen, digitaal stukken opvragen en alle inventarissen liggen in de studiezaal, allemaal netjes geordend. Bij de realisering van onze nieuw bouw willen we alle faciliteiten: een restauratie atelier, particuliere archieven willen we ook in huis halen, een eigen opleiding en een knowledge

center ten behoeve van archiefstudies gericht op Suriname en de regio. We concentreren ons niet alleen op Suriname. We willen ook in de regio bezig zijn. We zijn lid van de Carbica en op die manier willen we toch enige inbreng of onze bijdrage leveren. Als laatste punt een centrum van onderzoeksactiviteiten. We zijn geen onderzoeksinstelling, maar we hebben de bronnen, we hebben een tentoonstellingszaal, we hebben allerlei faciliteiten. Dus voor de onderzoekers zou het aangenaam vertoeven zijn om onderzoek te verrichten bij het Nationaal Archief.

Casestudy 2 Materieel erfgoed

Museale ontwikkelingen in Suriname

Jerry Egger

In Suriname hebben wij al sinds de 19de eeuw een zekere museale traditie opgebouwd. In eerste instantie werd het nodige verzameld om naar Nederland te worden gestuurd. Aan het begin van die eeuw werden steeds meer musea opgezet. Van alles en nog wat werd verzameld vandaar ook dat de naam rariteitenkabinet helemaal niet slecht gekozen was voor sommige van deze instituten. De eerste collectie die tot stand kwam in Suriname en ook hier is gebleven, was die van Janssen Eyken Sluyters. Door tussenkomst van Gouverneur van Landsberge bleef het in het land. Het werd in 1865 ondergebracht bij het “ Surinaams Genootschap ter Bewaring van Kennis.” Tien jaar later werd het opgeheven. Deze collectie werd de basis voor het Koloniaal Museum. De collectie groeide en etnografica, stenen en ander materiaal uit de natuur werden daar ondergebracht. Er is ook een bibliotheek erbij gekomen.

Het Koloniaal Museum werd in 1908 opgeheven. Deze collectie werd verspreid onder scholen, maar was formeel ondergebracht in het Schoolmuseum. In de kranten aan het begin van de 20ste eeuw vindt de lezer regelmatig berichten van dit museum. In elk geval werden jaarverslagen gepubliceerd. In 1925 werd ook dit museum opgeheven. Vijf jaar later was er een veiling waarbij de collectie te koop werd aangeboden. Ook dit is uit de krant te halen. Het ging om meubilair, opgezette dieren, mineralen, boeken en een partij gegraveerd glaswerk afkomstig van de plantage Nijld en Spijt die in de 18de eeuw behoorde aan Suzanne du Plessis.

Tussen 1930 en 1947 is het niet geheel duidelijk wat op museaal gebied is gebeurd in Suriname. De dertiger jaren waren een decennium van economische neergang in Suriname. Na de Tweede Wereldoorlog komt er verandering. In 1947 verschijnt er een klein bericht in De West waarbij het grote publiek te weten komt dat een stichting is opgericht, Stichting Surinaams Museum (SSM), waar de bekende Wim Bosverschuur in zat. Hij is dus medeoprichter geworden van het museum dat nu nog bestaat en volgend jaar haar 60 jarig bestaan zal vieren. SSM is hiermee de oudste nog bestaande museale instelling in Suriname, die bovendien de grootste verzameling artefacten heeft.

Het Surinaams Museum groeide gestaag. Particulieren schonken het nodige waardoor de collectie toenam. Een bekende schenking uit de beginfase was die van de familie Feinland. Het museum kwam in het bezit van etnografica, kaarten en prenten. Er was nog geen eigen ruimte. De collectie werd ondergebracht op de zolder van de toen bekende winkel Bettencourt aan de Waterkant. De man die in deze fase van het museum richting gaf aan het geheel was Dr. Geyskes.

In 1954 kwam de eerste permanente opstelling en wel in de zaal aan de Commewijnestraat, waar nu het depot van het museum is. Dit gebouw behoorde aan de WOSUNA (Wetenschappelijk Onderzoek Suriname Nederlandse Antillen) en werd in de jaren zestig voor een symbolisch bedrag verkocht aan de SSM. De collectie van het museum werd steeds gevarieerder. Etnografica, opgezette dieren, boeken, oude kaarten, prenten, meubilair maar ook beeldende kunst en foto's vonden een plaats in dit museum. De boekencollectie groeide toen in 1957 de regering toestemming verleende om de Surinamica van de Landsbibliotheek in het museum onder te

brengen. In verschillende boeken van de bibliotheek ziet u nog het stempel van de Landsbibliotheek. SSM had soms ook de financiële ruimte om een belangwekkende collectie aan te kopen. Een voorbeeld hiervan is het fotomateriaal van Augusta Curiel uit de periode 1900 – 1930 die toen werd gekocht. Zo zijn er meerdere voorbeelden van schenkingen, en aankopen die de verzameling van het Surinaams Museum zo waardevol en uniek voor Suriname maken.

Een belangrijke ontwikkeling op museaal gebied is de opening van het Fort Zeelandia als museum in 1972. Er was nu een museum in een pand dat op zich al het bezoeken waard was. Zeelandia werd toegewezen aan de SSM die nu de beschikking had over twee ruimten. Aan de Commewijnestraat werd een min of meer permanente expo opgezet met de natuur historische collectie en waar ook de bibliotheek was gehuisvest. In het Fort Zeelandia kwam een deel van het etnografisch materiaal en daar werd ook meer aandacht besteed aan de geschiedenis van het fort zelf en van Suriname. In 10 jaar tijd tot de sluiting in 1982 is het fort toen gegroeid tot een bijzonder cultureel centrum waar er ook lezingen werden gehouden, wayang voorstellingen, film- en muziekavonden en nog veel meer. De grote man die toen leiding gaf aan het museum was Jimmy Douglas. Hij was het klassieke voorbeeld van the right man die de juiste plaats bezette.

De klap was dan ook erg groot toen het militair gezag eind maart 1982 SSM de opdracht gaf alles te ontruimen omdat het fort weer een militaire bestemming zou krijgen. De goodwill die het museum had opgebouwd bij het publiek werd tenietgedaan. Over deze periode en met name de verhuizing wil ik nog kort wat zeggen. In deze ben ik geen neutrale buitenstaander omdat ik de verhuizing van nabij heb meegemaakt als medewerker van het directoraat Cultuur. De hele collectie die toen aanwezig was in het fort is geïnventariseerd, genummerd en kort beschreven. Vervolgens is het door deskundigen ingepakt, in containers gedaan en naar de Commewijnestraat gebracht. De natuurhistorische collectie is aan de Universiteit van Suriname in bruikleen gegeven. De ruimte werd nu weer de enige die toebehoorde aan SSM. Daar werden nu wisselende expo's georganiseerd.

Het hoeft nauwelijks betoog dat het Surinaams museum toen een erg moeilijke periode doormaakte. Het vertrouwen in binnen- en buitenland dat er nog wat gedaan kon worden op museaal gebied, was niet erg groot en ook intern ontstonden problemen tussen directie en bestuur. Toch wil ik uit deze periode twee expo's noemen die bijzonder waren. De eerste is over de fotografie. Het leverde bovendien een degelijk artikel op dat de basis is geworden voor andere exposities over Surinaamse fotografie. Dan had je in 1984 de eerste expo van de ABKS (Associatie van Beeldende Kunstenaars in Suriname) waarin toonaangevende kunstenaars zich hadden gebundeld. De bekende Nola Hatterman deed ook mee. Op weg naar de Commewijnestraat is zij toen bij een verkeersongeval om het leven gekomen. De expo is toch doorgegaan en de ABKS houdt nog steeds expo's in binnen- en buitenland.

In de jaren negentig is het museum er langzaam weer bovenop gekomen. Vooral de steun vanuit Nederland is toen van doorslaggevend belang geweest. Aan het begin van 1995 kreeg SSM een sterk verwaarloosd, leegstaand fort Zeelandia vol behoorlijk grote nesten houtluizen terug. Het stond open en werd steeds meer geplunderd en gesloopt door zwervers en junkies. Nederland stelde middelen ter beschikking om het fort te restaureren. Er is keihard gewerkt en op 24 november 1995, aan de vooravond van de herdenking 20 jaar staatkundige onafhankelijkheid, werd het fort Zeelandia weer opengesteld. De toepasselijke expo *Twintig Jaar Beeldende Kunst in Suriname*, ook een aanbieding van de Nederlandse regering, is toen geopend.

Als we de balans opmaken dan kunnen de volgende punten naar voren gebracht worden:

- Een van de problemen waarmee het Surinaams Museum altijd te kampen had was een gebrek aan gekwalificeerd personeel. Hulp van buiten kwam wel, maar niet op permanente basis;

- De middelen zijn vaak niet toereikend geweest waardoor plannen niet altijd konden worden omgezet in daden;
- De samenwerking met Nederland is van heel groot belang geweest, maar was wel onderhevig aan de politieke strubbelingen tussen de twee landen. Zeker bij de bouw van het depot is het museum daar slachtoffer van geworden en dat heeft vooral de collectie geen goed gedaan.

Toch zijn er lichtpunten. Volgend jaar viert het museum het zestig jarig bestaan. Er zijn verschillende publicaties die zullen worden uitgegeven. Er wordt doorgewerkt aan de verdere ontsluiting van de collectie en verschillende trainingsprogramma's worden uitgevoerd om het personeel te upgraden. Een hele positieve recente ontwikkeling is dat met het software programma WINISIS de mogelijkheid is ontdekt om ook de collectie daarin onder te brengen met foto van de objecten. WINISIS en de upgrades zijn gratis. Dit is van belang voor het museum. In 2007 krijgt het Surinaams Museum ook de interessante expo *Erfenis van de Slavernij*. Ik ben ervan overtuigd dat het behoorlijk zal aanslaan in Suriname. Verder wordt gewerkt aan het opzetten van een permanente display over de geschiedenis van Suriname in Zeelandia. Kortom vooral positieve ontwikkelingen en plannen in het Surinaams museum.

Kort nog iets over de andere museale instellingen en collectives in Suriname. In 1967 werd de SOMNA (Stichting Openlucht Museum Nieuw Amsterdam) opgericht. Ook daar zijn er soortgelijke problemen als bij het SSM. Na een redelijke groeiperiode in de jaren 70 kwam en enkele jaren na 1980 toen het directoraat Cultuur veel zeggenschap daar had, kwam het verval. De stichting is formeel niet opgeheven en kan dus weer gereactiveerd worden. Deze vorm biedt in elk geval meer ruimte om zelfstandig, los van de overheid, activiteiten te ontplooiën.

Stichting Jodensavanne uit 1971 heeft bij de restanten van een oude synagoge in de jaren zeventig een kleine expo ruimte opgezet. Aan het begin van de jaren tachtig heeft het directoraat daar activiteiten ontplooid. Toen de Binnenlandse oorlog in 1986 begon kon dit gebied niet meer betreden worden. Na een periode van enorm verval kwam een initiatiefgroep die bijzonder goed werk heeft verricht. Het ziet er nu weer goed uit.

Twee recente musea zijn het maritieme museum van de MAS waar de geschiedenis van de scheepvaart is geëxposeerd, en het Numismatisch Museum van de Centrale Bank van Suriname waar de geschiedenis van het geldwezen wordt verteld.

Informatieve vragen bij presentaties Rita Tjien Fooh en Jerry Egger

Discussieleider Wonnje Boedhoe

JB: Heeft het archief alle overheidspublicaties? Een tweede vraag is hoe de contacten zijn met het Rooms Katholiek Bisdom, dat een goed archief heeft, en het EBGs bisdom eveneens met een goed archief.

RTF: De overheidspublicaties daarmee bedoel ik de gouvernementsbladen, de staatsbladen, de ARS en de handelingen van de koloniale staten, de koloniale verslagen hebben we haast compleet in ons beheer. Ten aanzien van Uw tweede vraag: wij lopen al enige tijd met de gedachte om in overleg te treden met alle instanties die archieven beheren, cultuurerfgoed instellingen, om de kennis die we in huis hebben te delen met anderen. En misschien ook gezamenlijke projecten te starten. Ik heb het nu over archief, maar ik denk dat in een breed kader alle cultuur erfgoed instellingen dit initiatief kunnen overnemen. Ik denk dat je daardoor een samenbundeling van kader hebt en je kan ook samen bepaalde donoren benaderen.

Rinia Rijkaard (RR): We hebben geen archivariissen, hebben jullie een opleiding daarvoor?

RTF: We hebben in 2003 opleidingen verzorgd in samenwerking met de archiefschool en toen hebben we het EBG en Bisdom archief benaderd. Twee medewerkers van het EBG archief hebben toen geparticipeerd en ook het certificaat behaald. Ik weet niet op welke manier die medewerkers worden ingezet en of ze nog verbonden zijn bij het EBG archief.

RR: Ze zijn er wel, maar ze zijn geen archivariissen, we hebben geen archivariissen.

RTF: Onze opleiding is op middelbaar niveau daarna hebben we dus opfriscursussen verzorgd, maar die mensen hebben niet geparticipeerd. We zijn van plan een opleiding in Suriname op te zetten op HBO niveau. Dan kunnen in principe alle erfgoed instellingen die behoefte hebben aan een archivaris op HBO niveau daarvan profiteren. Want die aanwas was heel erg klein. We gaan de HBO opleiding niet jaarlijks kunnen verzorgen, maar we kijken naar de behoefte. De gesprekken hieromtrent zijn nog gaande met de Universiteit van Leiden. Daar moet nog invulling aan worden gegeven. We dachten aan IOL of de universiteit om daarmee van start te gaan. Wij zijn dus bereid om u daarbij assistentie te verlenen.

RR: Wij dachten ook om een samenwerking aan te gaan.

Eric Jagdew (EJ): Ik heb naar de schokkende beelden gekeken en ben vaker in het archief geweest. Ik denk dat er een duidelijke attitude verandering moet komen. Ik neem aan dat er in de huidige archiefwet sancties zijn verbonden. Welke zijn die en welke andere maatregelen zijn jullie van plan te treffen om dat tegen te gaan?

RTF: De zorg over het beheer van de overheidsarchieven baart ons ook zorgen. Maar wij kunnen dat niet los zien van deskundigheid. Archiefkader bij de overheid is niet opgeleid of weinig opgeleid. Daarom willen we de SOD opleidingen verzorgen ten behoeve van de mensen die werkzaam zijn bij de ministeries. Vaak weten ze ook niet hoe het moet. Misschien hebben ze jaren terug wel een training gevolgd. Het heeft allemaal te maken met attitude, maar daar moet nog aan gewerkt worden. In de wet is er wel een regeling opgenomen dat de verantwoordelijke minister voor het archiefwezen, dus de minister van Binnenlandse Zaken, zijn collega kan aanschrijven om de archiefruimte en archieven in goed geordende, en toegankelijke staat te houden. Als dat niet lukt, kan de hulp worden ingeroepen van de president.

MH: Toen de opmerking werd gemaakt over sancties zag ik de beelden in De Nationale Assemblee weer. Het waren felle discussies over artikel 6 waarin sancties vanuit het archiefwezen in verband met veronachtzaming van taken door overheidsinstanties staan. U weet dat alle overheidsdiensten een archief hebben en volgens de wet moet na 10 jaar het materiaal, na in geordende staat te zijn gebracht, worden overgebracht. Dat staat in de bestaande regelgeving. De realiteit is dat je bij de overheidsinstanties nog materiaal hebt van 30 en 40 jaar geleden. We hoeven niet uit te leggen in wat voor toestand het materiaal verkeert. In de wet is ook opgenomen dat er eisen worden gesteld met betrekking tot archiefruimten op elk ministerie bij elke overheidsdienst. En de wet geeft de minister die belast is met archiefzaken de bevoegdheid om toe te zien en corrigerend op te treden. En toen was de vraag hoe ga je sancties treffen? We hebben dagen moeten praten en onderhandelen over de bevoegdheid van de ene minister om sancties op te leggen aan de andere minister wanneer die zijn of haar werk niet doet. We hebben een oplossing gevonden dat wanneer de minister belast met archiefzaken tot de conclusie komt dat het niet goed gaat met het archiefbeheer op een ministerie en als overleg daarover ook niet tot resultaat leidt dat hij dan de desbetreffende minister op de hoogte stelt dat hij van plan is de president hier omtrent advies te gaan uitbrengen over te nemen sancties. En dat zal dan het moment zijn dat er echt serieus zaken moeten plaatsvinden en als er dan geen verbetering

optreedt zal de president moeten optreden op basis van het advies van de minister. Maar omdat wij zeggen de president is de baas, dan zal de president de maatregel officieel treffen.

HS: Ik wil even reageren op hetgeen de heer Brahim en mevrouw Rijkaard naar voren hebben gebracht ten aanzien van samenwerking. Ik heb samen met mevrouw Smith gezeten in het archiefbestuur van de EBG en in de jaren '90 was er een plan om over te gaan tot restauratie van het archief van de EBG. De heer Gilion MacNack uit Amsterdam en de heer Leeuwenberg uit Utrecht hebben toen voorgesteld om andere archieven ook daar bij te betrekken en naar aanleiding daarvan zijn er gesprekken gevoerd met het Lands Archief. De heer Brug was toen aanwezig bij de gesprekken. Er zijn gesprekken gevoerd met de Lutherse gemeente en ook met het Bisdom. Ik denk dat het goed zou zijn om binnen de EBG dit even na te trekken, want het materiaal ligt daar. Dan hoeft men het wiel niet nog een keer uit te vinden.

EB: Op de eerste plaats wil ik mevrouw Tjien Fooh vragen, wat het adres is van de website van het archief. En een tweede vraag is neemt het archief materiaal van particuliere instellingen of particulieren aan en op welke wijze moet dat geschieden als het duplicaten zijn? En de volgende vraag/opmerking was over het museum. Het is eigenlijk een toevoeging aan het museumwezen. Er zijn enkele activiteiten genoemd van het huidige museum Fort Zeelandia. Het is ook belangrijk aan te geven de samenwerking met derden, want dit behoort als ik het goed heb begrepen tot immaterieel erfgoed. Het is nu al 8 jaar dat de organisatie NAKS aan het begin van de viering van 1 juli de tak tangi houdt. Het is ontsproten vanuit NAKS waarbij een samenkomst in gebed met als achtergrond de Afro culturele traditie gelinkt wordt aan de geloofsovertuiging. Het doel van deze dienst is om dank te zeggen aan de allerhoogste op de eerste plaats, maar voornamelijk onze voorouders die voor ons gestreden hebben, zodat we vandaag aan de dag als vrije mensen door het leven gaan. Het geheel is vooral ingebed in de culturele tradities. En waarom houden we het in Fort Zeelandia? Omdat het duidelijk een link legt met het verleden. En in dat geval kunnen we zeggen dat we volledige medewerking krijgen van het Surinaams museum en ze vragen ons elk jaar of we er weer bij zijn. We hebben een vaste groep van rond 100 mensen die altijd aanwezig is en gezamenlijk invulling geven aan die dag.

RTF: Ons website adres is www.landsarchief.sr. De url wordt nog gewijzigd in nationaalarchief.sr.

JE: Op de opmerking die mevrouw Baarn heeft gemaakt wil ik even reageren. Je kan veel meer vertellen over wat het Surinaams museum doet. Toen de expo werd geopend op 24 november 1995 moest men natuurlijk rekening houden met de gevoeligheden in de maatschappij met betrekking tot hetgeen er in onder andere december 1982 gebeurd is in het fort. De directie heeft het heel goed aangepakt door voorafgaand aan 24 november, de dag dat de opening van de eerste expo na '82 gehouden zou worden, de nabestaanden van de slachtoffers van de 'decembermoorden' bij een te roepen. Verschillende voorgangers hebben op de binnenplaats van het fort diensten gehouden. Het Fort Zeelandia is een beladen en gevoelige plaats. Ook in de 18^e en 19^e eeuw werden slaven daar gestraft. Daarna zijn er in de 2^e W.O. mensen om het leven gebracht. Er waren toen al gevallen van mensen die "op de vlucht" zijn doodgeschoten.

RTF: Particuliere archieven willen we onder bepaalde voorwaarden natuurlijk ook overbrengen naar onze archiefbewaarplaats. We kunnen een overeenkomst met zo een persoon sluiten. Niet altijd wil men dat bepaalde stukken helemaal openbaar zijn. Met toestemming van de eigenaar van zo een archief kunnen we dan een overeenkomst sluiten. Bij de bewerking, beschrijving van zo een archief hebben we de persoon nog nodig. Er zijn allerlei mogelijkheden. Ik heb bij het gemeente archief Rotterdam gezien dat ze op hele grote schaal particuliere archieven aquideren. Ze geven de mensen de ruimte om hun wensen op te nemen in de overeenkomst. Als men

aangeeft dat men een bepaald deel beperkt wil houden of helemaal niet openbaar stellen ten behoeve van het publiek, dan wordt dat gerespecteerd. Een overeenkomst is belangrijk, zodat we straks met eventuele erfgenamen niet in de problemen komen. Dus die mogelijkheden zijn er. Als het om kopieën gaat, dan moeten we het even samen bekijken. Het moet natuurlijk wel een historische waarde hebben.

Max Scriwanek (MS): Ik heb twee vragen over de archiefwet. Er is een overbrengingstermijn van 10 jaar. Betekent dat ook dat de openbaarheidstermijn 10 jaar is, want dat is ongelooflijk kort.

RTF: Openbaarheidstermijnen voor persoonsregister, persoonsgegevens, geboorten is 100 jaar, huwelijk is 75 jaar, overlijden 50 jaar. Dus het verschilt van archief tot archief. Het notarieel archief en het archief van het Hof van Justitie bijvoorbeeld zijn ook beperkt openbaar. De openbaarheidbeperking is niet expliciet opgenomen in onze archiefwet.

MS: Een tweede vraag over die sancties. Is er in de archiefwet ook een sanctie opgenomen van strafdepot. Als bijvoorbeeld het beheer van ministeries of andere overheidsinstellingen dusdanig slecht is, niet in toegankelijke of geordende staat dat het Nationaal Archief vanwege haar toezichthoudende taak de mogelijkheid heeft om het archief op te slaan bij het depot van het Nationaal Archief op kosten van de archiefvormende instelling.

RTF: Ja, er is zo een maatregel. Maar dat moet dan allemaal, net zoals de minister heeft aangegeven eerst via overleg en als dat niet helpt via bemiddeling via de president en dan pas kunnen er nadere sancties worden getroffen, omdat dat nogal gevoelig ligt.

MH: Aangezien we over nationaal erfgoed praten. Bij de monumenten wet hebben we zoiets als een monumenten register van gebouwen enzovoorts. Zaken waarvan je zegt dat deze van eminent belang zijn dat die beschermd worden, moeten dan in een nationaal register geplaatst worden. Dat betekent dat ondanks je eigenaar bent je niet ermee kan doen wat je wil. Dan zijn er beperkingen. Op initiatief van Unesco zijn er adviezen naar lidstaten uitgebracht dat belangrijke documenten of archiefmateriaal, die van zo een grote waarde zijn dat ze tot nationaal bezit gerekend kunnen worden, in een nationaal register komen. Dat is in de wet opgenomen. Dus wij zullen er nu ook werk van moeten maken, welke documenten of wat voor documenten uit onze geschiedenis van zo grote waarde zijn dat we die in dit register gaan plaatsen. Een particulier kan daarvan eigenaar zijn, maar hij kan het niet bijvoorbeeld zomaar verkopen of uit het land brengen. Ik zal een voorbeeld geven. In mijn ogen zal de autobiografie van Munshi Rahman Khan die in het bezit is van de familie in Nederland ook in het nationaal register geplaatst moeten worden. Ik ben nu bezig met hen te praten of ze het zouden willen schenken aan het Nationaal Archief Suriname. De vredesverdragen. Ik geef alleen maar voorbeelden. Burgers zouden ook initiatief kunnen nemen en de aandacht van de overheid kunnen vragen om aan te geven of iets in het register zou moeten komen. Ik dacht dat het goed was om dat onder de aandacht van het publiek te brengen, zodat we hele waardevolle spullen beter gaan beschermen. Nog een vraag aan Jerry ten aanzien van de museale activiteiten. Ik dacht met betrekking tot de plannen van komend jaar, dat het toch goed is voor de volledigheid om naar het Bidesia project te verwijzen, waar heel hard aan wordt gewerkt. Het is de bedoeling dat die ook in 2007 in het Surinaams museum komt. Op welk moment weten we nog niet, maar het is de bedoeling dat het er komt en daarna wordt overgebracht naar het Lalla Rookh gebouw waar men nu serieus bezig is te werken aan een museum ruimte. Officieel bestaat er al een museum. De bedoeling is dat na de herbouw van de rechtervleugel van het Lalla Rookh gebouw er een museum ruimte zal komen en waar met name zaken met betrekking tot geschiedenis en cultuur van de Hindostanen regelmatig tentoongesteld zal moeten worden. Ik heb begrepen uit de media dat de stichting Herdenking Gevallenen Mariënborg met activiteiten bezig is om van het fabriekcomplex van Mariënborg ook een museum te maken. Ik weet verder niets

daar van af, maar ik dacht dat het goed is om het ook onder de aandacht van de mensen te brengen. Misschien dat het Openlucht Museum van Nieuw-Amsterdam en Mariënborg zouden kunnen samenwerken om het tot een ding te maken, want dat neem je het in het toeristisch pakket op. Wanneer mensen naar Nieuw-Amsterdam gaan, kunnen zij ook meegenomen worden naar Mariënborg. Het is een heel belangrijk deel van onze geschiedenis.

YR: Ik wilde even een opmerking plaatsen. Over het algemeen zijn de meeste vragen die ik wilde stellen reeds beantwoord. Maar ik denk dat we bewustwording niet genoeg kunnen benadrukken. Eric Jagdew heeft het gehad over attitude, dat attitude gepaard gaat met bewustwording. We zien het niet alleen met betrekking tot onze structuren, maar we zien het ook bij ons gebouwd erfgoed. Er zijn nog steeds, ondanks de wet, mensen die ons gebouwd erfgoed kapot maken. Van de een op de andere dag zie je dat een huis wordt afgebroken, voorgevels enzovoorts verdwijnen. En we praten heel mooi over sancties. Maar ik denk dat je mensen eerst bewust moet maken van een aantal zaken. Een heleboel mensen hebben enorm grote culturele en voor ons belangrijke zaken thuis liggen. Maar ze zijn zich daarvan niet bewust. Je komt bij iemand thuis en je ziet ongelofelijke kleding collecties. Je ziet keramische dingen. Die persoon is zich absoluut niet bewust van de waarde daarvan. Ik denk dat we dat gaan moeten activeren en dan pas als de mensen zich bewust zijn ervan en dan nog verder gaan, dat je dan sancties kan toepassen. En laten we eerlijk zijn dat wat gepresteerd is, dat wat we gezien hebben is ook een kwestie van beleid. Onze beleidsmakers in de eerste plaats moeten zich bewust worden van de waarde van hun eigen dingen. Ik denk dat ik dat echt moet benadrukken.

AvS: Ik maak even een link met wat we gisteren hebben gedaan. Vandaag gaat het vooral om materieel erfgoed, gisteren hebben we zeker in de presentaties het over immaterieel erfgoed gehad. En mijn vraag is in de eerste plaats aan de ambassade, de vertegenwoordigers van de ambassade. Er worden allerlei projecten gestimuleerd. Is er ervaring met projecten over immaterieel erfgoed, omdat we de afgelopen dagen hebben gezegd dat het minstens zou belangrijk is, zeker in de Surinaamse samenleving, als materieel erfgoed. En in het verlengde daarvan natuurlijk het archief is al kort genoemd dat daar iets aan gedaan wordt, maar is dat een prioriteit, want dat zag ik er niet echt bijstaan. En de museale wereld idem dito. Wat is het belang van immaterieel erfgoed in een korte zin voor deze instellingen.

Ralph Van Beek: Het immaterieel erfgoed vind ik net zo belangrijk als het materieel erfgoed. Wat wel zo is, is dat de meeste projecten - wij lokken geen projecten uit, wij zijn in afwachende houding om het maar zou te zeggen - die wij krijgen op het gebied van het behoud van materieel erfgoed zijn. Waarschijnlijk ook omdat het makkelijker te duiden is en makkelijker in een projectvoorstel dat aan onze ambtelijke voorschriften voldoet, te gieten is. Ik denk dat een van de beleidsuitgangspunten in een ander programma cultuur en ontwikkeling is het behoud van culturele identiteit. Dat is dan ook cultureler dan gebouwen, archieven en allerlei soorten die daarvoor in aanmerking komen. Dat doen we wel, maar op beperkte schaal met bijvoorbeeld theaterproducties, literatuur. De projectvoorstellen zijn altijd op de een of andere manier kleinschaliger en komen ook minder in 'the picture' dan als er een nieuw gebouw wordt geopend. Bijvoorbeeld de muziekschool, dan ligt daar meer aandacht voor dan als er een boekje over tradities of andere gebruiken wordt gepubliceerd. Dus wij staan daar absoluut open voor. We krijgen er minder voorstellen voor, maar we doen er zeker wat aan.

HdB: Ik ben blij dat deze vraag is gekomen, want ik wilde in ieder geval op het gebied van het museale ook een toevoeging geven. Gisteren hebben we gesproken over het belang van de opname van het immaterieel erfgoed. In ieder geval de bewustwording naar de scholen toe, maar ik wil even aansluiten op het immaterieel erfgoed en de Nederlandse ambassade. Jaren geleden toen de publicatie over de rouwrituelen van Granman Aboikoni uitkwam, het grote boek dat een

beetje de trots is geworden van Cultuur, heeft de Nederlandse Ambassade een belangrijke financiële donatie gegeven. Een recent voorbeeld bij immaterieel erfgoed was in 2004 bij het Sranandansi festival dat 3 dagen heeft geduurd, en wat de bestudering van Afro-Surinaamse dansen inhield. Dit was misschien kleinschalig, maar heeft op de lange duur een hele grote impact gehad, want deze jongeren zijn nog steeds gemotiveerd om zich te presenteren. En dan voeg ik toe aan dat van het Surinaams museum vooral het educatieve. In 1988, 1990, 1992 zijn er hele grote langlopende tentoonstellingen geweest op het gebied van de immateriële cultuur. In 1988 was er een grote tentoonstelling van 9 maanden over de Creoolse kleding van de vrouw met een educatieve rondleiding voor scholen. Een boekje over de kleding van de Creoolse vrouw wat nog steeds gebruikt wordt. Een grote expo over 100 jaar Javanen. Het heeft steeds ook een geschreven document opgeleverd wat tot nu toe wordt geraadpleegd. Er zijn collecties aangeschaft. 1992, het jaar van de Inheemsens. Ook weer met een educatief programma. En toen ook de relatie met het museum volkenkunde Nederland, dat toen het prachtige boek Sranan: Cultuur in Suriname, heeft opgeleverd. Ik zeg dit, omdat dit de samenwerking met het directoraat cultuur heeft vergroot. Cultuur heeft kunnen profiteren van de expertise die vanuit Nederland beschikbaar is gesteld op het gebied van educatieve trainingen en rondleidingen. En in dit kader heeft het museumwezen van Cultuurstudies kunnen profiteren. Wij hebben ook menskracht en collecties ter beschikking gesteld.

RTF: Materieel erfgoed is natuurlijk onze prioriteit, maar als wij tijdens onze werkprocessen geconfronteerd worden met immaterieel erfgoed dan heb ik het met name over geluidsbanden, veel foto's moeten we ook daaraan aandacht besteden. Recentelijk hebben we een archief binnen gekregen van de sectie geschiedenis, curriculumontwikkeling. Daarin waren er geluidsbandjes van interviews die Djwalapersad in de tijd heeft afgenomen over de opstanden in Mariënborg, geweldig materiaal. Maar dat moeten we ook heel goed conserveren. We hebben geen specialist in huis, maar we moeten dan toch die deskundigheid in huis halen om dat te doen.

MH: Ik ben zelf jarenlang met oral history bezig geweest. En dan gaat het meestal om oudere mensen. Rita heeft net naar voren gebracht het onderzoek van Djwalapersad die toen voor historische maatschappelijke studies werkte. Het was toen niet hoe het behoorde te zijn. Toen leefden nog behoorlijk wat immigranten. Collega Jozef Siwipersad, die nu in Nederland woont, heeft vaak gezegd dat er een plan gemaakt moest worden om de nog levende immigranten te interviewen. We hadden geen geld, we hadden geen tijd. Nu zijn ze allemaal overleden. In 1992 heb ik met medewerking van CBB een inventarisatie gemaakt van hoeveel mensen in Suriname wonen die in Indonesië zijn geboren voor 1940. Daarmee wilde ik weten hoeveel immigranten uit Indonesië nog hier waren. We hadden toen 1400. En in mijn ogen moet er echt met prioriteit een plan worden gemaakt voor orale bronnen onderzoek. Ik verwijs naar Trinidad. Jerry weet ervan. Op de universiteit gaat men samen met particulieren alles proberen vast te leggen, want als die mensen eenmaal dood zijn, gaan ze met al die gegevens in hun graf. Ik wil bij deze een oproep doen op iedereen, zowel overheidsinstanties als particulieren, om gezamenlijk de koppen bij elkaar te steken en een beleid te formuleren, een prioriteiten plan. Alles wat er nog is, moeten we in kaart brengen en die met de meeste spoed vastleggen op bandjes, video's etc. Daarvoor hebben we wel die ondersteuning nodig. Het grootste probleem is geld. Want de mensen die het zelf zouden willen doen, hebben het te druk. Als ik vrij zou zijn, zou ik 24 uur per dag alleen daarmee bezig zijn. Maar dat kan ik helaas niet. We zullen mensen moeten aantrekken. Dus ik hoop dat in het kader van de pilots en de workshop ook voorstellen komen, want het is ook gedeeld erfgoed Suriname-Nederland, dat wil ik uitdrukkelijk stellen.

Casestudy 3 Materieel erfgoed

Het gebouwd erfgoed van Suriname: Erfenis van een rijk verleden

Stephen Fokké

Ik zal het hebben over het beleidskader gemeenschappelijk cultureel erfgoed dat er nu is tussen Nederland en Suriname, en de projecten die binnen dat kader zijn uitgevoerd. Voorts zal ik aangeven wat allemaal nodig is om ons werk beter te kunnen doen. Verder welke inventarisaties allemaal gedaan zijn en welke nog lopende zijn. Tenslotte komt aan de orde het beleid met betrekking tot het beheer van gebouwd erfgoed en de toekomstplannen.

De Stichting Gebouwd Erfgoed Suriname is een overheidsstichting die resulteert onder het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling. De stichting houdt zich hoofdzakelijk bezig met het materieel erfgoed van Suriname. Daarbij gaat het in het bijzonder om het gebouwde erfgoed van Suriname. Wat valt nu allemaal onder de noemer gebouwd erfgoed? Sommige mensen denken dat het veelal gaat om monumentale gebouwen waaronder historische woonhuizen, kerken, plantagehuizen, gebouwen met een bijzondere functie zoals het presidentieel paleis, het gebouw van Financiën en het Hof van Justitie. Maar hieronder valt ook wat in de literatuur bekend staat als monumentaal groen, historische parken en tuinen zoals de palmentuin. Ik wil eigenlijk niet te lang stil blijven staan bij deze categorie, omdat deze het meest bekend is.

Tot het gebouwd erfgoed van Suriname kan naar mijn mening ook gerekend worden het funerair erfgoed, het industrieel erfgoed, wat ik plantage erfgoed zou willen noemen. Het militair erfgoed, maar ook de traditionele bouwstijl van de marrons en de inheemsen. Ik zal even specifiek ingaan op de verschillende categorieën.

Funerair erfgoed, daartoe kan gerekend worden de historische begraafplaatsen zoals de Oranjetuin begraafplaats, Leopold's Rust bij het jeugdcentrum, de Joodse begraafplaatsen in de stad, maar ook op Jodensavanne, de Cassipora begraafplaats te Cassipora. Maar daarnaast ook individuele verspreid liggende grafplaatsen, zoals op plantage Berkshoven aan de Boven Commewijne van de gebroeders Wilkens, twee broers die in een graf zijn begraven. Ook van Charles Godefroy eigenaar van plantage Mariënbosch. Dit ligt aan de rechteroever van de Commewijne en het grafsteen ligt op Alkmaar, achter de oude poli. Het graf van eerste luitenant Asmus langs het Cordonpad. Een houten grafpaal van een onbekend graf op de plantage Klaverblad. Dit is het nieuwe mijngebied van de Billiton en de Suralco. Dit is kenmerkend voor de Creoolse plantage bewoners. Dit vind je nog terug op Jodensavanne en met name op de begraafplaats van Berlijn. Een goede beschrijving van historische begraafplaatsen en de symboliek op de graven wordt gegeven in de publicatie van Jannek Mulder getiteld historische begraafplaatsen van Paramaribo. Deze publicatie dateert van maart 2005. Tevens is er het databestand van Philip Dikland getiteld historische grafplaatsen in de districten en verspreide graven in Paramaribo, dat is van dit jaar.

Industrieel erfgoed. Dat zijn oude in onbruik geraakte zaken zoals machines, fabrieken en dergelijke die een getuigenis zijn van voorbije fasen in de ontwikkeling van bedrijf en techniek. Hiertoe kunnen gerekend worden de oude bakstenen sluizen op plantages, de suikerfabriek Mariënborg, de oude stoom aangedreven suikermolens op verlaten plantages. De oude spoorwegemplacements van Onverwacht, maar ook de watertoren van de SWM. Verder kunnen ook tot het industriële erfgoed gerekend worden bedrijfsarchieven, beeld en geluidscollecties. Voorts ook het zogenaamde mobiel erfgoed. Dat zijn alle denkbare oude transportmiddelen zoals treinen, vliegtuigen, wagens. De oude treinstellen op Onverwacht behoren in feite ook tot het industriële erfgoed van Suriname. Een typisch voorbeeld van industrieel erfgoed is een water of getijde molen op de plantage Concordia aan de Boven-Commewijne. Je had verschillende stadia in de ontwikkeling van de suikertechnologie. De allereerste was een door beesten aangedreven molen, de zogenaamde beestenmolen. Vervolgens kreeg je de water of getijde molen, waarbij zo

een watermolen waaraan een suikerrietpers gekoppeld was, die bij getijde verschil werd aangedreven. Dit is vrij uniek voor Suriname. We zijn tot nu toe maar één zo een watermolen tegengekomen in Suriname. De door stoom aangedreven suikermolen is een volgende fase in de ontwikkeling, technologische ontwikkeling. Een voorbeeld hiervan is op de plantage Catharina Sophia, midden in het concessie gebied van Staatsolie. Deze suikerrietpers dateert uit 1862. Het gros van deze machines werd geleverd vanuit Engeland of Schotland. En met name Philip Dikland is in contact geweest met de universiteit van Glasgow Schotland. Daar ligt ook een stukje erfgoed van Suriname omdat aardig wat bedrijfsgegevens over orders die plantage eigenaren hebben gegeven voor het leveren van machines in Glasgow liggen. In Oranamibo aan de Adhinweg zijn er ook restanten van een door stoom aangedreven suikermolen.

Plantage erfgoed. Tot het plantage erfgoed kan gerekend worden restanten van het plantage verleden, waaronder funderingsresten van plantage huizen, sluizen, kappa's, suikermolens, begraafplaatsen, droogvloeren, waterputten etc. Een voorbeeld van een stukje plantage erfgoed is een hele grote kappa op plantage Breukelwaard, aan de Boven-Commewijne. Het huis Mariënbosch op plantage Mariënbosch aan de rechteroever van de Commewijne is ook een voorbeeld van een stukje plantage erfgoed. Het huis staat er momenteel veel beter bij. Nog een voorbeeld van een stukje plantage erfgoed is een bakstenen sluis van Alliance. Langs de hele Commewijne stikt het van bakstenen sluizen op de verlaten plantages. Stichting Gebouwd Erfgoed, de Stichting ter behoud van oudheden in Suriname, en Philip Dikland van KDV architecten houden een databestand bij van plantage erfgoed van Suriname. Philip heeft zijn documentatie materiaal over de plantages beschikbaar gesteld aan het Nationaal Archief Suriname en deze is te bezichtigen via de website van het archief.

Het militair erfgoed. Daartoe kan gerekend worden fortificaties en andere verdedigingswerken. Te denken valt aan onder meer Fort Zeelandia, fort Nieuw Amsterdam, het Cordonpad, maar in feite ook het fort Boekoe. Er is jaren geleden een expeditie geweest op zoek naar fort Boekoe. Mij is niet bekend of daar inderdaad restanten van terug te vinden zijn of gevonden zijn.

Tijdens de 2e WO is het fort Nieuw Amsterdam, maar ook aan de overzijde te Purmerend geschut opgesteld. Er zijn ook bunkers op grasmatten gebouwd en dat staat er momenteel nog. Redout Purmerend is veel ouder en dateert uit de 18^e eeuw. Dat is in feite een hulpfort dat diende ter ondersteuning van fort Nieuw Amsterdam. We hebben gezocht, maar we konden het niet vinden. We hebben begrepen dat voor de jaren '50 er kanonnen daar lagen, maar die liggen waarschijnlijk nu in iemands tuin. Daar zijn geen sporen van gevonden. Dit gebeurt vaak.

Een goede inventarisatie van het militair erfgoed is te vinden in het overzicht van militaire objecten in Suriname van de hand van ingenieur van Frans Buddeman. Deze publicatie dateert van 1995. Frans Buddeman is lid van de commissie overzeese vestingwerken.

De voorgaande indeling die ik heb gehanteerd is in een aantal delen gescheiden en er is in zekere mate sprake van een overlapping. Zo heb je bij plantage erfgoed zowel funerair als industrieel erfgoed.

Afgezien van deze indeling besteedt de SGES ook aandacht aan het cultureel erfgoed van de Inheemsen en Marrons. Het gaat daarbij met name om de traditionele architectuur van de hutten van de Inheemsen. Er is een foto van Galibi. Verder zijn er de houtbewerkte en beschilderde hutten van de Marrons. Er is een foto van Pikinslee. Dit is typisch voor de bouwstijl van de Saramaccaners. Het vlechtwerk en houtsnijwerk. Dit is een modelhut van de Aucaners. Deze hut was in de hoogtijdagen van het Openlucht museum te bewonderen. De bouwstijl van de binnenlandbewoners is langzaam aan het verdwijnen. Met de recente overstroming in het binnenland moet de exacte schade aan het cultureel erfgoed nog worden opgemaakt. Ik kan er bij vermelden dat het directoraat cultuur maar ook het prins Claus fonds, dat een cultural emergency response punt heeft, bezig zijn met de schade inventarisatie van het erfgoed van de binnenlandbewoners.

Daarnaast besteedt de stichting ook aandacht aan de zogenaamde Art Deco bouwwerken in Suriname. Een duidelijk voorbeeld daarvan is theater Tower.

Tenslotte is er ook aandacht voor de gedenktekens, standbeelden en dergelijke. Daar houden we een apart databestand op na.

Ik moet een opmerking maken dat het een misvatting is om alles wat aan gebouwd erfgoed in Suriname tot stand is gebracht, ik denk dan met name aan de monumentale gebouwen toe te schrijven is aan Nederlandse architecten of bouwmeesters. Als je je verdiept in de materie kom je er steeds meer achter dat Surinamers in belangrijke mate hebben bijgedragen aan de vormgeving van ons erfgoed. Een zeer onderbelicht onderwerp bijvoorbeeld is de rol van Surinaamse bouwmeesters, architecten in de historische architectuur van Suriname. SGES houdt zich dan ook sinds kort bezig met een onderzoek naar Surinaamse bouwmeesters.

Een typisch voorbeeld van een Surinaamse vakman, misschien is het woordje bouwmeester hier niet zo goed op z'n plaats, is Laurens Henry Luan Berkenveld geboren op 8 december 1885, hij was zoon van een Nederlandse vader en Surinaamse moeder. Hij bouwde in 1922 samen met zijn vrouw Christiene Lynch een van de eerste zelfbouwoningen aan de Julianastraat. Berkenveld was aanvankelijk snijwerker, meubelmaker en later timmerman bij de timmerloods van de RK missie. Hij heeft in die hoedanigheid gewerkt aan diverse historische gebouwen van het bisdom en ook aan de reparatie van de Kathedraal. Dit is een foto van huize Berkenveld aan de Julianastraat, zelf gebouwd door de familie.

Ik wilde even ingaan op het beleidskader gemeenschappelijk cultureel erfgoed. De laatste jaren is de term gemeenschappelijk cultureel erfgoed of mutual of shared cultural heritage in zwang geraakt. Tussen Nederland en Suriname werd op 11 september 2001 een beleidsdocument ondertekend met een kadervorm voor het gemeenschappelijk cultureel erfgoed. De sector gebouwd erfgoed behoort evenals het archief- en museumwezen tot de beleidsgebieden. En voor elke van deze 3 beleidsgebieden is aangegeven waarop de samenwerking zich toespitst en op welke prioriteiten. Zo zijn er in de afgelopen jaren diverse projecten uitgevoerd binnen dit kader. Bij gebouwd erfgoed de restauratie van de historische gebouwen op de plantage Frederiksdorp. Inmiddels zijn alle gebouwen gerestaureerd. Ze hebben een nieuwe functie gehad. Het is een hotel, je kan daar overnachten. Verder vrij recentelijk vorig jaar de restauratie van de laatst overgebleven officier woning op het fort Zeelandia complex, het Nola Hatterman instituut. Dit zijn de twee projecten wat gebouwd erfgoed betreft die binnen dit beleidskader gemeenschappelijk cultureel erfgoed zijn uitgevoerd. Momenteel liggen er andere projecten in voorbereiding waar onder de restauratie van de bijgebouwen van het Nola Hatterman instituut. Het is de bedoeling dat de bijgebouwen worden herbestemd tot atelier, werkruimte voor de kunstenaars in opleiding. En mogelijk ook vervolgrestartatie van plantage Peperpot.

Aan het begin van mijn presentatie ben ik reeds ingegaan op het gebouwd erfgoed van Suriname, maar ik zal toch even de verschillende inventarisaties aangeven. De SGES houdt een databestand op na van het gebouwd erfgoed van Suriname en dat bestand is op districtsniveau opgebouwd. Voor elk district is waar mogelijk informatie over met name de monumentale gebouwen verzameld. Voor Paramaribo is dat zoveel mogelijk per straat gedaan. Ten aanzien van Paramaribo bestaat er een officiële monumentenlijst. Wat de beschermde status betreft kan vermeld worden dat voor alsnog alleen in Paramaribo en Commewijne monumenten een beschermde status hebben. Voor Paramaribo is er een monumentenlijst. In Commewijne zijn de historische gebouwen op de plantage Frederiksdorp alsmede fort Nieuw Amsterdam officieel tot monument verheven. Daarnaast worden er voorbereidingen getroffen om ook Jodensavanne tot monument bij wet te verklaren. De rest van het land heeft voor alsnog geen beschermende status. Wat dat betreft is er nog heel wat werk te verrichten.

Afgezien van Paramaribo is er enkele jaren geleden een monumenteninventarisatie geweest in het district Nickerie, betreft de inventarisatie van historische gebouwen. Philip Dikland is een stukje

verder gegaan en heeft ook de inventarisatie van plantage erfgoed gedaan van Nickerie, door met name restanten van suikermolens en graven in kaart te brengen samen met Kenneth Donk. Van de overige districten moet nog een grondige inventarisatie gemaakt worden voor wat betreft de historische gebouwen. Er is al het een en ander bekend en ook gepubliceerd zoals in het standaard boekwerk van Temminck Groll. Wat het plantage erfgoed betreft is er dus het databestand van SGES, Stichting ter behoud van Gebouwd erfgoed in Suriname van Philip Dikland en laatst genoemde is via de website van het Nationaal archief te bezichtigen.

Naast de inventarisatie van historische gebouwen is de SGES sedert vorig jaar begonnen met een inventarisatie van bakstenen waterputten en ovens. Er zijn enkele verrassende vondsten gedaan. Er blijkt dat er op de achtererven nog redelijk wat van deze verborgen en vergeten monumentjes liggen, zoals een prachtige waterput aan de dr. Sophie Redmondstraat. Normaal vind je de gewone waterputten. Deze steekt er toch bovenuit en produceert nog heel helder water. Aan het eind van de Nassyiaan is er een restant van een bakstenen oven. Ik heb van mijn medewerkers begrepen dat het inmiddels verder achteruit is gegaan. Verspreid over de stad vind je nog deze typen ovens. Even terug naar de Nassyiaan, je hebt nog een perceel met een bakstenen waterput en een restant van een bakstenen kookhuis.

Ten aanzien van funerair erfgoed is er een databestand van Philip Dikland, historische grafplaatsen in de districten en verspreide graven in Paramaribo, 2006 en de publicatie van Jannes Mulder die ik al eerder noemde. Eigenlijk moet ik ook de inventarisaties van de diverse Joodse begraafplaatsen noemen, door de Stichting Jodensavanne, de Amerikaanse architect Richard Frankel, Philip Dikland en andere. Ik heb misschien een paar andere namen vergeten.

Voor de inventarisatie van de Oranjetuin begraafplaats, de stichting Oranjetuin en het Surinaams museum.

Ten aanzien van het militair erfgoed. Er is een publicatie overzicht van militaire objecten van Suriname. Ik kan nog mededelen dat momenteel de laatste hand wordt gelegd aan een boek over de Surinaamse historische architectuur. Het is een coproductie tussen de uitgeverij van het Koninklijk Instituut voor de Tropen en SGES en andere Surinaamse auteurs.

Wat is er allemaal nodig om ons werk beter te kunnen doen? Om het erfgoed in Paramaribo en de rest van het land beter in kaart te brengen en te documenteren, heeft het bureau van de SGES meer personeel nodig. Op dit moment bestaat het bureau uit 4 personen, waarvan 2 administratieve krachten. Er is nu veel bekend, ook dankzij het werk van anderen zoals Philip. Naar mijn persoonlijke mening moet er nog veel geïnventariseerd en gedocumenteerd worden. En daarvoor is personeel nodig. Inzetten van stagiaires is een mogelijkheid. Afgezien van menskracht moet het bureau ook de beschikking krijgen over een adequaat vervoersmiddel, wegtransport en in feite ook een boot. Momenteel ontbreekt het de dienst aan een eigen vervoersmiddel. Er wordt een inventarisatie gedaan van plantagekader. Tenslotte is bij het doen van onderzoeken geld nodig. Dit zijn eigenlijk de gebruikelijke problemen waarmee onze organisatie te kampen heeft.

Tot besluit. Ten aanzien van het beheer van het gebouwd erfgoed en dan met name de monumentale gebouwen is het de bedoeling dat er een monumentenbeheer instituut wordt opgericht. De SGES heeft als hoofdtaakstellingen voorbereiden van een dergelijk instituut. Dit publiek private instituut met de naam NV Surinaamse Monumenten Beheer Maatschappij, zal historische gebouwen die zij in korte tijd in portefeuille heeft op een duurzame wijze beheren. Door huurpenningen aan te wenden voor het onderhoud is het behoud op langer termijn gegarandeerd, een formule die elders in de monumentenwereld succesvol is toegepast. Ik denk bijvoorbeeld aan Curaçao, waar men een historische stad als Willemstad heeft. Maar ook in Nederland in diverse steden. Met monumenten valt wel degelijk geld te verdienen. In Nederland en de Nederlandse Antillen is cijfermatig aangetoond dat investeren in monumenten economische

terugverdien effecten oplevert. Ik denk daarbij niet alleen aan werkgelegenheid dat wordt geboden aan aannemers en architecten, maar ook verbetering van de kwaliteit van het stadsbeeld als je zo een monument opknapt. Verder zijn er inkomsten die door verhuur van zo een monument worden binnengehaald. Er zijn plannen een dergelijke studie ook in Suriname te verrichten.

Toekomstplannen. Op kort termijn zijn er een heleboel. Maar ik zie toch graag de volgende prioriteiten gerealiseerd binnen de komende 10 jaar. De oprichting van het monumentenbeheer instituut dat ik net al noemde, is belangrijk, alsmede de instelling van een restauratiefonds. De bedoeling van het beheer instituut is om de historische gebouwen op duurzame wijze te beheren. Op dit moment ontbreekt het aan speciale faciliteiten voor monumenten eigenaren zoals een tegemoetkoming in de vorm van subsidie, een zachte lening. Vandaar dat het onderhoud in de meeste gevallen nogal te wensen overlaat. Op korter en middellange termijn is het ontwikkelen van een educatieve dienst van belang. Momenteel ontberen we een medewerker op dit gebied. We hebben evenals de afdeling Cultuurstudies een klein documentatiecentrum. In de loop der jaren zijn we een kenniscentrum over gebouwd erfgoed geworden voor met name studenten, monumenten eigenaren, architecten en aannemers. Verder de continuering van de inventarisatie, bescherming en behoud van ons gebouwd erfgoed.

Tenslotte op langere termijn, en meer in het algemeen, is het streven dat het cultureel erfgoed van Suriname wordt aangewend ten economische bate van het Surinaamse volk. Het dient als een economische sector gezien te worden.

Casestudy 4 Materieel erfgoed

Behoud van de Kathedraal

Jozef Brahim

Helaas, ik had heel graag pater Mulder hierbij gehad, want hij is degene in ons bestuur die het meeste afweet van de geschiedenis van de Kathedraal en van achtergronden van alle zaken wat de Kathedraal betreft, maar hij kon er niet bij zijn. Hij wordt maandag 75 jaar oud, en is nog altijd bezig met jeugdwerk. Hij had vandaag afspraken met de Sint Paulus school.

Ik zal eerst een korte geschiedenis van de Kathedraal vertellen aan de hand van beeld materiaal en technische gegevens. Verder vertel ik iets over het onderhoud en de onderhoudsproblemen die we hebben en wat de toekomst betreft over de restauratie plannen en onze dromen daarachter. Dat kunt u straks ook in het beeldmateriaal zien.

Dit is een foto van de Kathedraal uit 1901. We zijn daar heel trots op. Ik denk dat er weinig foto's zijn uit dat jaartal in Suriname. U ziet dat de torens er niet op waren. Dat is erg belangrijk bij deze foto, maar u ziet wel dat de gevel binnen al verroest was en die is ook zo gebleven in de geschiedenis. Met de bouw van de torens is men in 1901 begonnen. Ik weet niet hoe lang de bouw heeft geduurd.

Van 1906 hebben we ook een foto van de binnenkant van de kathedraal. Het is erg interessant om het te vergelijken met wat we nu aan de binnenkant hebben. Wat opvalt, is dat het grote kruisbeeld er nog niet hing in 1906. U zult dus zien dat de lampen zijn afgestemd op de lampen in die tijd. Ik denk dat het petroleum lampen waren, geen gas lampen. U ziet daar een bar in het midden. Wat die precies deed ten tijde van die foto weet ik niet. Meneer Fokké maakte me er ook attent dat in 1906 de bogen boven inkepingen hadden. Ze waren net een raderwerk en dat is eruit gegaan. Waarschijnlijk bij de eerste restauratie in 1977. Een leuke foto.

Dan een foto uit 1930. Ik vind dit vind een schitterende foto en eigenlijk zou het als logo van de Kathedraal kunnen dienen. Heel plechtig, statig op de foto en heel mooi uitkomend. Hier zijn de torens er al boven op. U weet natuurlijk allemaal dat de Kathedraal op de nationale monumenten lijst staat, zelfs als eerste monument. En ook op de erfgoed lijst van de UNESCO.

Korte geschiedenis. Het is begonnen na de brand van 1821, de Rooms Katholieke gemeenschap had toen behoefte aan een speciaal kerkgebouw. In 1824 hebben ze een koop gedaan van een Joods theater (The Resurrected Phoenix), de herrezen Feniks. Dat was op het terrein waar de huidige Kathedraal staat. De bouw van die kerk heeft toen onder leiding van W. De Vroome plaats gevonden en heeft ongeveer 2 jaren geduurd. In 1826 is het gebouw in gebruik genomen, als kerk en pastorie. Ik heb flyers uitgedeeld. U vindt de geschiedenis ook vinden in die flyers.

Om verschillende redenen; de kerk was te klein, niet statig genoeg, niet plechtig genoeg, heeft het toenmalige bisdom besloten om een nieuwe kathedraal te bouwen. Dat werd opgedragen aan Frater Frans Harnos, een man die van huis uit geen architect was, maar wel een bouwkundige. Hij heeft de vorm zoals hij die had uitgeprobeerd in Coronie, waar de kerk Buitenrust nu staat gebruikt. Die vertoont qua voorgevel hetzelfde beeld als de Kathedraal. En wat blijkt, net als de meeste priesters die we in Suriname hebben gekend, kwam Frater Harnos ook voort uit de orde van de Redemptoristen. Het was een soort algemeen ontwerp. Daar heeft hij gebruik van gemaakt, zowel in het gebouwtje van Coronie. U vindt dat zelfde ontwerp van de gevel in Roosendaal, Nederland maar ook in de basiliek van Bosten in de Verenigde Staten. Voor een bouwkundige heeft hij fantastisch werk gedaan, want hij heeft toen in die tijd de nieuwe Kathedraal gebouwd over de oude, bestaande, men zegt theater, maar het was natuurlijk een kerkgebouw geworden, de herrezen feniks. Dat moet een fantastisch werk zijn geweest in die tijd. In 1883 heeft de eerste steenlegging plaats gevonden en in 1885 vond de inzegening plaats van de nieuwe kathedraal. Daarmee zijn de Surinaamse houtsoorten gebruikt, voor de draagkracht van het gebouw. Ik ben geen bouwkundige, maar het heeft een hele typische constructieve draagkracht. De grote boomstammen zijn 17 meter lang en op 4 hoekpunten geplaatst. Boven heeft de pater een constructie gemaakt waar het houtwerk bij elkaar komt en goed gedragen werd. Misschien zal meneer Dikland deze uitleg beter kunnen geven dan ik, maar helaas ik kan dat niet zo goed, maar het is een heel mooie constructie geworden die meer dan honderd jaren lang heeft gestaan, tot dat en daar kom ik later weer op terug, totdat het gevaar kwam van instorten van de Kathedraal. En die verwringing is duidelijk te zien geweest, en nog altijd kan men de verwringing zien, waarbij zon- en regenwerking, op hebben ingespeeld.

Ik zie nog hoe architect Chin Wong Ju - en dat is opgenomen door de STVS - in de kathedraal kwam en naar het gebouw keek en zei: 'hij komt naar beneden, hij komt zeker naar beneden'. Dat sloeg de schrik natuurlijk om ons hart af. Dat is sowieso het gevaar dat daar aan verbonden was. We zijn dus verschrikkelijk hard gaan werken om te gaan zoeken naar een architect die ons uit de problemen konden halen. We hebben die toen gevonden in de persoon van ingenieur Wim Pollman. Toen Pollman de zaak had bestudeerd, hebben wij een vergadering belegd waarbij alle architecten en aannemers in Suriname gevraagd werden om mee te komen denken. Op die vergadering heeft Bouwman aangegeven hoe hij dacht de kathedraal te kunnen redden en heeft geprobeerd mensen mee te krijgen, zijn ideeën te toetsen aan die van de aannemers en van de bestaande architecten - er is toen een prachtige vergadering geweest - een hele avond lang in ons erf hebben we dat gedaan. Het is heel vruchtbaar geweest en toen heeft Pauwman een zogenaamde 20 stappenplan geschreven, en als onderdeel van het plan zou hij in het concept met een stalen constructie, de houtenconstructie verstevigen. En de draagkracht van de houten constructie die verloren was gegaan om die dan terug te brengen erin, en dan zou hij die dus bekleden met hout, zodat aan het houten gezicht van de Kathedraal er geen schade zou worden geleden.

We hebben drie keer - het is jammer dat de mensen van de Nederlandse ambassade weg zijn - overeenstemming bereikt met de Nederlandse regering over de financiering van ons plan. En alle drie keren heeft de politiek roet in het eten gegoooid. De laatste keer was het minister Erni Brunings. Toen hij naar Nederland ging heb ik hem nog verzocht om aan de Kathedraal te denken. Hier zijn de gedachten en hier zijn de plannen, hij komt terug en zegt dat er vijf miljoen

Nederlands is. Hij zei ook dat we het kregen maar vlak daarop, is het toch verloren gegaan, vanwege de politieke spanningen tussen Nederland en Suriname. De stroom van verdragsmiddelen was stilgelegd. Maar goed, Nederland heeft ons later niet meer rechtstreeks geholpen met onze plannen, maar heeft ons de weg gewezen naar de Europese unie. Daar zijn we beland, en hebben daar de middelen gevonden en gelukkig kan ik u straks melden hoe dat in elkaar zit en waar we staan.

De eerste restauratie van de Kathedraal heeft in 1977 plaatsgevonden, en heeft ook 2 jaar geduurd. Daar is toen iets gebeurd, en het is fout gedaan. De oude leien die op de kathedraal lagen, heeft men toen weggehaald. Men heeft kunst leien, die de zelfde kleur hadden, dezelfde grootte en die er werkelijk fantastisch uitzagen, gebruikt. Ik kan me wel indenken dat de mensen die keuze hadden gemaakt, gekozen hebben voor kunstleien. Na twee jaren bleek dat die kunstleien door de werking van zon en regen niet zo goed hun beschermingstaak konden vervullen als de oude leien, want ze namen vocht op. Dat plafond werd steeds zwaarder. De druk vanuit het plafond op de draagconstructie heeft de wanden toen naar buiten geperst, waarbij de wand naar de Surinaamsche bank hing. Als u daar staat dan zegt u mijn god, hoe kan het er nog staan? Want je ziet de bocht er helemaal in. Toen Pollman erop is gaan werken heeft hij toen zinkplaten laten aanbrengen op bepaalde plaatsen. Toen heeft het bijna zijn oorspronkelijke vorm teruggekregen. Het is niet helemaal gelukt, maar we verwachten dat het bij de muur restauratie wel zal verbeteren.

In 1989 vonden we als instituut dat het niet meer verantwoord was, om aan de lopende hand steeds diensten te houden in de kathedraal en hebben wij de kathedraal gesloten. Uiteraard mede met het bedrijfsdoel en de beleidsmakers in dit land hebben wij het zover gekregen dat ze middelen ter bezitting krijgen die ze mee zouden denken om de kathedraal te redden. En het is hier zowel Pollman natuurlijk die met zijn pijpen constructie de draagkracht heeft weten te ondersteunen. Ook Reemas profiteerde. Reemas heeft toen de joint venture gemaakt met een Belgisch bedrijf International Restoris, nog altijd een NV in oprichting. Die hebben toen de pijpen constructie aangebracht op ons gebied. In die tijd hadden we de gedachte dat de nieuwe restauratie binnen een paar jaren zou plaatsvinden. Helaas, we konden die pijpen constructie niet meer missen. En natuurlijk heeft meneer Rien Brown van Reemas gevraagd wie zou betalen voor de pijpen. Hij vroeg aan Stibeka, wie nou in godsnaam betaalde voor de pijpen die daar staan? Maar we moesten die man helaas teleur stellen, want we konden dat geld niet opbrengen. Ik zei hem; jij en ik weten precies wat er gaat gebeuren als jij de pijpen weghaalt. Maar je hebt die vrijheid, dus ik moet Reemas hartelijk bedanken dat ze de pijpen constructie alsmaar hebben gelaten, in de hoop dat in de restauratie plannen de muur van die pijpen mee zou kunnen worden genomen. Dat hebben we ook geprobeerd. Maar dat is volledig afgewezen door de restaurateur en de financierders. Het was zelfs een onderdeel dat het niet meegenomen mocht worden. Reemas valt dus wat dat betreft tussen wal en schip. Maar we hopen dat als de aannemer die er nu moet komen voor de murenrestauratie de huur daarvan kan worden meegenomen, zodat er iets van een vergoeding aan Reemas erin zal zitten, maar dat is werkelijk een dramatisch verhaal.

Vanaf 1989 hebben we op dus allerlei mogelijke methoden geprobeerd om aan financiering te komen voor de restauratie. In feite leek het erop dat we zouden slagen, en we zijn dus steeds door gegaan met plannen maken. U ziet daar wat beelden, het interieur is helemaal vervaardigd van cederhout, dat cederhout daar komen de termieten, de wormpjes niet aan, daar kunnen ze niet aan komen, het is hard voor ze. Dat houtsnijwerk bij de kathedraal niet, maar ja dat weet Pater Mulder allemaal veel beter dan ik, dat heeft ook een vast verhaal. Dat is een ontwerp van pater A. Borret. Hij was eerst geen pater, hij was een jurist, maar later is hij priester geworden. U zult dus zien als je de Kathedraal binnen komt, dat het houtsnijwerk al begint bij die ingang. En dat is prachtig, vooral bij de doopfont, maar ook bij die gewelven. In de kathedraal bij de ingang zie je dat houtsnijwerk op een geweldige manier. Maar naar mate je verder naar voort schrijft, houdt het plotseling op. Hij is namelijk direct overleden, hij heeft niet meer kunnen ontwerpen eraan, en er was kennelijk geen andere dat zie je hier duidelijk.

De technische gegevens, de lengte van de kathedraal is 54 meter, de breedte 17 meter. Achter de kathedraal is een sacristie die is bijna 11 meter, de breedte van de sacristie is 5 meter 70. De plafondhoogte van het middenschip is 14,25 meter, de hoogte van de kapconstructie is 5,5 meter, de hoogte van de torens aan de straat zijde, aan de Henck Arronstraat, zijn 24,30 meter en de schut daarop nog 15 meter verder en inhoud 15.500 kubieke meter. En met deze gegevens kunnen we zeggen dat de kathedraal, en wij zeggen natuurlijk met trots, het grootste houten gebouw is, natuurlijk niet alleen in Suriname maar ook van de regio en wellicht zeggen we als kathedraal, van de hele wereld.

Onderhoud. Iedereen die naar die kerk kijkt ziet natuurlijk de verslechtering van de planken, van het houtwerk, van steenwerk. Als u foto's van vroeger ziet met steenwerk onderaan van de kerk dan ziet u nog openingen. In verloop van tijd hebben we de openingen moeten beveiligen, want zwervers en junkies gingen erin, en als het koude nachten waren, dan haalde ze het nog in om een vuurtje te stoken onder die kathedraal. Dus u kunt zich allemaal indenken wat heeft plaats gevonden. We hebben dat allemaal moeten beveiligen, we hebben later een wacht moeten aanleggen en dat was ook onvoldoende. We hebben nu na een jaar vier punten. We hopen dat de Kathedraal beter gesloten is. We hopen dat we nu minder last hebben van de junkies en de zwervers. Maar u ziet planken verrotten. We hebben Reemas gevraagd om die openingen en gaten die zijn ontstaan, te restaureren. U ziet dat we het nog niet goed hebben kunnen doen. We hebben daar zink voor moeten gebruiken, maar in elk geval daardoor voorkomen we dat de regen inslaat en bederf en lekkages verder gaan.

We hebben op verschillende momenten, de zijwegen ondersteund, en ook in de kerk. Pollman zei ons later wat de krachtenwerking betreft, heeft dat nauwelijks eigenlijk invloed gehad, maar voor je eigen gevoel in die tijd als niet deskundige meenden we dat we dat moesten doen. U ziet daar ook voorbeelden van extra palen aangebracht. Ook dat helpt natuurlijk, maar het is echt niet de grote constructieve bijdrage.

U ziet dat in 1995 de stellages erbij zijn gekomen. Toen was dus Pollman aan het werk. U ziet dat we verschillende planken hebben moeten vernieuwen en we hebben het dus niet echt in oude staat terug kunnen brengen. Je moet er voor zorgen dat de restauratie verder gaat.

Bij de financiering is een van de vragen, hoe weet ik als je over tien jaren niet opnieuw terug bij me bent? Wij moesten met plannen komen om te garanderen dat het onderhoud zodanig zou zijn dat we nog eens een keer voor honderd jaren zouden kunnen gaan, voordat we aan een nieuwe restauratie toe zouden zijn.

Wij hebben voorgesteld in het kader van die plannen om de kathedraal niet alleen maar te gebruiken als kerk. Laat het multifunctioneel zijn. We denken natuurlijk aan voortzetting van het religieus gebouw, maar ook aan het cultureel gebruik, niet cultureel gebruik, toeristisch gebruik. We gaan een vereniging oprichten, we hebben het al, vrienden van de kathedraal, maar dan tegelijkertijd moeten we dusdanige voorzieningen treffen dat het een modern gebouw wordt. Ik zal dat straks even aangeven, wat de voortzetting van het religieus gebruik betreft, ik denk dat u dat wel begrijpt. We willen die kerk blijven gebruiken voor erediensten, en speciale doopdiensten als iemand werkelijk een hele mooie grote doopdienst wil hebben. Waarom zou je daar niet extra voor willen betalen? Ik geloof van wel. Idem dito bij begrafenissen, idem dito bij speciale trouwgelegenheden. Ik geloof dat je daarvoor een tarievenstelsel moet maken, en dat dan bij bijzondere diensten. Als de kathedraal vol is met mensen, dan moet er flink opgehaald worden ten behoeve van onderhoud van de kathedraal.

Cultureel gebruik van het gebouw, als concert gebouw de akoestiek van de kathedraal is fantastisch. Werkelijk, meneer Sniijders, als u met uw koor daar bent, dan hebt u de beste plaats om het geluid van uw koor goed uit te laten komen. Nergens in Suriname komt het koor van u zo uit als in de Kathedraal. Orkesten, muziek uitvoeringen, school bijeenkomsten, diploma-

uitreikingen en dergelijke, exposities, niet culturele congressen, congressen met workshop, vergaderingen, tentoonstellingen, ontvangsten, toeristisch gebruik, dan denken we aan rondleidingen. U kunt zich niet voorstellen hoe mooi men de kathedraal vindt. Ik ben een keer in de kathedraal geweest, komt er een man binnen en ik zag dat hij achteraan bleef staan. Ik ben naar hem toegegaan en ik zei u mag best naar binnen komen hoor. Hij zegt dat hij zo onder de indruk was en het zo mooi vond, dat hij niet durfde naar voren te lopen.

We hebben met onze rondleiding voordat we de kathedraal opnieuw sloten aardig wat geld binnengehaald. De kathedraal moet een nieuw karakter krijgen, voorzieningen zoals sanitair moeten er in komen, de lichten moeten beter worden, er moet stroomaansluiting zijn, er moeten data lijnen zijn voor de fax en e-mail en dergelijke en uiteraard moet de beveiliging van het gebouw honderd procent zijn.

Denk aan de verzekering van dergelijke gebouwen, wie claim je daarvoor. Dat is verschrikkelijk zwaar. Uiteraard moet er administratieve ondersteuning zijn. We hebben een begroting gemaakt voor het onderhoud en we kwamen drie jaar geleden op een bedrag van tachtig duizend dollars. Meneer Dikland wijst me er op dat het waarschijnlijk teveel is. Maar er zijn problemen wat onderhoud betreft. Als er plotseling weer termieten zijn die helemaal bovenin zijn, dan moet je een grote stallage eerst neerzetten, wil je het weghalen op een goede manier en dat geldt natuurlijk ook voor verrotte planken en dergelijke. De kosten zijn heel hoog. Een verfbeurt aan de buitenkant, elke vier jaar, als je hem goed wilt onderhouden kost enorm veel geld.

Waar staan we nu wat de toekomst betreft? We hebben gelukkig binnen het kader van de middelen die door de Europese unie ter beschikking zijn gesteld, 2.8 miljoen euro, architecten kunnen vinden uit Italië die zich hebben ingeschreven. Daar is hun totaal honorarium voor uitgetrokken van vijf honderdduizend euro. De aannemer zal ook middelen nodig hebben (een eigen honorarium), laat dat drie ton zijn, dan praat je over twee miljoen Euro voor de restauratie zelf. We kunnen zeggen dat is zeker te weinig. Maar in elk geval gaan wij daarmee een heleboel kunnen doen. En alle technische plannen voor de nieuwe restauratie zijn gereed. De Italiaanse architecten hebben wat dat betreft fantastisch werk in snel tempo verricht. Dat is professor Gennaro Tampone en mevrouw Patrizia Barucco van het Italiaanse bedrijf ARS Progetti.

De Italiaanse architecten zeggen als we het dak aanbrenge, dan blijft het honderd jaar staan. De draadspanningen zijn zodanig dat hij garandeert dat de kathedraal nog eens honderd jaar zal blijven staan. Uiteraard moet het onderhoud wel goed blijven plaatsvinden.

Dan een toekomst droom. Daar hebben de Italiaanse architecten ons ook bij geholpen. Zij zeggen wij moeten iets doen aan de beplanting, aan de zijkant en aan de voorkant. Dat sportgebouw, dat helemaal is verrot, zeggen ze, moet je niet afbreken. Maak een museumpje over de kathedraal en een cafetaria met shop. Het moet een levendiger geheel worden van toeristisch gebruik en informatie mogelijkheid voor scholen en anderen. Laten we dat ook in de plannen opnemen en zij hebben een begroting daarvoor opgesteld, die uitkomt op een totaal bedrag van drie duizend euro. Als we dat hebben, kunnen we dat gebouw restaureren. Dat kunnen we inderdaad omtoveren tot een cafetaria en een klein museumpje. U ziet in de volgende tekening nog steeds de Surinaamsche bank naast de kathedraal, wie zegt dat religie niet samen gaat met geld heeft het dus mis. En dat nieuwe gerestaureerde gebouw, en daarnaast zie ik ook nog het oude patronaat gebouw. Het oude patronaat gebouw heeft nog geen plaats in deze toekomstige plannen, maar volgens mij moet het er wel bij betrokken worden, om er een geheel van te maken.

En dan sluit ik hiermee af, met de hoop dat - want we zijn bezig nu te gaan zoeken naar een aannemer - die vinden. De bezichtiging heeft al plaatsgevonden. Over een maand moeten de aannemers hun bieding doen. Dan hebben wij weer een maand om te beslissen. Ik hoop dat over twee jaar de kathedraal opnieuw gerestaureerd is. Als ik in december 2008 Christmas Carols kan zingen in de kathedraal ben ik tevreden.

Informatieve vragen bij zelfevaluaties J. Brahim & S. Fokké
Discussieleider Wonne Boedhoe

YR: Dank u wel meneer Brahim, het was bijzonder leerrijke informatie door u gepresenteerd. Ja, vol trots zeggen we inderdaad de kathedraal is het grootste houten gebouw ter wereld, als dat nou terecht is of niet. Ik zit ook in die omgeving dus ik voel me er ook bij betrokken. Het is een bijzonder waardevol gebouw. Maar ik heb een vraag. We staan op de wereld erfgoed lijst van UNESCO, maar dan vraag ik me terecht af wat levert ons dat op om op die wereld erfgoed lijst te staan als wij niet op de financiering kunnen rekenen? En dan misschien een vraag waarop u zich heel ongemakkelijk gaat voelen. Als rooms katholiek mens, heeft u ooit aangeklopt bij het Vaticaan, want ik heb altijd gehoord dat het een zeer rijke organisatie is. Wat heeft het Vaticaan gedaan om u bij de ondersteuning van uw christelijk geloof te helpen?

JB: Ik kan gelukkig heel positief antwoorden op de laatste vraag. Er zijn twee aspecten. Een is we hebben in 1995 vijftig duizend dollars gehad van het Vaticaan om brandjes te kunnen blussen bij verschillende momenten van de restauratie. We hebben verder toezegging gekregen dat als wij een verzoek indienen wat binnen hun mogelijkheden ligt, en in het nieuwe bestemmingsplan past, dan mogen we altijd nog een verzoek indienen. Wat levert Unesco op? Ik denk ideale situaties. Men komt kijken naar de kathedraal. Als de toeristen komen en ze weten dat je op de Unesco lijst bent, dan werkt dat alleen maar in je voordeel. Men vraagt zich af waar is de kathedraal en men komt kijken. Ik denk dat we er dus niet tegen moeten zijn dat we op die lijst zijn. Integendeel, moeten we er trots op zijn, maar het levert inderdaad weinig directe materiele hulp om. Maar het kan leiden tot materiele hulp.

Stephen Fokké (SF): Misschien kan ik een aanvulling plegen, de plaats op de werelderfgoed lijst van Unesco levert in feite meer internationale erkenning op. De Unesco heeft niet direct een werelderfgoed fonds, het is er meer voor technisch bijstaan, vernieuwing, niet direct voor restauratie. Het werelderfgoed fonds springt wel bij als er net een grote ramp is geweest of een grote brand. Niet voor een restauratie programma waarbij je dat hele ding gaat opengooien, daarvoor is het werelderfgoed fonds niet. Ik wil daarna nog een aanvulling plegen op de presentatie van Jozef Brahim. U zei dat de kathedraal de eerste is op de monumentenlijst van Paramaribo. De monumenten van Paramaribo zijn in 1999 officieel aangewezen door het ministerie van onderwijs, en verder is de beschikking van de kathedraal toen een aantal jaren eerder opgestart. In die zin, is de kathedraal inderdaad het eerste monument van Paramaribo. De tweede opmerking die je maakte is dat de kathedraal op de werelderfgoed lijst staat. Dat is niet helemaal correct, de kathedraal heeft wel die waarde, de potentie en zeker als object de unieke waarde om op de werelderfgoed lijst geplaatst te worden. Wat geplaatst is op die werelderfgoed lijst is de historische binnenstad site, de historische gebouwen in onderlinge samenhang met de omgeving, het graten patroon, het historische stratenplan, zijn op de site geplaatst. Natuurlijk maakt de kathedraal daar onbewust deel van uit.

RR: Ik wil Jozef Brahim zeggen gaat u zo door, u heeft nog veel werk. Maar ik heb iets ondeugendst naar u toe. U heeft aan meneer Snijders gezegd dat hij een concert kan houden in de kathedraal want de akoestiek is heel goed, maar meneer Snijders en mevrouw De Bruin weten heel goed dat we in de grote stadskerk een ontzettend goede akoestiek hebben. Dank u wel.

JB: Klopt, we gaan een keer competitie houden.

4. Werkgroepen

Thema 1 Samenwerking tussen erfgoedinstellingen

Presentatie Werkgroep1

Hillary de Bruin

In onze werkgroep hadden we Cultuurstudies. Cultuurstudies, die zichzelf al heeft gepresenteerd, dus de zaken die besproken moesten worden waren voor een deel al uitgewerkt. We hadden Lisibeti Music Performing Arts via Dana Paulus. We hebben twee projecten die via Nederland naar Suriname opgang worden gebracht en wel Nederlandse Marron kinderen en een centrum voor de Guyana's die zullen gaan lopen via Astrid Spier. Mevrouw Spier woont en werkt deels in Nederland en deels in Suriname. Ze is bezig met Nederlandse Marron kinderen die naar Suriname komen op zoek naar hun roots. Ze zullen videoproducties maken in samenwerking met Marron kinderen hier. En het andere project dat ze opgang zet is een cultureel centrum voor de Guyana's vanuit Suriname.

We hebben aan de tafel gehad, de Staatscollectie. Staatscollectie is onderdeel van het directoraat Cultuur. De vertegenwoordiger is Rodney Tjon Poeng Gie. Het Bidesia project was door twee mensen vertegenwoordigd, Jan Soebhag, die 9 jaren bij Cultuurstudies gewerkt heeft en het klappen van de zweep voor wat betreft het veldwerk kent. Jan Soebhag zat er voor het Bidesia project en als vertegenwoordiger van een sociaal culturele vereniging. Van het IMWO is er Eric Jagdew ook voor het Bidesia project binnen de werkgroep. En dan was er Maurits Hassankhan voor het IMWO met het Bidesia project en namens het Lands Archief.

We hebben ons gebogen over de vraag: Wat is gedeeld erfgoed? Moeten we dat vastpinnen aan 1975? We zijn van mening dat het gedeeld erfgoed niet ophoudt in 1975. Juist de onafhankelijkheid heeft gemaakt dat een deel van onze bevolking naar Nederland is gegaan waarbij zij een deel van het cultureel erfgoed mee brachten. Een zekere dynamiek is op gang gebracht wat betreft ons erfgoed door deze diaspora. Er is grote mobiliteit. Wij vinden dat ook na '75 gesproken kan worden over gedeeld erfgoed. En dan is er een voorstel om het Aziatische gedeelte mee te nemen. Dat had Maurits Hassankhan al eerder op de ochtend gezegd. Voor een aantal aspecten van het cultureel erfgoed moeten India, Indonesië en China ook tot het gedeeld erfgoed worden gerekend. We hebben als instellingen elkaar geïnformeerd over de werkgebieden. Het IMWO is gekoppeld aan de Faculteit der Maatschappijwetenschappen en heeft in het verleden via het ISO en het IMWO talenonderzoek gedaan. Verder wordt er historisch en cultureel onderzoek gedaan. Alle faculteiten die aan de Anton de Kom Universiteit verbonden zijn, kunnen bij het IMWO terecht voor onderzoek. Op dit moment loopt het traktaten onderzoek. Dit wordt door Eric Jagdew uitgevoerd. Hij is historicus en dat onderzoek is opgezet op verzoek van meneer Moiman. Een ander groot project via IMWO is het Bidesia project.

Het Lisibeti Performing Arts werkt heel veel met projecten voor jonge muzikanten. Ze hebben net op de markt gebracht een piano boek Caraïbische muziek, welke te koop is.

De Staatscollectie. Naar voren is gebracht dat de selectie commissie voor het aankopen van kunstwerken door de staat steeds verandert. Dat is niet handig voor de continuïteit van het werk. Er wordt momenteel niet actief aangekocht en er is geen afdelingshoofd. Dat is tekenend voor het feit dat er onvoldoende aandacht is voor het beheren van de collectie. We hebben in Suriname geen national gallery. Dat zou ontwikkeld moeten worden. Binnen de Staatscollectie probeert men een aantal zaken te digitaliseren.

Het EBG archief is met prof.Lamur bezig collecties te digitaliseren. Er zijn twee mensen die getraind worden en via het scannen wordt het een en ander gedigitaliseerd.

Onder Lands Archief vallen alle archieven van de overheid en sinds enige tijd ook de parastatale bedrijven. Desondanks is er veel materiaal dat nog bij de ministeries ligt. Er is een tekort aan

personeel voor ontsluiting. In vele gevallen is het materiaal niet in goede staat. Binnen het archief loopt momenteel het micro film project waarbij archieven hier worden gefilmd. Dit gaat dan naar Nederland. Er wordt ervoor gepleit dat een unit hier wordt opgezet om al het werk in Suriname te doen.

Dan was de vraag of er voldoende basis aanwezig is voor erfgoed beheer. Het is duidelijk dat, dat niet zo is. Er is onvoldoende deskundigheid aanwezig en ook onvoldoende apparatuur. De infrastructuur moet dringend verbeterd worden. Bij het Lands Archief is er zekere verbetering te merken. Er wordt al 5 jaar gewerkt aan het digitaliseren en professionaliseren van het werk. Het is nog niet voldoende en er is nog geen eigen website. Ook bij de EBG is er onvoldoende deskundigheid, want er is nog niet eens een eigen archivaris.

Welke inhoudelijke en organisatorische aanknopingspunten hebben we gevonden? Bij het IMWO, de universiteit en Cultuurstudies blijkt dat er veel gemeenschappelijk werkgebieden zijn. Er is aanbevolen dat het IMWO, de universiteit (Faculteit der Maatschappijwetenschappen) en Cultuurstudies met elkaar om de tafel gaan zitten om bepaalde projecten samen uit te voeren. Juist omdat we veel zwaktes hebben - elk op ons eigen terrein - is het aan te bevelen om de programma's op elkaar af te stemmen en samen te werken. Er is een voorstel naar voren gekomen dat de bestudering van cultureel erfgoed traditioneel vanuit het wetenschappelijke veld geschiedt, maar er wordt voor gepleit dat er voldoende afstemming plaatsvindt met de culturele werkers in het veld, omdat ook bij hen en andere instanties die niet op wetenschappelijke basis gestoeld zijn heel veel gebeurt op het gebied van het erfgoed. Zo zou je in ieder geval de onderlinge betrokkenheid en de uitwisseling van informatie naar elkaar toe kunnen vergroten.

Presentatie werkgroep 2

Elfriede Baarn

Ik denk dat het bij mij iets korter zal zijn, omdat er veel overlappingsen zijn. Op de eerste plaats hebben we gebrainstormd over de vraag wat eigenlijk gedeeld cultureel erfgoed is. Na veel discussie kwamen we tot een vergelijk met elkaar. Eigenlijk werd vastgesteld dat gedeeld erfgoed bestaat uit twee of meer zelfstandige entiteiten die een bijzondere waarde hechten aan iets of aan hun cultuur of de erfenis daaruit en zich gezamenlijk inspannen voor behoud en beheer. Er zijn natuurlijk ook andere randvoorwaarden, maar ik denk dat die al eerder genoemd zijn. Uitgaande van dat begrip zijn we gaan kijken naar informatie van eigen instellingen. Wonne werkt bij Cultuurstudies, maar vanuit haar ervaring gaf ze aan dat bij Javaanse culturele organisaties het soms moeilijk is om door te dringen om informatie over cultuur of culturele eigendommen te verkrijgen vooral als je een andere levenshouding hebt aangenomen dan wat gangbaar is binnen de gemeenschap. Als jij uit een Moslimgemeenschap als Christen daarover informatie wil en het ook gebruikt voor de wetenschap, dan ziet men je als verrader of als een uitbuiters. Wat helemaal niet de bedoeling is, het is juist het delen met anderen en verheffing van de eigen cultuur. Zij haalde een aantal voorbeelden aan. Dat is tevens ook een barrière bij beheer en behoud van cultureel erfgoed, omdat mensen ook sterven met opgedane kennis uit het verleden.

Herman komt van de muziekschool en hij heeft al een inleiding gehouden. Ik denk dat hij voldoende informatie heeft gegeven waarmee hij bezig is en de hoedanigheid van waaruit hij dat doet. Jerry heeft het voornamelijk over het IOL gehad waar hij docent is. Hij is tot de slotsom gekomen dat studenten jarenlang dezelfde soort thema's gebruikten voor hun scripties en werkstukken. Dat verandert nu omdat ook onderwerpen die vooral te maken hebben met het cultureel erfgoed aan bod komen. Naar zijn gevoel en die van ons werkt dat uitstekend. Mevrouw Raveles is uitdrager van de Dobru stichting. Dobru is een van onze grootste cultuurdragers geweest. Hij heeft ontzettend veel informatie achtergelaten zowel als politicus, als schrijver op verschillende manieren. En dit bezit heeft ze met anderen gedocumenteerd en is bezig dat te beschrijven en vast te leggen zodat het ook toegankelijk gemaakt kan worden voor derden. Er wordt ontzettend veel ingestopt, omdat het heel waardevol materiaal is.

Sieglien komt van het vrouwencentrum NVB en heeft onder haar beheer de Johanna Elsenhout bibliotheek. Het materiaal en het werk van Johanna Elsenhout wordt op diverse manieren vastgelegd en gepromoot zowel nationaal als internationaal. Maar de bibliotheek heeft een grotere werking, want ze hebben niet alleen materiaal van Johanna Elsenhout maar alles wat met vrouwen te maken heeft. De Johanna Elsenhout bibliotheek is onderdeel van de Nationale Vrouwen Beweging en ik denk dat, dat al een heleboel zegt. Verschillende mensen hebben daarbij hun bijdrage geleverd zoals studenten van het IOL, Mildred Caprino en nog andere Surinamers. Volgend jaar vieren zij hun lustrum. Elfriede Baarn ondergetekende, geeft aan dat ze voorzitter van NAKS is. Naks wordt volgend jaar 60 jaar en vanmorgen heeft Jack NAKS enigszins belicht in zijn werkzaamheden. Een van haar grote wensen voor het jubileum jaar is een mini documentatie centrum. Het is al opgestart twee jaar terug, maar het is niet wat het wezen moet. Er is ontzettend veel materiaal dat hier en daar verspreid lag. Vooral het oraal materiaal wil de organisatie goed vastleggen omdat het heel waardevol is. We hebben van SWI ondersteuning gehad recentelijk, maar er is nog veel meer. Niet alleen binnen de organisatie, maar ook daar buiten. De grootste doelgroep is jongeren. En aan de jongeren wordt niet alleen interesse gewekt om hieraan mee te werken maar vooral om zelf te interviewen en zelf vastleggen, zodat ze daadwerkelijk betrokken zijn en on the job getraind worden. Helemaal eens met Jerry merken we dat grote groepen studenten bij ons komen voor informatie, maar ook om aan te leren fos ten preys, tori's e.d. Eigenlijk alles wat met de Afro-Surinaamse cultuur te maken heeft.

Alex heeft het gehad over zijn hoedanigheid als historicus, waarbij hij vooral de Afro-Surinaamse cultuur heeft onderzocht en veel over heeft geschreven. Hij gaf enkele voorbeelden. De geschiedenis van de watergodin, die op verschillende manieren genoemd wordt in verschillende culturen. De naamgeving van de Afro-Surinamers uit de slaventijd, omdat dat meewerkt aan het identiteitsprobleem dat nakomelingen van de tot slaaf gemaakte Afrikanen hebben bij de trauma verwerking. De geschiedenis van de herdenking van 1 juli is een ander voorbeeld. Ook zaken als waarom zijn alle archivarissen wit. Het is een hele mooie vraag, omdat wij hebben onderzocht waarom zwarten mensen altijd dansen en bij elke gelegenheid. En ik geloof dat het heel interessant is om dit soort onderzoeken te doen. De belangrijkste doelgroep zijn de jongeren en de Nederlanders.

Erna kwam als laatste, omdat ze aangaf dat ze duidelijk nieuw is in deze materie. Maar zo nieuw is ze weer niet, omdat ze heel duidelijke zaken aangaf van de bibliotheek op de universiteit. Ze zei dat een database heel belangrijk is en een ieder zou hieraan moeten bijdragen. Het gaat specifiek over Surinaamse werken. Het is noodzakelijk voor de Surinaamse samenleving omdat zij meer weet krijgen van het eigene. Gelijk daaraan gekoppeld hebben we de 2 laatste vragen tot een geheel gemaakt. Zij gaf aan dat er meer netwerken moeten bestaan tussen alle actoren op dit gebied. Er is voldoende basis voor een goed erfgoed beheer, maar geld speelt daarbij een rol en ook het openstaan naar elkaar toe. Vooral het samenwerken, omdat je door samen te werken minder financiën nodig hebt en meer mogelijkheden kan ontwikkelen. Je hoeft niet te ontdekken wat een ander al jarenlang doet, maar je kan samen tot grotere hoogte komen.

Een heel heet hangijzer is awareness. Men gaat ervan uit dat zolang die totale samenleving er niet van bewust is wat de waarde is en wat het groter doel is er niet veel zal worden bereikt. Ook werd aangedragen dat er structuren moeten komen, waarin dit allemaal ingebed kan worden en dat vooral educatie vanuit de basis, vanuit de scholen van ontzettend groot belang is anders blijven we maar luchtkastelen bouwen op drijfzand.

Presentatie werkgroep 3

Max Scriwanek

Ik ben historicus werkzaam bij het Nationaal Archief in de Nederlandse Antillen. Ik wil ook AWAD bedanken voor de aanwezigheid hier in Suriname als waarnemer bij de workshop. Een korte inleiding van het Nationaal Archief in de Nederlandse Antillen. Misschien weet U dat de Nederlandse Antillen volgens planning in 2007 niet meer zal bestaan. Het erfgoed van het land moet verdeeld worden over 5 eilanden. Eigenlijk is dat al een klein laboratorium project voor AWAD, want we zitten met nationale collecties die ondeelbaar zijn. Er is een aspect van shared memory. We moeten informatie uitdelen en samenwerken. Er zijn nationale collecties die bij de eilanden zullen blijven. Bijvoorbeeld archeologische sites. Dat is informatie in de grond die niet kan worden verdeeld. Dat moet in de vorm van meer samenwerking. Er moet inderdaad nagedacht worden over hoe dat erfgoed beheerd moet worden en aan het publiek op de juiste plek ter beschikking wordt gesteld. In de Nederlandse Antillen hebben we met 3 nationale instellingen het initiatief genomen een stichting op te richten. Eigenlijk is het geen stichting, het is een alliantie, een samenwerkingsvorm, die heet Shared memory of the Dutch Caribbean. In januari van dit jaar zijn we ermee gestart in St. Maarten, net als hier ook met workshops, met culturele instellingen van alle eilanden. Daarbij is naar voren gebracht dat Suriname er ook bij betrokken moet worden. Bij deze wil ik dat mededelen aan iedereen hier aanwezig. U kunt daar informatie over vinden op een website. Dat is nationalarchives.an. Op de frontpage ziet u een link naar de groep shared memory of the Dutch Caribbean. Voor Suriname hebben we een contactpersoon, Ramon Cumberbatch van het Lands Archief.

Over de rapportage hier. We konden het eigenlijk niet eens worden over een definitie wat gedeeld cultureel erfgoed is. Een participant noemde het een mythe. We hebben een definitie van het iets ter complementering van de eigen geschiedenis en eigen identiteit van een land. Dus het kan zijn dat een gedeelte van het erfgoed in een ander land ligt. En om dat te complementeren moet er toch samengewerkt worden om het ter beschikking te stellen aan het publiek. We hebben een meer praktische omschrijving van het gedeeld erfgoed, dat is eten, drinken, kleding, architectuur, taal. We hebben er over gediscussieerd, we hebben ook schema's op papier gezet met ringen, rondjes waarin overlap zit. En eigenlijk een klein gedeelte van die overlap is het gedeelde erfgoed, maar niet het gehele erfgoed van een land is gedeeld erfgoed zoals een schilderij van Rembrandt voor mensen in Suriname niks heeft. Een definitie hebben we niet.

De rapportage per instelling. Ik begin met Ramon Cumberbatch van het Landsarchief Suriname. Er zijn nu digitaliseringactiviteiten, ontsluitingsprojecten, burgerlijke standsregisters, registers van de districtscommissarissen. Er is een project om de taken van de archiefdienst te promoten, het meer bekendheid te geven. Het conserveren van archiefstukken is een kerntaak van een archiefdienst, materiële verzorging. Dan is er een project over huisvesting. Ik kan me dat heel goed voorstellen. Wij op Curaçao hebben ook onze zorgen over huisvesting. Eigenlijk als je het erfgoed wil behouden is een goede huisvesting het eerste schild, zeker in een klimaat als van Suriname. Ik denk dat papier snel zal vergaan als het niet goed wordt gehuisvest. En daarna komt het ontsluiten en delen van informatie, digitaliseren bijvoorbeeld. Een taak van Lands Archiefdienst is het toezicht net als op Curaçao. Dat is een wettelijke taak. We moeten toezicht houden op het beheer van andere instellingen, omdat de Archiefdienst in de toekomst het beheer overneemt. Het archief wordt overgedragen naar de nationale archieven en met het overdragen wordt de informatie openbaar, dus toegankelijk voor het publiek. En het opleiden van kader is een project dat nu bezig is bij het Lands Archiefdienst.

Verder zat aan tafel Stephen Fokké van de stichting Gebouwd erfgoed. Ik ken Stephen, want hij heeft een lezing gehouden op Curaçao bij het maritiem museum over de nominatie van historisch Paramaribo op de wereld erfgoed lijst en het beheer van de monumenten. De activiteiten die vanuit zijn instelling op dit moment worden ontplooid zijn inventarisering van het gebouwd

erfgoed en voorbereiding van nominatie van andere delen. Verder aan tafel Philip Dikland, architect en ook onderzoeker. Hij is bezig met een project om kaarten van de dienst domeinbeheer in te scannen. Een groot gedeelte daarvan is al gedigitaliseerd en komt in aanmerking om gedeeld te worden. Iedereen kan het raadplegen, zeker omdat het is overgedragen aan de Lands Archiefdienst, dus het is openbaar. Dat betreft documentatie over plantages, maar ook geschiedenis over plantages. Nadia Dankoor, een gepensioneerd lerares Nederlands en Aardrijkskunde, houdt zich bezig met de klederdracht vanaf de slaventijd en dan in de vorm van exposities en lezingen. Narinder Mokamsing, indoloog, doet 2 studies; 1 over volksmuziek onder Hindostanen. Informatie daarover wordt gedocumenteerd, onderzoek wordt gehouden voor uiteindelijk een publicatie. Het andere is het Bidesia project. Het gaat over mensen uit India die geëmigreerd zijn, een diaspora vanuit India, maar dan speciaal in Suriname. Maar ook wat het doet voor degene die achterblijft in India. Dit is vooral een oral history onderzoek.

Dan zijn er een aantal kernvragen waarmee we ons hebben beziggehouden en dat is, is er voldoende basis voor erfgoed beheer. De belangrijkste conclusie is dat er altijd een tekort aan middelen en voldoende personeel blijft. Maar met de schaarse middelen die er zijn heb ik hier begrepen worden al heel veel initiatieven ondernomen, dus het enthousiasme draagt de projecten en ik heb ook begrepen dat er voor monumenten veel meer middelen beschikbaar zijn dan voor papieren erfgoed. Voor de Land Archiefdienst moet nog heel veel werk worden verzet.

Als laatste wil ik ingaan op de vraag, waar de organisatorische en inhoudelijke aanknopingspunten tussen de verschillende instellingen liggen. Daarbij is vooral geconcludeerd dat samenwerking tussen de instellingen van belang is om het erfgoed compleet aan het publiek ter beschikking te stellen. Netwerken, digitalisering is ook heel belangrijk. Maar daarbij is ook gezegd dat digitalisering niet echt voor het behoud van het erfgoed zal zorgen. Dus het is van belang het uit te wisselen. Want met digitaliseren behoud je iets misschien voor 20 jaar.

De Bruin: Ik moet een kleine aanvulling plegen bij mijn voordracht van daarnet. Bij het doorgeven welke disciplines en instellingen we aan de tafel hebben, heb ik verzuimd bij het EBG archief de naam van mevrouw Rijkaard door te geven.

Thema 2 Samenwerkingsprojecten

AvS: U zult gemerkt hebben in tegenstelling tot gisteren dat alles op z'n Duits ging, planmatig debat. We zijn vandaag in een ander ritme terechtgekomen, waardoor alles een beetje langer duurt. We gaan nu beginnen met het werkgroepgedeelte. Eigenlijk is het een vervolg op hetgeen we gisteren hebben gedaan. We gaan in ieder geval nog concreter te werk. We hebben met elkaar gesproken over informatie uitwisseling en samenwerking. Nu gaan we met elkaar proberen om contouren van projecten van gedeeld erfgoed gebied te formuleren. Het is niet bedoeld als spel of zo maar een oefening, maar dit komt uiteindelijk in het verslag te staan. Het zal gebruikt worden tijdens de grote conferentie in december. Dat betekent dat de contouren die hier geschetst worden op de een of ander manier ook in concrete projecten terecht zullen komen. Dus hoe completer de samenwerkingsprojecten zijn tussen de instellingen, hoe groter de kans is dat het tot grotere projecten kan leiden. Dat is het doel van dit werkgroepgedeelte. Het idee is om even niet naar geld te kijken, dat is een stukje moeilijker want geld speelt altijd een rol, maar zet dat even op de achtergrond en bedenk met elkaar als groep of subgroepen wat het ideale project zou moeten worden. Het ideale project is aan een aantal voorwaarden gebonden. Het mag geen project zijn dat al bestaat, want dat loopt al, het is al bedacht. Het is echt bedoeld om iets creatiefs, iets nieuws te gaan doen. Een andere voorwaarde is, er moeten meerdere erfgoed instellingen betrokken zijn, geïnteresseerd zijn in het project. Geld komt natuurlijk weer op de proppen, want er moet een creatieve manier gevonden worden om in ieder geval lokaal ook geld te genereren, zoals de heer Brahim net ook eindigde door allerlei dingen op te noemen rondom de kathedraal. Er moeten voorzichtige suggesties gedaan worden waar geld nationaal en internationaal te vinden

zou kunnen zijn. Dat is het minst belangrijke, dat kan in een later stadium. Dat is het eerste deel van de opdracht. Het tweede deel van de opdracht is op basis van het eerste idee. Een stappen plan formuleren en zo concreet mogelijk een presentatie houden.

Verslag Werkgroep 1

Hillary de Bruin

In onze werkgroep zit het nationaal archief, het Imwo, de universiteitsbibliotheek, Gebouwd Erfgoed en Cultuurstudies. We hadden ook aan de tafel EBG archief en mevrouw Dankoor uit de Afro-Surinaamse sectie. Voor de lunch hebben we de contouren uitgezet. We hebben gebrainstormd over welke projecten tot stand zouden kunnen komen en we hebben drie gebieden geïdentificeerd die met elkaar gelinkt kunnen worden. Na de lunch hebben we getracht om alvast het plan een beetje uit te schrijven. Die kunnen we in drie projecten onderbrengen. Ik doe de rapportage, maar daar waar ik minder duidelijk ben, kan Alex mij bijstaan. Het eerste project dat we hebben geïdentificeerd noemen we een technische unit voor erfgoed beheer en dat houdt in dat we het algemene doel dat we voorlopig voorzichtig hebben geformuleerd, het toegankelijk maken van het immateriële en materiele gedeelte erfgoed, sowieso voor onze gedeelde samenleving is. Als we denken aan een technische unit voor het erfgoed beheer, dan moet je alvast denken aan welke ruimte daarvoor ter beschikking komt, dan zullen we dan starten met het inrichten van een studio werkplaats, aanschaf van de nodige apparatuur. Als we aan een locatie denken, dan denken we aan een locatie waarbij je, zij die over een groot deel van de collectie beschikken niet ver hoeven te lopen, om het materiaal te digitaliseren. We dachten dat het lands archief het best daarvoor in aanmerking komt. De apparatuur die wij identificeren is audiovisuele apparatuur, voor digitalisering van het materiaal. Er wordt gedacht aan het omzetten van geluidsmateriaal op cassette bandjes of reel to reel tapes naar een digitale versie. Sowieso opname apparatuur met transcriptie mogelijkheden, en dan is er gedacht aan drie technische personen voor onderhoud en bediening van de apparatuur voor de technische unit. Dat is globaal unit 1.

AvS: Mag ik even onderbreken. Wat niet duidelijk is, is dat het de bedoeling is, dat alle instellingen die je hebt genoemd, zoals EBG, daar terecht kunnen met hun archieven voor verfilming, digitalisering. Het is dus niet perse voor het archief, daar wordt het gehuisvest is het idee, maar iedereen kan daar terecht en heeft heel veel kans om er gebruik van te maken.

HdB: Ons tweede project heet voorlopig het Commewijne erfgoed project. Het is de bedoeling dat het gebouwd erfgoed dat in Commewijne is zoals het openlucht museum Nieuw-Amsterdam, Mariënborg met de suikerfabriek, Frederiksdorp, met elkaar in een soort erfgoed cluster komen, waarbij er gedacht wordt aan, in de eerste plaats het inrichten van Mariënborg als een sociaal historisch museum waarbij aandacht zal worden besteed aan contract arbeid en economische ontwikkeling. Het is de bedoeling dat het voorstel zal worden overgenomen door gebouwd erfgoed Suriname die dan de desbetreffende actoren clustert, waarbij de districtscommissaris ook aan mee zal moeten doen. Het is de bedoeling dat er een concept plan komt, waarbij het gebouwd erfgoed van Commewijne wordt gekoppeld met het immateriële erfgoed aan een educatief plan, een toeristisch plan en een onderzoeksplan.

Het immaterieel erfgoed daarbij denken we aan, als er een museum op Mariënborg komt, het inrichten van een permanente tentoonstelling. Promotie activiteiten zullen op die plek ook ontwikkeld moeten worden. Er is een voorstel gekomen om toeristische kaarten te maken, promo filmpjes en sowieso voor het museum op Mariënborg een beheerder en iemand voor de publieke diensten. Er is voorgesteld dat als dit plan wordt uitgewerkt, het archief van Mariënborg, dat nu bij het Surinaams museum ligt, gedigitaliseerd wordt en ter beschikking gesteld kan worden voor dit project. Van het archief van de Nederlandse Handels Maatschappij (NHM) moet alle historisch materiaal met betrekking tot Suriname worden gedigitaliseerd. Project drie is een oral

history project. Het is de bedoeling dat zo veel als mogelijk personen die heel veel kennis hebben over de Surinaamse samenleving en cultuur worden geïnterviewd teneinde oraal materiaal te creëren. Hiermee kunnen onderzoekers vragen waarmee ze nu leven en eventueel onderwerpen in de toekomst onderzoeken. Het voortouw zou genomen moeten worden door het IMWO en Cultuurstudies. Het landsarchief is er ook bij betrokken als het interview materiaal moet worden opgeslagen, omdat het landsarchief al heeft aangegeven dat ze sowieso denken aan het oprichten van een audiovisuele unit. Het materiaal dat verzameld wordt moet technisch toegankelijk gemaakt worden, en moeten er voorzieningen worden gecreëerd voor de opslag. Er zal een training van mensen moeten komen en technische facilitering. In dit stadium wordt er onder andere gedacht deze technische facilitering te betrekken van buiten. In dit project is er ook gedacht aan bewustwording. Jonge mensen zullen in dit project ook actief worden ingezet. Dit project dient natuurlijk zowel de wetenschappelijke als educatieve doelen. Het oral history project is niet geënt op immigranten. Het is de bedoeling dat zoveel mogelijk personen uit alle cultuurgroepen worden geïnterviewd. Er is voorgesteld om de projecten die je indient zoveel mogelijk aan elkaar te linken. Ons oral history project is gelinkt aan de technische unit, wat bij ons project nummer 1 is, en aan het Commewijne project. Want het materiaal dat je uit de oral history verzamelt, kan dan ook in het Commewijne project worden ingezet.

AvS: Ik denk dat de internationale component rond de technische training van oral history, niet genoemd is.

HdB: Maar dat heb ik even genoemd, maar niet goed geformuleerd, kan je het misschien beter formuleren?

AvS: De technische training kan in samenwerking met andere landen onder andere met de Antillen, waar er zo een project gaat draaien.

Verslag werkgroep 2

Yvonne Raveles

We denken aan het speciaal ontwikkelen van het trainen van jongeren op het gebied van het cultureel erfgoed. Omdat wij weten dat er op dat stuk praktisch geen kennis of informatie is. Wij geloven in learning by doing. Verder een van de projecten die voor de jongeren, niet exclusief de jeugdigen, moet worden ontwikkeld, is cultuur. Jongeren moeten getraind worden tot culturele gidsen op elk cultureel gebied, zodat zij informatie kunnen verstrekken vanaf gebouwd erfgoed, tot kookkunst tot muziekkunst. En we richten ons niet in de eerste plaats op toeristen, maar vooral op onze eigen mensen die ook graag de informatie willen hebben en graag ook een rondtoer zouden willen maken. Verder moeten er traditionele spelletjes en populaire liedjes let wel met educatieve inhoud erbij betrokken worden.

Hoe gaan wij samenwerkingsverbanden aan? We denken aan stichting gebouwd erfgoed Suriname, die heel veel informatie heeft, Cultuurstudies, de nationale volksmuziek school, Lisibeti Music Performing Art, Naks, Nola Hatterman Instituut, Vestor, dat is dus de koepel organisatie, toeristen organisaties, het nationaal archief om aan die informatie te komen als je dat niet hebt, en verder nog het ministerie van onderwijs, en de academie voor hoger onderwijs en cultuur, het IOL. Verder willen we ook werken aan internationalisering van deze zaak door regionaal en internationaal uitwisseling te bewerkstelligen en verder hebben we gezegd dat we in de eerste plaats moeten gaan rekruteren uit mensen die graag een bijdrage willen leveren zonder dat zij daar direct financiële middelen voor krijgen. Dat is de eerste inbreng. Als tweede plan hebben wij bedacht om bij het uitgeven te vragen om financiële middelen ter beschikking te stellen. Maar de eigen inbreng is in dit geval heel belangrijk. Het stappenplan is als volgt:

1. Vanuit de bestaande infra, jeugd journaal, kinderkrant, teen magazine, weetje weetje, tell it like it is.
2. Verder willen we zelf tv programma's ontwikkelen, kleuren tekeningen samenstellen, waarbij de jeugd geïnformeerd wordt door middel van een tekening met uitleg daarbij.
3. Informatie middels culturele hoekjes die samengesteld moeten worden voor diverse niveaus's.
4. Speciale ontwikkelingen van het trainen van jongeren op het gebied van cultureel erfgoed, learning by doing.
5. Het opleiden van gidsen, culturele gidsen op elk cultureel gebied.

Verslag werkgroep 3

Herman Snijders

Ik spreek namens de vertegenwoordiger van Naks, NVB, universiteitsbibliotheek, nationaal Archief. Meneer Willemsen en Max Scriwanek zaten erbij. Goed, de groep heeft het volgend idee postgevat: het herinrichten van een plantage of verlate plantage en de keus is gevallen op het Commewijne gebied, omdat naar mening van de groep, qua historische geschiedenis, dit gebied het meest voor in aanmerking komt. De bedoeling is om zowel educatieve als economische activiteiten te ontplooiën. En hierbij zullen uiteraard belangrijke stake holders zoals culturele organisaties en erfgoed instellingen in moeten participeren. Ik wil niet te gedetailleerd ingaan op wat er allemaal georganiseerd zal worden, maar een van de dingen die in het hout snijdt is onder andere verkoop van op traditionele wijze vervaardigde producten. Het is in eerste instantie bestemd voor de totale samenleving in het bijzonder de jongeren. Er wordt ook gelijk gekeken naar een toeristische site. Ik wil voorlopig volstaan om te zeggen dat wij erover eens zijn dat de mensen van de initiatief groep een stake holder vergadering moeten houden voor voldoende draagvlak. Uit zo een vergadering zou er een stuurgroep in het leven geroepen moeten worden die project voorstellen kan formuleren en de zaak verder uitwerkt. Ik wil hiermee volstaan.

Gebouw Cultuurstudies

5. Samenvatting en conclusies

Samenvatting & sluiting dag 1

Alex van Stipriaan

Een heleboel is al genoemd tijdens deze rapportages die voor mij gevoel erg nuttig zijn. Waar wij het de eerste dag over gehad hebben en wat van belang is, maar waar we niet helemaal uitkomen, is wat is delen. We hebben het gehad over delen met Nederland, delen met andere landen, delen tussen culturele sectoren. En vooral dat is opvallend; dat delen binnen deze samenleving. Dat staat heel erg primair. Dat was in de woorden van Henk Tjon ook heel duidelijk. Maar alle discussies die we gevoerd hebben, delen met elkaar; hoe doe je dat, wat is dat, en dan blijken er toch allerlei obstakels te zijn gegroeid op allerlei mogelijke gebied, die dat in de weg kunnen staan. Tegelijkertijd beluisterde ik voortdurend de bereidheid om die stap te zetten of verder te zetten, want het is natuurlijk geen nulpunt waar je begint. Een heel interessante vraag waarover we het niet meer gehad hebben, wat we misschien morgen moeten doen is delen we ook het geld? Als je straks de subsidie binnen haalt deel je dat met een ander? Interessant was ook dat we een onderscheid gemaakt hebben tussen materieel en immaterieel erfgoed, zelfs de term mentaal erfgoed is gevallen. Maar zeker Jack wees erop dat, dat lang niet altijd gescheiden is. Een foto kun je vastpakken, maar wat erop staat zijn symbolen, verhalen, immaterieel erfgoed. Muziek kent een fysieke kant en een immateriële kant. Ook iets om heel goed vast te blijven houden.

Wat ook absoluut duidelijk werd, was de zorg van de heer Hassankhan of Azië ook aan bod komt. Iemand zei op gegeven moment Atlantic World is niet gelijk aan the Black Atlantic. Volgens mij wordt dat vrijwel algemeen gedeeld hier. Natuurlijk hoort Azië er bij, voor zover het in relatie staat tot het Atlantisch gebied. De hele immigratie van Indonesië, India, China deze kant op, hoort er onlosmakelijk bij. Dat lijkt mij bijna geen punt van discussie meer. Heel interessant is ook - en daarop moet we vast blijven doorgaan - de rol van moderne technologie, nieuwe media. En van digitalisering en het gebruik van internet, tv, radio de wat oudere media. Hoe gebruik je die om je erfgoed toegankelijk te maken, te verspreiden voor een veel groter publiek. Dat was het andere wat heel duidelijk ter sprake kwam, hoe maak je de vertaalslag tussen al die dingen die we al weten en hebben, maar nog niet in het onderwijs zijn en bekend bij het groter publiek. Hoe doe je dat en wie gaat dat doen? Daar kunnen die nieuwe media wellicht een hele belangrijke rol in spelen. Dat leidt vervolgens weer tot het element, ook heel veel genoemd - en dat is echt een kernitem - bewustwording, awareness. Het is een bijna versleten woord en toch komen we in dit soort discussies daar altijd op terug. Kennelijk moeten we op de een of andere manier toch mee bezig zijn. Bewustwording over wat erfgoed is, wat heb je eigenlijk en wie ben je eigenlijk door naar het erfgoed te kijken. En vanuit die bewustwording werd ook gezegd dat geld voor iedereen een probleem is, maar niet alleen zaligmakend. Bewustwording bereik je niet alleen door geld. Maar dat is juist communicatie, samenwerking, vertaling. Ik heb duidelijk kunnen zien dat, dat erfgoedbewustzijn, een proces is van pieken en dalen. Als we naar de recente geschiedenis kijken, dan lijkt in de jaren 50-60 begin '70 een piek geweest te zijn, nationalisme, Dobru's naam is verschillende malen gevallen. Een bewustzijn van dat erfgoed en om daarmee iets mee te gaan doen. Dat is ingezakt. Begin jaren '80 toen de onafhankelijkheid een beetje ingedaald was, is er opnieuw een piek, een gigantische piek, vooral als we naar Cultuurstudies kijken, enorme expedities, fotografie, alle bevolkingsgroepen die aan bod kwamen, een wetenschappelijke staf waar je nu likkebaardend naar kijkt. Er was veel geld. Alles was daar om tot die piek te komen. We kennen allemaal de omstandigheden waardoor dit in coma is geraakt. En vervolgens krabbelt dat in de jaren '90 weer een beetje omhoog. En het lijkt alsof we nu in de 21ste eeuw weer richting

een piekje aan het gaan zijn. Althans dat is het gevoel dat ik aan vandaag en de voorbereidingen van vandaag overhoudt. Een gevoel van we staan weer open voor nieuwe dingen, let's go for it.

Samenvatting & sluiting dag 2

Glenn Willemsen

Moeilijk om de dag samen te vatten, maar vier dingen heb ik vandaag gehoord die op verschillende manieren zijn geformuleerd. Ten eerste hebben vele mensen gezegd dat we onze oude archieven moeten terugbrengen. Sommige mensen gingen daarbij als tweede een stap verder en die vroegen strafbepalingen op burgers die de archief wet overtreden. Gisteren kwam ook weer het punt van bewustwording voor, maar ook vandaag was het voornamelijk de jeugd en de bevolking. En in de vierde plaats heeft iedereen of hebben verschillende sprekers erop gewezen dat we snel een begin moeten maken met een plan voor oral onderzoek. De laatste groep immigranten is wat dit betreft een interessante groep voor zo een project vooral voor wat aan geschiedenis is binnengekomen. Dit vraagt om vastlegging. Als je kijkt naar de meer uitgebreide besprekingen, dan viel me op dat het nationaal archief met een bijzonder plan bezig is. Toen ik het verhaal zo aanhoorde, zei ik al hoe zie je succes als je succes tegenkomt. Zo ervaar ik dat wat er bij het nationaal archief gebeurt, want men is daar bezig met 25/ 30 jaar achterstand in te halen, en in luttele jaren zal men die achterstand hebben ingehaald. En men heeft voortbouwend op wat die mevrouw zei, een modern op internationaal peil baserende wetgeving. Dus ik ben er zelf heel trots op wat ik heb gehoord over wat er gebeurt bij het nationaal archief. Ik kom er ook vaak, ik zie het, mensen dat is echt succes voor je, hoe herken je succes als je het ziet. Dan was er het verhaal van de vertegenwoordiger van de Nederlandse ambassade.

En dan de lezing van Jerry, die kwam ook met precies dezelfde dingen. Hij benadrukte dit eigenlijk toen hij zei ik ga de balans opmaken over de museale ontwikkelingen in dit land. Hij zei er is gebrek aan deskundigen. Nou dat was eigenlijk ook de teneur van alle stukken. Mensen we noemen het telkens weer anders, vaak komt het daar weer op, er is eigenlijk een gebrek aan deskundig personeel, en er is een gebrek aan middelen. Ja maar Suriname is eigenlijk nog steeds op dit moment een ontwikkelingsland, maar dat zijn dingen die inherent zijn aan het leven. Hij zag ook positieve ontwikkelingen. Maar hij is een bijzonder positief en optimistisch mens. Volgens mij overdrijft hij ook een beetje als hij het over die positieve ontwikkelingen heeft. Zeker als het gaat om het Surinaams museum zie ik die niet. Ik ga u een geheim vertellen, in het echt is het een geheim, maar ik vertel het u toch. Ik heb een goede vriend en die zei me eergisteren, die zegt Glenn, je moet wat voor me doen, je moet zondag naar het museum gaan om twaalf uur en maak dat mee, en dan bel je me maandag en dan praten we er verder over. Ik weet wat hij bedoelde, het is om te huilen, het verhaal en wat de bezoekers daar te zien krijgen. Ik verklap u nu een beetje een over van dat verhaal. Maar goed. Gaat u, dan ontmoeten we mekaar wel een ander keer tegen komen, en dan bespreken we het. Maar dat was even naar Jerry toe, want hij was zo positief over dat museum. Over die monumenten, daar hebben we ook iets van geleerd, dat is typisch ook Suriname, alles concentreert zich in Paramaribo. U zei dus steeds ook ja de bescherming van historische gebouwen in de districten die is er niet. Nou dat bewijst dat we allang weten, alles concentreert zich in Paramaribo, en als je buiten Paramaribo woont, al heb je monumenten, dan tel je niet.

Dat is in principe jammer, daar moeten we wat aan doen. We moeten ook als bewaarders van erfgoed of mensen die betrokken zijn bij dat erfgoed, durven strijden en het aan andere mensen zeggen, dat kan toch niet. Dat is een stukje van je ziel dat op die manier verwaarloosd wordt, dat mag niet daar moet verandering in komen, we moeten niet alleen constateren en naar huis gaan, maar we moeten ook wat aan doen. Het is nogmaals een samenvatting. **Het** viel me op dat mensen telkens zeiden de archieven moeten terug, en zelf zo ver gingen dat er strafbepalingen moeten komen, maar stel je voor die archieven, we hebben zoveel foto's gezien, van hoe je die dingen

moet gaan ophalen, en in wat voor staat ze zijn. Zijn er wettelijke bepalingen om mensen strafbaar ervoor te stellen.

Prioriteiten toekomst en formuleren contouren van projecten

Alex van Stipriaan

Naar mijn gevoel hebben we een geslaagde workshop achter de rug. Niet alleen hebben we interessante presentaties mogen horen, maar er is ook inderdaad echt gewerkt. Voor de vragen & discussies hadden we eigenlijk steeds tijd tekort, wat in dit geval een goed teken was, want er waren veel plenaire interactiemomenten ingebouwd, terwijl ook in de werkgroepen intensief met elkaar is gediscussieerd, veel kennis uitgewisseld en nieuwe dingen bedacht. Nog afgezien van de projecten die hier hopelijk uit komen heeft de workshop een meerwaarde gehad en dat hoorde ik ook terug ‘in de wandelgangen’.

Die meerwaarde is misschien ook wel een indicatie van prioriteiten, of in ieder geval van zaken waar meer aandacht voor moet komen. Ik noem er vier:

- informatie-uitwisseling. We hebben van elkaar activiteiten en kennis gehoord die we vaak van elkaar niet wisten of niet eens vermoedden. Daar heeft het dus kennelijk enigszins aan ontbroken in het verleden, terwijl het niet zo moeilijk blijkt om tot die uitwisseling te komen als je het maar organiseert en structureert; en daar hebt u niet persé AWAD voor nodig. Waarom niet een jaarlijkse erfgoed-infodag en/of een erfgoedwereld-website en/of tenminste een maandelijkse erfgoed activiteiten kalender of nieuwsbrief die digitaal wordt rondgestuurd en ingevuld. Kortom, continuïteit in de onderlinge uitwisseling lijkt een allereerste vereiste voor de toekomst.
- In het verlengde van die uitwisseling is het ook goed om te kijken naar elkaar als leerzame voorbeelden, en zeker niet als concurrenten. Er zijn overal voorbeeldmodellen waar iedereen van kan leren. Ik noem er twee, maar ze zitten overal. We zagen dat het Nationaal Archief in relatief korte tijd een hopeloze achterstand weet om te buigen naar een behoorlijk up to date erfgoed-organisatie. Het lijkt dus leerzaam om erachter te komen hoe ze dat hebben gedaan; waarin hebben ze nu precies geïnvesteerd, waar hebben ze steun gezocht, hoe hebben ze trainingen geregeld, welke selectie van prioriteiten hebben ze aangelegd. Rita heeft al het een en ander over verteld, maar je kunt concreter naar vragen. Tegelijkertijd is het ook goed om dan te vertellen wat niet gelukt is, of wat minder ging dan gehoopt. Tweede voorbeeld vond ik de Stichting Gebouwd Erfgoed Suriname, die zonder veel staf en middelen op een creatieve manier gebruik weet te maken van het enthousiasme van externe mensen die hun tijd en kennis gratis ter beschikking stellen voor gezamenlijke doelen. Ik denk aan de onderzoeken en inventarisaties van Philip Dikland, Jannes Mulder, Frans Bubberman die hun kennis weer verspreiden via internet en publicaties. [Gek genoeg noem ik hier toevallig twee overheidsinstellingen als voorbeeld, terwijl vaak het idee heerst dat je voor dynamiek en creativiteit juist niet bij de overheid moet zijn]
- Een derde meerwaarde van de workshop die prioriteit kan worden is het open zoeken naar samenwerking. Zo kreeg ik het gevoel dat sommige instellingen echt dicht bij elkaar kwamen op terreinen als educatie, of digitaliseringkwesties. Het is nog embryonaal, maar waarom niet doorgaan op deze weg, er lijkt alleen maar te winnen, vooral als je institutioneel en doelgericht blijft denken. Ook hier lijkt continuïteit noodzakelijk.
- De vierde meerwaarde is het herkennen van elkaars problemen door alle vormen van uitwisseling. Problemen zijn namelijk geen vuile was die je niet buiten mag hangen. Je moet ze juist hardop benoemen, want gedeelde smart is halve smart en leidt eerder naar oplossingen dan in je eigen kringetje rondraaien.

Het is allemaal niet totaal nieuw of schokkend revolutionair wat ik hier nu constateer en toch zie je dat zo'n workshop wel weer allerlei nieuwe energie losmaakt. De kunst is nu om dat vast te houden. Wij zullen daar het onze aan doen door u te blijven informeren over de resultaten van deze dagen en van de ontwikkelingen elders in het AWAD project. U kunt dat doen door met elkaar in contact te blijven en uzelf mede verantwoordelijk te maken voor AWAD onder andere door de website te gebruiken en vooral ook: bij te werken met verbeteringen en aanvullingen, suggesties etc.

Deze workshop ging over gedeeld erfgoed. Daardoor hebben we het ook tamelijk intensief gehad over de vraag wat dat gedeelde dan precies betekent. Wie deelt wat wanneer en waar met wie en wat betekent dat voor prioriteiten en projecten? Hoezeer er ook allerlei accentverschillen waren, ik constateerde toch vooral dat het gedeelde erfgoed met Nederland als een enigszins vanzelfsprekend en praktisch gegeven werd beschouwd dat er nu eenmaal is en waar je in deze fase verder niet teveel op moet focussen. Hetzelfde bleek eigenlijk te gelden voor het overig Atlantisch gebied: we delen veel met elkaar, maar nu heeft het nog niet zo'n prioriteit. Op dit moment gaat het namelijk toch vooral over hetgeen gedeeld wordt **binnen** de grenzen van Suriname, wat natuurlijk in praktijk vaak ook een met Nederland, Afrika en Azië gedeelde dimensie zal hebben. Iemand merkte in dat verband op dat juist daar het typisch Surinaams eigene te zien is.

In ieder geval wordt de focus vooral gericht op het gedeelde als zoektocht naar de gezamenlijke natie. Gedeeld erfgoed als *nation building* en als *community building* kwam in verschillende vormen naar voren. Bewustwording; educatie; de jeugd mede-verantwoordelijk maken; niet meteen naar Nederland rennen, maar eerst in eigen huis op zoek gaan; versterking van de eigen instituties, dat waren enkele van de voorbeelden van bezig zijn met erfgoed als werken aan de gemeenschap. Je zou ook kunnen zeggen: gedeeld erfgoed voor een gedeelde toekomst.

In één opzicht wordt juist wel over de grenzen heen gekeken, en dat is de kwestie of Azië ook bij het gedeeld Atlantisch erfgoed hoort. Eensgezind is het antwoord: Ja, als het maar te maken heeft met de migratie uit Azië naar het Atlantisch gebied, c.q. Suriname.

Enkele andere, misschien onverwachte prioriteiten rondom erfgoed die naar voren kwamen waren de relatie tussen erfgoed en **economische opportuniteiten**. Op meerdere momenten kwam ter sprake dat erfgoed niet alleen geld kost, maar ook geld kan opbrengen. Daar zou veel meer aandacht aan kunnen worden geschonken, want ook dat is eigenlijk meer uitgaan van de eigen kracht dan de afhankelijkheid van een donor. In een samenleving met een hele grote informele economie, zoals onder andere in Suriname, kun je in principe heel veel economische creativiteit aantreffen, daar kan de erfgoedsector misschien zijn licht eens opsteken. Oftewel: kijk buiten de grenzen en conventies van de eigen instelling of culturele sector.

Die dubbelheid van: we hebben het misschien wel in huis maar we gebruiken het niet of niet goed zagen we ook bij de vraag of er genoeg geschoolde mensen zijn. Ja, zeiden de meeste, maar ze zitten niet op de goede plekken, want iedere instelling voor zich noemde toch wel het grote gebrek aan ervaren en getrainde staf. Sowieso is **training en bijscholing** in alle instellingen een heel belangrijke prioriteit, net als geld, maar daarover hoeven we het zelfs niet eens te hebben. Maar misschien betekent dit alles wel dat er op een hoger niveau dan de individuele instellingen moet worden geïnventariseerd waar in het erfgoedveld de behoeften en gaten zitten en waar alle geschoolde mensen zitten. Misschien dat daar wel wat gewonnen kan worden door mensen die met enthousiasme en kennis voor erfgoed- en cultuurzaken willen werken niet bijvoorbeeld bij milieubeheer of justitie te laten werken.

Een absolute prioriteit is ook: up to date **technologie**. Technologie is van fundamenteel belang voor het behoud én voor het toegankelijk maken van heel veel erfgoed. Audiovisuele

technologie/computer technologie kan niet alleen heel veel voor het nageslacht behouden, maar kan ook veel grotere groepen bij erfgoed betrekken. Alle erfgoed dat op internet staat en alle tv-programma's rondom erfgoed en geschiedenis verhogen het historisch bewustzijn, maken jongeren mede-verantwoordelijk en openen misschien ook wel de ogen voor allerlei economische opportuniteiten rondom erfgoed.

Als heel belangrijk werd ook ervaren het immateriële en vooral **orale erfgoed**. Dáár lijkt echt voor een zeer belangrijk deel de toekomst van de erfgoed-activiteiten te liggen, gecombineerd met nieuwe technologie en met bewustwordingsprocessen van jongeren.

Ook is de bewustwording en nieuwe technologie van belang voor het gegeven dat er best veel mensen rondlopen die op alle mogelijke manieren onderzoek hebben gedaan, maar die **kennis niet delen**. Enerzijds omdat ze de kanalen en middelen niet hebben, anderzijds omdat ze het niet als hun taak zien die vertaalslag te maken, of omdat ze zich buiten deze samenleving bevinden. Er moeten dus veel meer bronnen en kennis gedeeld worden en ook vertaald worden naar een groter publiek en naar het onderwijs. Dat is een heel aparte taak, in Amerika omschreven als '**public history**', die nog te weinig een plek in Suriname heeft gekregen, maar die door iedereen wel noodzakelijk wordt geacht.

Ook een interessante prioriteit was de onverwachte nadruk die werd gelegd op het erfgoed in **de districten** en het wegnemen van het idee dat alles in Paramaribo is of gebeurt.

Daarnaast werd op verschillende manieren aandacht gegeven aan het feit dat de Surinaamse erfgoedwereld, net als de grote samenleving, wel heel gefragmenteerd is in allerlei opzichten. Dat lijkt ervoor te pleiten om een heel aantal gefragmenteerde voorzieningen en plannen te centraliseren zonder dat de individuele identiteit van instellingen of sectoren tekort hoeft te doen: gebruik elkaars schaarse middelen, verdeel de armoede en de expertise.

Tot slot van deze prioriteitenlijst wil ik enkele erfgoedaspecten noemen die niet echt aan de orde gekomen zijn, zonder er verder op in te gaan, maar als stof tot nadenken:

- Kunst: oud en hedendaags
- Popular art, popular culture (van schaafijkskar tot sportbeleving)
- Taal: wel genoemd, maar eigenlijk niet als prioriteit
- Marrons en Inheemsen (alleen genoemd bij traditionele architectuur)
- Periodisering: wanneer is iets geen erfgoed, oftewel wat is het erfgoed van de toekomst: is Lieve Hugo al erfgoed, wordt de muziek van Shaz Ramdas erfgoed, is de reggae van Reinforcement wel toekomstig Surinaams erfgoed???

Eigenlijk tekent dit al zo'n beetje af tot wat voor projecten dit moet gaan leiden:

- Samenwerking tussen instellingen, link tussen materieel en immaterieel
- Zoeken naar eigen economic opportuniteiten en creativiteit
- Nieuwe technologie (en training) voor behoud, beheer en verspreiding van erfgoed
- Belang van oraal erfgoed
- Bewustzijn, educatie, nation building
- Aandacht voor districten.

Projectcontouren

I Netwerken en creatief mixen

Er zal meer gedacht moeten worden in wat je zou kunnen noemen schakel- of netwerk-projecten. Het geheel bestaat uit op zichzelf staande sub-projecten die dusdanig zelfstandig zijn dat als er door omstandigheden een onderdeel wegvalt of niet doorgaat, de rest wel doorgaat. Die clusters

van sub-projecten hebben met elkaar een absolute meerwaarde die geen windowdressing is, maar echt samenbindend is. Sponsors zullen daardoor een groter geheel zien, terwijl ze maar een kleiner deel hoeven te financieren. Ook kunnen er meer (soorten) sponsors (tegelijk) worden benaderd, misschien ook in onverwachte hoek en internationaal. Netwerken en smart mixen.

II Historische Panden

Een van de sub-clusters zal ongetwijfeld over restauratie van gebouwd erfgoed gaan, gezien het toenemend belang dat daaraan wordt gehecht en de beheermaatschappij die gaat worden opgericht. Het zou goed zijn dit dan te combineren met huisvesting van culturele instellingen en ondernemingen in die gerestaureerde panden, zoals allerlei soorten produktiemaatschappijtjes, een uitgever, een nieuw museum of presentatiehuis, artists in residence (vgl. ook Kas di Kultura op Curaçao). Kortom, een soort broedplaatsen / cultuurverzamelgebouwen / startershuizen voor culturele ondernemers.

III Sporen in de samenleving

Een clusterproject Sporen/Trails waarbij verschillende sporen door het land en de samenleving worden getrokken.

- A. Het Plantation Trail. Een keten van historische plekken vooral buiten Paramaribo, gekoppeld aan het plantageleven van 1650-1950. Dimensies die hierbij worden geactiveerd zijn: historisch onderzoek; museaal/presentatie; restauratie en beheer; toerisme en transport; onderwijs.
- B. Het Anansi Trail. Een fysiek en mentaal spoor door het land van plekken van/voor orale tradities (verhalen, muziek, wereldbeeld). Dat kan Anansi als boegbeeld en logo hebben (veel internationale aanknopingspunten), maar het moet veel meer dan dat zijn. Dimensies die hierbij worden geactiveerd zijn: historisch onderzoek van oraliteit en orale tradities; onderzoek van populaire cultuur; gebruik van nieuwe media (o.a. internet- en tv producties); herstel 'lieux de mémoires', jongeren. De Hakrinbank begon onlangs met een Anansi jeugdspaarrekening, dus daar zit wellicht sponsoring-mogelijkheid.

IV Facilitair Centrum

Een project ter realisering van een Erfgoed Technisch Faciliteiten Centrum. Een *up to date* ingerichte studio & werkplaats voor microficheverfilming, digitalisering, verwerken en opnemen van audiovisueel materiaal etc. Dit centrum werkt voor alle erfgoedinstellingen volgens duidelijke protocollen en verdeling van de capaciteit. Het kan eventueel ook commercieel worden geëxploiteerd voor het bedrijfsleven en buurlanden. Het zou efficiënt kunnen zijn dit te koppelen aan de archief-nieuwbouw, maar dan wel als zelfstandige eenheid.

Tot slot. Iedereen lijkt overtuigd te zijn dat bewustzijn van de geschiedenis en het nagelaten erfgoed daarvan deel is van het proces van *nation building*. Zo'n proces is een proces van integratie. Dat betekent dat ook de erfgoedprojecten integrerende EN geïntegreerde projecten moeten zijn, op alle denkbare manieren.

Ik wil graag eindigen met een aandeel te leveren in misschien wel het belangrijkste onderdeel van alle activiteiten: **continuïteit**. We moeten namelijk voorkomen dat het positieve gevoel van dit moment na het weekend al weer begint weg te zakken in de drukte van alle dag. Drie dingen.

1. AWAD houdt de komende jaren, in ieder geval tot 2011, de website in de lucht. Zorgt u er dus voor dat hij succesvol is door hem niet alleen te gebruiken, maar vooral ook te vullen met al uw erfgoed-informatie. Misschien kunt u zelfs een Suriname-hoekje op de site formeren, die ook als onderling forum gebruikt kan worden.

2. Ter stimulering van behoud & beheer van erfgoed zal AWAD de komende weken meewerken aan het (laten) digitaliseren en waarschijnlijk ook restaureren van enige honderden unieke dia's uit de jaren 1980 over pangi's en kromanti rituelen die zich bij Cultuurstudies bevinden. Deze zullen weer worden gekoppeld aan de onderzoeksinformatie daarover die zich bij het Surinaams Museum bevindt. Het zal bovendien worden gekoppeld aan het work in progress op dit terrein van de Aukaanse onderzoeker Thomas Polimé en de daaraan gekoppelde collectie en activiteiten van het Tropenmuseum in Amsterdam op dit gebied. Kortom, een klein geïntegreerd project met verschillende erfgoed dimensies, dat uiteindelijk moet leiden tot een tentoonstelling en/of boek.
3. Zodra ik weer in Nederland ben ga ik onderzoeken of er in het budget van de pilot Oraal erfgoed van AWAD-Suriname nog wat ruimte is overgebleven om nog wat extra opname apparatuur, met name ook een camera aan te schaffen, zodat in ieder geval tot het eind van deze fase van AWAD doorgedaan kan worden met het interviewen van de wandelende bronnen, die bijna aan het eind van hun wandeling op aarde zijn. Er moet dan nog wel een klein vervolgplan worden opgesteld. Dit lijkt mij iets voor een samenwerking tussen universiteit/IMWO, Nationaal Archief Suriname en wellicht ook Cultuurstudies, met een duidelijke participatie en trainingsdimensie van studenten/jonge onderzoekers.

Dit is wat wij nu kunnen doen. Ik ben benieuwd welke initiatieven U gaat ontplooiën als de resultaten van workshop en conferentie in uw handen liggen. Wij willen in ieder geval graag blijven meedenken.

Samenvatting en conclusies workshop

Jack Menke

Na drie dagen AWAD Suriname-workshop in Spice Quest zijn we aan het eind gekomen van het officieel gedeelte. Goed moment om kort samen te vatten en enkele voorlopige conclusies te trekken.

We hadden ons de volgende doelen van de workshop gesteld:

- gezamenlijk inzicht krijgen in het Surinaamse cultureel erfgoed-veld, inclusief de sterktes en zwaktes
- gezamenlijk inzicht krijgen in bestaande en gewenste vormen van samenwerking
- gezamenlijk inzicht krijgen in prioriteiten, hoe deze te verwezenlijken en hoe te zorgen voor continuïteit
- gezamenlijk formuleren van toekomstige projecten, inclusief een internationale oriëntatie.

We hebben geprobeerd deze doelen te bereiken door twee presentaties van verricht vooronderzoek over immaterieel en materieel gedeeld erfgoed, zes zelfevaluaties, drie werkgroep sessies en plenaire discussies hierover. Als sluitstuk hebben we daarnet prioriteiten en contouren van gezamenlijke projecten besproken en hoe een nieuwe richting op te kunnen gaan met betrekking tot het gedeeld erfgoed in Suriname.

Vooruitlopend op een definitieve evaluatie kan in het algemeen worden gesteld dat wij door deze gezamenlijke inspanning er in geslaagd zijn de gestelde doelen in elk geval grotendeels bereikt hebben. Het betreft vooral gezamenlijk inzicht krijgen in prioriteiten, en hoe deze te verwezenlijken maar ook het gezamenlijk formuleren van toekomstige projecten. Het spreekt voor zich dat deze zaken verder uitgewerkt zullen worden.

Inhoudelijk zijn er tijdens de workshop ook een aantal kernpunten aan de orde gekomen. Gedacht moet worden aan bijvoorbeeld hetgeen we moeten verstaan onder gedeeld erfgoed. In de discussies kwam naar voren dat de Atlantic world niet synoniem is met Black Atlantic. In Suriname is de Aziatische dimensie van groot belang. Hier is een taak weggelegd om verder uit te werken wat gedeeld Aziatisch-Atlantisch erfgoed inhoudt.

Er was heel veel democratische ruimte voor punten buiten het thema van de workshop. Een ander interessante visie die naar voren werd gebracht is dat het totale Surinaams erfgoed hoge prioriteit moet krijgen, en volgens sommigen zelf een hogere prioriteit dan het gedeeld erfgoed.

De realiteit van de rijkdom van onze culturele diversiteit vraagt tegelijkertijd om een passende coördinatie en management van instituten en sectoren bij het conserveren, documenteren, en toegankelijk maken van het gedeeld erfgoed. Ook in dit opzicht bleek deze workshop een goed platform om in die diversiteit van instituten verbindingen mogelijk te maken, en plannen te maken voor de toekomst.

Het ligt voor de hand dat we uiteindelijk als resultaat van de AWAD workshop een strategisch plan opstellen voor het vervolgtraject waarin de belangrijkste erfgoed-instellingen in kaart zijn gebracht.

Er hebben 35 personen deelgenomen aan de workshop.

Mede namens Alex van Stipriaan, Glenn Willemsen en Jerry Egger bedank ik de participanten voor hun bijdrage aan deze activiteit. Ook het management onder leiding van Wonnie Boedhoe met Jennifer Goede en Melinda Reyne, Spice Quest voor de verleende faciliteiten, maar bovenal de goede samenwerking en hun bijdrage aan het mondelinge erfgoed, Henk van Eyck en zijn team voor de verslaglegging, Nadia Dankoor voor haar presentatie over koto's en last but not least de Minister van Binnenlandse zaken, voor zijn grote morele en inhoudelijke bijdrage.

Overzicht van de begraafplaats Oranjetuin beheerd door de Stichting Oranjetuin

Bijlagen

Bijlage 1 Programma AWAD

The Atlantic World and the Dutch 1500-2000

Programma Workshop Materieel en Immaterieel Erfgoed 13-15 juli 2006
Plaats: Spice Quest, dr. J.F. Nassylaan 107, Paramaribo

Dag 1: Donderdag 13 juli 2006

8:00-8:15	Registratie
8:15-8:30	Opening
Minister van Binnenlandse Zaken en Milieubeheer, dhr. Maurits Hassankhan
8:30-9:05	Presentatie Atlantic World and the Dutch (AWAD)
<i>Glenn Willemsen en Alex van Stipriaan</i>
9:05-9:15	Informatieve vragen
<i>Discussieleider Jack Menke</i>
9:15- 9:30	<i>Koffie break</i>
9:30-10:00	Presentatie Pilot Gedeeld <u>Immaterieel</u> Erfgoed Suriname-Nederland
<i>Jack Menke</i>
10:00-10:30	Presentatie pilot Gedeeld Materieel Erfgoed Suriname- Nederland
<i>Jerry Egger</i>
10:30-10:50	Informatieve vragen Pilot <u>Immaterieel</u> en Materieel erfgoed
10:50-11:45	Plenaire discussie pilot Gedeeld Materieel en <u>Immaterieel</u> Erfgoed
<i>Discussieleider Glenn Willemsen</i>
11:45-12:30	Presentatie van twee zelfevaluaties <u>Immaterieel</u> erfgoed:
- Hillary de Bruin – Cultuurstudies
- Herman Snijders – Nationale Volksmuziekschool Suriname
12.30-13.00	Informatieve vragen zelfevaluaties
13:00-14:00	<i>Lunch</i>
14:00-15:00	Werkgroepen opdracht I
15:00-15:15	Plenaire rapportage werkgroepen
15:15-15:30	Samenvatting & sluiting dag 1
<i>Alex van Stipriaan</i>

Dag 2: Vrijdag 14 juli 2006

- 8:15-8:30** Registratie
- 8:30-9:00** Presentatie van twee zelfevaluaties Materieel erfgoed
- Rita Tjien Fooh – Nationaal Archief
- Jerry Egger – Museale ontwikkelingen in Suriname
- 9:00-9:30** Informatieve vragen zelfevaluaties Materieel erfgoed:
Discussieleider Jack Menke
- 9:30-9:45** *Koffie break*
- 9:45-10:15** Presentatie van twee zelfevaluaties: Materieel erfgoed
- Stephen Fokké – Stichting Gebouwd Erfgoed
- Jozef Brahim – Stichting Beheer Kathedraal
- 10:15-10:45** Informatieve vragen zelfevaluaties: Materieel erfgoed
Discussieleider Jack Menke
- 10:45-12:00** Werkgroepen opdracht 2A
Introductie Alex van Stipriaan
- 12:00-12:30** Plenaire rapportage resultaten werkgroepen opdracht 2A
- 12:30-13:45** *Lunch*
- 13:45 -15:00** Werkgroepen: verdieping en uitwerking projecten
- 15:00-15:15** Plenaire rapportage resultaten werkgroepen
- 15:15** Sluiting dag 2
Glenn Willemsen

Dag 3: Zaterdag 15 juli 2006

- 19:00- 20:00** Prioriteiten toekomst en formuleren contouren (gezamenlijke) projecten
Alex van Stipriaan
- 20:00-20:15** Samenvatting & conclusies
Jack Menke
- 20:15-21.30** Social get together en cultureel programma

Bijlage 2 Participanten Workshop AWAD 13 – 15 juli Spice Quest 2006

Naam	Organisatie	Adres	Telefoonnummer	e-mailadres
Akrum Edgar	IMWO/UVS			
Ammersing Asha	Nationaal Archief	Doekhieweg	498222/464943	aschija@yahoo.com
Ammersing Sandra	Nederlandse ambassade	Roseveltkade		Sandra.ammersingh@minbuza.nl
Baarn Elfriede	NAKS	Thomsonstraat	477300/499033	ebaarn@yahoo.com
Beek van de R.J.	Nederlandse Ambassade	Van Roseveltkade		
Boer de Welmoed	Venezolaanse ambassade	Weidestraat		
Brahim Jozef	St Bheer Kathedraal	Anton Dragtenweg		
Bruin De Hillary	Afdeling Cultuurstudies	Zeelandiaweg	473292	cultstudies@yahoo.com
Cumberbatch Ramon	Nationaal Archief	Doekhieweg	498222/464943	ramoncumberbatch@yahoo.com
Dankoor Nadia				
Dikland Philip	KDV/ Unie van Architecten	Naarstraat	494593	
Eric Jagdew	IMWO	Walapastraat 86	8766478	ericjagdew@hotmail.com
Fokké. S., Dhr.	St. Gebouwd Erfgoed	Zeelandiaweg	421975	sges@cq-link.sr
Hassankhan Maurits				
Helder Erna	Bibliotheek Anton de Kom Universiteit	Leysweg	465558 tst 270	ernabeek@yahoo.com
Hermelijn An		Calliopsestraat 7	401091	anco@sr.net
Jadnansingh Carlo	Notaris Notariaat Jadnansingh	Grote Hofstraat	410143/476757/42 4946	crjad@sr.net
Karijopawiro Wonnie	Afdeling Cultuurstudies	Zeelandiaweg	473292	karysembrai@hotmail.com
Mohkamsingh Narinder	Afdeling Cultuurstudies	Zeelandiaweg	473292	mohkamsing@yahoo.com
Paulus Dana	Lisibeti Performing Arts	Violastraat	430886/433149	Phida25@hotmail.com
Raveles Yvonne	R. Dobru stichting	Van Roseveltkade 34	474989	yraveleresida@hotmail.com
Rijkaard Rinia	Archief EBGS	Maagdenstraat	474277	
Scriwanek Max	Nationaal Archief Curaçao		Scharlooweg 77	Max.scriwanek@gov.an
Sidoel Stanley	Directeur Directoraat Cultuur	Roseveltkade	410259/472339	
Smith Jane	Bibliotheek Anton de Kom Universiteit	Leysweg	464547	jsmith@uvs.edu
Snijders Herman	Nationale Volksmuziekschool	Henck Arronstraat	473552/08712969	hermansnijders@yahoo.com
Soebhag Jan	Bidesia	Oude Charlesburgweg 39e	08607653/424153	jsoebhag@hotmail.com
Spier Astrid				spierastrid@hotmail.com
Spier Sieglie	Johanna Elsenhout Bibliotheek/NVB		410784	nokk@sr.net
Terborg, Julia	Pro Health	Fajalobistraat 13	401646	phealth@sr.net
Tjien Fooh Rita	Nationaal Archief	Doekhieweg	498222/464943	ritatjien@yahoo.com
Tjon Henk	Doe theater	Kasoedjiweg	455464	
Tjon Poeng Ghie R.	Staatscollectie	Roseveltkade	8687608	

Bijlage 3

Traditionele Creoolse klederdrachten

Nadia Dankoor

Goedenavond van mijn kant. U ziet hier een aantal kotomisi poppen die verschillende typen klederdrachten van Creoolse vrouwen voorstellen. We zullen beginnen met klederdrachten vanaf de komst van de slaven tot en met heden. In feite vanaf de panji tot en met de moderne koto's. Toen de slaven in Suriname aankwamen hadden ze haast geen kleren aan. De vrouwen hadden alleen maar een panji van donkere stof: het werd genoemd *papua panji*. Dit was een soort denim stof. Toen de slaven op de plantages aankwamen waren de vrouwen natuurlijk bloot van boven. Sommigen hadden zij de panji aan (om hun schoonheid te bedekken), maar de meeste waren bloot. Daarom hoorde je wel eens wanneer ze in Suriname aankwamen, dat die persoon is bevallen uit een bevruchting op het schip waar ze vaak werden verkracht.

Nu iets over de klederdrachten. Elke kotomissie heeft een eigen geschiedenis. Er is een verdeling in *deftige kotos* en *wroko kotos*. Ik begin eerst met de wroko koto's. Hier hebben we de krioro mama. Zij moest zorgen voor de kinderen van de slavinnen. Er is een economische achtergrond. Als ze was bevallen, moest zij na drie dagen weer naar het veld om te werken. En dan had de krioro mama de zorg over de kinderen. U ziet hier een kindje met klederdracht. Vaak deed ze ook boodschappen voor de blanke meesteres. En als ze - u ziet haar anjisa die een bredere vouw heeft - naar de markt ging en ze vroeg aan een van de verkooplui: 'mag ik een bos kouseband?' En de verkoper antwoordde vijf cent, dan zei ze: "gi mi en fu tu sensi" (geef mij die voor 2 cent). En de drie overgebleven centen stopte ze hier. Dat was haar verdiende kleingeld. Op die manier kon ze zich op den duur ook vrijkopen, want de krioro mama kon haar geld goed sparen.

Dan heb je nog de *bakagrong mama*. Ja, zij is verbonden met de landbouw. Zij zat aan het hoofd van al die veldslavinnen. Deze koto is van een veldslavin die op een katoen plantage werkt. U ziet hier een mandje met katoen.

Er valt veel meer te vertellen over de *baka grong mama*. U moet weten dat bijna al die wroko koto's donker zijn. U ziet hier zeewier een donkere yaki en een donkere anjisa. Dit noemt men aguskin. U ziet hier de koto in een ander stof: de yaki en anjisa een andere stof die wordt aguskin genoemd. Anjisa, yaki en koto zijn van dezelfde stof. Dan heb je daar die witte, dat is de trowmissie. Maar deze kleding ontstond pas na de afschaffing van de slavernij. Want tijdens de slavernij mocht men niet trouwen. Een van de eerste huwelijken was in 1893, helemaal in het wit. Dan heb je daarnaast een kotomissie die kofi wordt genoemd. Haar koto bestaat alleen uit anjisa's in totaal 17 stuks. Zij is dan de gezelschapsdame: het kan van trowmissie zijn of van ferjari misi. En haar anjisa is ook een kofi ede.

De volgende koto is de kleding van *sisi*. De sisi speelde een heel belangrijke rol in de Surinaamse samenleving. Zij is een vrijgekochte slavin die in concubinaat leefde met de blanke plantage eigenaar. Zo zijn die mulatten ontstaan. U ziet dat ze aan de top van haar anjisa een hoed heeft. Ze waande zich beter dan de andere kotomisis en om haar status te accentueren zette ze op haar anjisa een hoed. Maar ze mocht zich in de hoogste kringen begeven, omdat ze met de plantage eigenaar in concubinaat leefde. Zo kwam ze aan die naam sisi. Als je getrouwd was werd je gewoon misi genoemd. Maar als een vrouw in concubinaat leefde met iemand, dan werd ze sisi genoemd. Zo is men aan de naam sisi gekomen. En kinderen die uit deze samenlevingsvorm geboren werden waren automatisch vrij.

Nu volgt de londoro. Dit is de voorloper van de koto. Je zult je afvragen waarom deze helemaal in het blauw is. U weet dat toen de slavinnen op plantages liepen, ze van boven bloot waren. Dus

de plantage eigenaar had mooi speelgoed, als U begrijpt wat ik bedoel. Uit jaloezie heeft de vrouw toen een bobbelap ontworpen. Zij moest eerst iets tot hier aantrekken, precies zo als de meisjes tijdens de wandelmars, dat is een bobbelap. Maar dan is de volgende vraag wat er gebeurt met die mooie figuren. Toen heeft de vrouw uit jaloezie deze jurk ontworpen, en dat was de voorloper van de koto. We zouden het hier in Suriname noemen een londoro. Er zijn drie gaten en de vorm mocht niet gezien worden.

Dan is hier de kotomisi die wordt genoemd de *du mama*. De doe mama is iemand die sociaal werk doet. Ze heeft afstand gedaan van het wereldse en was altijd in kleurige stoffen gekleed. Ze hielp mee bij doopplechtigheden of huwelijksplechtigheden. Ook op verjaringen speelde ze een rol, maar bij bevallingen ging ze ook helpen door bijvoorbeeld een soepje te koken voor de persoon. Tenslotte ziet U hier een *wojo uma* met haar mandje op het hoofd.

Bijlage 4

Speech Cultureel erfgoed beleid

Ralph van Beek

Het AWAD project is gesponsord door de Nederlandse ministeries van Buitenlandse Zaken en Onderwijs. Een vertegenwoordiger van de ambassade van Nederland in Paramaribo, Ralph van Beek, voerde kort het woord tijdens de workshop.

Ralph van Beek, vertegenwoordiger van de Nederlandse ambassade in Paramaribo

Behoud van het gemeenschappelijk cultureel erfgoed is een van de speerpunten van het Nederlandse internationale cultuur beleid. We richten ons op landen waar Nederland een gemeenschappelijk of deels gedeeld verleden mee heeft zoals Zuid-Afrika, Indonesië, India, Sri Lanka en Suriname. Dat gedeeld verleden is niet altijd even gemakkelijk, maar maakt ook deel uit van onze gezamenlijkheden. Het geeft in heel veel gevallen een goede basis voor verdere samenwerking. Het behoud van het gemeenschappelijk cultureel erfgoed wordt deels centraal vanuit Den Haag - het ministerie van Buitenlandse zaken en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen - met zijn beroemde Hgis cultuurmiddelen en deels via ambassades gedaan. Voor de centraal gefinancierde projecten hebben wij als ambassade meer een soort monitorende rol, ondersteunend, in de zin van hulp als er vragen zijn, omdat wij vaker dichterbij zitten waar bepaalde projecten zich afspelen. Een van de belangrijkste voorwaarden bij centraal gefinancierde projecten is dat er een Nederlandse instelling bij betrokken is. Daarnaast doen ambassades zelf projecten en bij ons is juist de belangrijkste voorwaarde dat in dit geval een Surinaamse instelling altijd betrokken is. Het maakt verder niet uit of een Amerikaanse, Nederlandse partner of helemaal geen partner bij betrokken is. Maar voorwaarde voor financiering voor ons is dat het een Surinaamse instelling is die het project trekt en indient.

Waar hebben we ons al op gericht vanuit de Nederlandse Ambassade? Dat zijn bijvoorbeeld het archief van het Bisdom, dat op dit moment in een houten gebouw brandgevaarlijk is opgeslagen. Daar loopt op dit moment een project om dat over te brengen in een stenen gebouw, zodat het archief goed kan worden opgeslagen, en veilig kan worden gesteld in de toekomst en ontsloten voor diegenen die interesse hebben om die archieven te onderzoeken. Een ander voorbeeld van een project waarmee wij als ambassade heel erg blij mee zijn, is de volksmuziekschool. De grote pastorie aan de Henck Arronstraat is gerenoveerd en heeft een nieuwe bestemming gekregen. De bestemming als muziekschool is er één, maar er is meer. Daar is het bisdom nog aan het praten met verschillende partijen.

Dan komen we op een van de kernpunten waarop wij ons richten; gebouwd erfgoed. Vragen die wij ons stellen, zijn onder andere; heeft het gebouw na renovatie een goede bestemming, of komt het leeg te staan, of heeft niemand er wat aan. Die goede bestemming is heel noodzakelijk voor het behoud van zo een gebouw. Als het geen goede bestemming heeft, is het erg moeilijk om een goed beheer en goede beheer structuur van de grond te krijgen. Als een gebouw of wat voor gedeeld erfgoed dan ook een goede bestemming heeft, dan blijft het bestaan, dan heeft het nut. Dat is voor ons een van de belangrijkste criteria bij het beoordelen van projectvoorstellen. Heeft het zin om daar veel geld en moeite in te steken, ook van de mensen die het project gaan trekken, zodat het over 10 jaar nog goed is. Het moet niet na 5 jaar helemaal vervallen zijn. Dus voor ons is heel belangrijk dat het een goede bestemming heeft. Dit geldt overal waar de Nederlandse ambassades of de Nederlandse overheid projecten financiert. Een goede bestemming kan van alles zijn; dat kan een muziekschool zijn of een kunstenaarsopleiding zoals het Nola Hatterman Instituut. Dat kan wat ons betreft zelfs een bedrijf zijn, hoewel we dan verwachten dat het bedrijf met wat meer financiële middelen inkomt. Maar in principe zijn er daar geen beperkingen aan. Dat zou ik willen meegeven. Ons beleid is vooral daarop gericht om duurzaam behoud van het gedeeld erfgoed te stimuleren. We hebben als ambassade, denk ik een begeleidende rol, een ondersteunende rol, een faciliterende rol eigenlijk. We zijn niet degenen die bepalen welke projecten er wel of niet moeten komen. Wij zijn daar om te helpen waar we kunnen en daartoe zijn we altijd bereid om mee te denken. Denk niet dat we er altijd geld voor hebben. Onze middelen zijn beperkt, maar we zijn wel bereid mee te denken en te kijken waar die middelen vandaan gehaald kunnen worden. De meeste van U ken ik. We hebben al samenwerkingsverbanden met U, maar we zijn altijd open voor goede ideeën om daarvoor te praten.